

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**MUHASEBE MESLEK MENSUBU ADAYLARININ
HİLE ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: RECEP
TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Nazmiye YILMAZ

**Doç. Dr. Ahmet YANIK
Danışman**

**RİZE
2021**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalında, Nazmiye Yılmaz tarafından hazırlanan “*Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Hile Algısı Üzerine Bir Araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Örneği*” başlıklı bu çalışma, 25/01/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Davut AYGÜN

(Kabul/Red)

Üye: Doç. Dr. Ahmet YANIK

(Kabul/Red)

Üye: Doç. Dr. Ferah YILDIZ

(Kabul/Red)

.... / /

Doç. Dr. Ahmet YANIK

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

İşletme Ana Bilim Dalı Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim "*Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Hile Algısı Üzerine Bir Araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Örneği*" konulu tezimi, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Eserimde, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dahil, sahibine / kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır.

Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabacak bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim. 25 /01/2021

Nazmiye YILMAZ

ÖN SÖZ

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinde öğrenim gören muhasebe meslek mensubu adayları olan öğrencilerin hile algılarının belirlenmesi amacıyla hazırlanmış bir araştırmadır.

Yüksek lisans ders döneminde ve bu tezin hazırlanmasında bilgi ve tecrübeleri ile destek veren danışmanım Doç. Dr. Ahmet Yanık'a, yönlendirme ve tavsiyeleriyle araştırmamın şekillendirilmesini sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Güler Yanık'a ve analiz konusunda yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Burcu Kartal'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın uygulama bölümünde zamanını ayıran tüm katılımcılara, bana manevi desteğini esirgemeyen ablam Melek Yılmaz'a, yüksek lisansı tamamlamamda önemli katkıları olan Azize Turgut'a ve Mücahide Sert'e içtenlikle teşekkür ederim. Bu günlere gelmemi sağlayan, eğitim hayatımın en büyük destekçileri olan aileme ve bu çalışmaya katkı sağlayan herkese sonsuz teşekkür ederim.

Nazmiye YILMAZ

RİZE / 2021

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	8
ABSTRACT.....	9
KISALTMALAR.....	10
TABLolar LİSTESİ.....	11
ŞEKİLLER LİSTESİ	14
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE VE MUHASEBE MESLEĞİ

1.1. MUHASEBE KAVRAMI	3
1.2. MUHASEBENİN ÖNEMİ.....	5
1.2.1. Muhasebenin İlgili Tarafları	5
1.3. MUHASEBE MESLEĞİ KAVRAMI	6
1.4. MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI.....	11
1.4.1. Serbest Muhasebeci	13
1.4.2. SMMM ve YMM.....	13
1.3.2.1. Hizmet Akdi ile Çalışan Üye.....	17
1.5. SAYILARLA MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI	17
1.6. MUHASEBEDE ETİK	20
1.6.1. Muhasebe Meslek Mensuplarının Uyması Gereken Etik İlkeler.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

HİLE KAVRAMI VE HİLE TÜRLERİ

2.1. GENEL OLARAK HİLE KAVRAMI.....	24
2.1.1. Hilenin Kapsamı	25
2.1.2. Hile Türleri	26
2.1.2.1. Varlıkların Kötüye Kullanılması	26
2.1.2.2. Hileli Finansal Raporlama	26
2.1.2.3. Yolsuzluk.....	27
2.1.3. Muhasebede Hile Kavramı	28
2.1.4. Hile Algısı.....	29
2.1.4.1.Hilenin Önlenmesi ve Hile Algısının Önemi	29
2.1.5. Kişilerin Hileye Başvurma Sebepleri	30
2.1.5.1. Baskı	30
2.1.5.2. Fırsat	31
2.1.5.3. Rasyonalizasyon	32
2.1.6. Muhasebe Meslek Mensuplarının ve Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Hile Algıları	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE MESLEK MENSUBU ADAYLARININ HİLE ALGILARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	39
3.2. ARAŞTIRMANIN KISITLARI.....	40
3.3. ARAŞTIRMA MODELİ.....	40
3.4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	41
3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	42
3.5.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	43
3.5.2. Veri Toplama Araçları	43
3.5.3. Verilerin Analize Hazırlanması	44
3.5.4. Veri Analizi	52
3.6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	53

3.6.1. Güvenilirlik Analizi	53
3.6.2. Demografik Bulgular	54
3.7. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN SINANMASI.....	62
3.7.1. Öğrencilerin Hile Algısı ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeyi Arasındaki İlişki	62
3.7.2. Öğrencilerin Cinsiyet ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi	63
3.7.3. Öğrencilerin Cinsiyet ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeyine İlişkin Farklılık Analizi	64
3.7.4. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi	65
3.7.5. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul ile Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi	67
3.7.6. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölüm ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi	68
3.7.7. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölüm ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeyine İlişkin Farklılık Analizi	73
3.7.8. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi	76
3.7.9. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi	78
3.7.10. Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyi ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi	80
3.7.11. Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyi ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi.....	80
3.7.12. Öğrencilerin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi	82
3.7.13. Öğrencilerin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri ve Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi.....	82
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
KAYNAKÇA.....	87
EKLER.....	103
Ek-1: Anket Formu	103
ÖZ GEÇMİŞ.....	107

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: İşletme

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Ahmet YANIK

Hazırlayan: Nazmiye YILMAZ

Yıl: 2021

Sayfa Sayısı: 107

ÖZET

MUHASEBE MESLEK MENSUBU ADAYLARININ HİLE ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Bu araştırmanın amacı muhasebe meslek mensubu adayları olan öğrencilerin hile algılarının ve ayrıca hileli davranışları raporlama düzeylerinin belirlenmesidir. Bu amaçlar doğrultusunda Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinde öğrenim gören 509 öğrenciye anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Baird ve Zelin (2008), Dönmez ve Karausta (2011), Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) ve Yaman (2019) tarafından yapılan araştırmalarda da kullanılan ölçekten yararlanılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler korelasyon, t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre hile algıları ile raporlama düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Genel olarak muhasebe meslek mensubu adayları olan öğrencilerin hile algılarının ve hileli davranışları raporlama düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Muhasebe Mesleği, Hile, Hile Algısı

Recep Tayyip Erdogan University the Institute of Social Sciences

Department: Business

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Ahmet YANIK

Author: Nazmiye YILMAZ

Year: 2021

Pages: 107

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE FRAUD PERCEPTION OF CANDIDATES ACCOUNTING PROFESSION: THE CASE OF RECEP TAYYİP ERDOĞAN UNIVERSITY

The aim of this research is to determine the perceptions of fraud and the level of reporting fraudulent behaviors of students who are candidates for accounting professionals. For these purposes, a questionnaire study was conducted with 509 students studying at Recep Tayyip Erdogan University. The data were collected using the scale used in the studies conducted by Baird and Zelin (2008), Dönmez and Karausta (2011), Hacıhasanoğlu and Karaca (2015) and Yaman (2019). The data obtained were tested using correlation, t test and one-way analysis of variance. According to the analysis results, a positive relationship was found between perceptions of fraud and reporting levels. Generally, students who are candidates for accounting profession it has been observed that have a high perception of fraud and level of reporting fraudulent behaviors.

Keywords: Accounting, Accounting Profession, Fraud, Perception of Fraud

KISALTMALAR

ACFE	: Association of Certified Fraud Examiners (Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği)
AGD	: Aile Gelir Düzeyi
ANOVA	: Analysis of Variance (Varyans Analizi)
BA-BS	: Alış Bildirimi- Satış Bildirimi
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IASB	: International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
RTEÜ	: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
SBMYO	: Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UBYO	: Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YMM	: Yeminli Mali Müşavir

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Muhasebe Meslek Mensupları.....	17
Tablo 2. Meslek Mensubu Cinsiyet Tablosu	18
Tablo 3. Çalışanların Kütüğe Kayıtlı Olanların ve Olmayanların Özet Tablosu...	18
Tablo 4. Meslek Mensubu Eğitim Tablosu.....	19
Tablo 5. Meslek Mensubu Yaş Grupları Dağılım Tablosu.....	20
Tablo 6. Yıllar İtibariyle Hile Türlerinin Vaka Yüzdeleri ve Ortalama Kayıpları	28
Tablo 7. Suistimalcilerde Öne Çıkan Motivasyon Kaynakları	31
Tablo 8. Bağımlı Değişkenler İçin Normallik Testi	44
Tablo 9. Cinsiyet Değişkeni İçin Normallik Testi	45
Tablo 10. Okul Değişkeni İçin Normallik Testi	45
Tablo 11. Bölüm Değişkeni için Normallik Testi.....	46
Tablo 12. Sınıf Değişkeni İçin Normallik Testi	47
Tablo 13. Aile Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Normallik Testi.....	47
Tablo 14. Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri Değişkeni İçin Normallik Testi	48
Tablo 15. Bağımlı Değişkenler İçin Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları	49
Tablo 16. Bağımsız Değişkenler İçin Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları.....	49
Tablo 17. Güvenilirlik İstatistikleri	54
Tablo 18. Öğrencilerin Demografik Özellikleri	54
Tablo 19. Öğrencilerin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri	55
Tablo 20. Hukuk Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Meslek Mensubu Adayı Olduklarına İlişkin Farkındalığı	56
Tablo 21. Öğrencilerin Hile Algısını Ölçmek Amacıyla Senaryolara Verdikleri Cevapların Frekansları.....	57
Tablo 22. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerini Belirlemek Amacıyla Senaryolara Verdikleri Cevapların Frekansları.....	58
Tablo 23. Öğrencilerin Okul Bazında Hile Algılarına İlişkin Frekans ve Ortalamaları	59

Tablo 24. Öğrencilerin Bölüm Bazında Hile Algılarına İlişkin Frekans ve Ortalamaları	60
Tablo 25. Öğrencilerin Okul Bazında Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Ortalamalar	61
Tablo 26. Öğrencilerin Bölüm Bazında Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Ortalamalar	61
Tablo 27. Öğrencilerin Hile Algıları ve Hileli Davranışları Hileli Davranışları Raporlama Düzeyi Arasındaki İlişki	62
Tablo 28. Öğrencilerin Hile Algılarının Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi	63
Tablo 29. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi	64
Tablo 30. Öğrencilerin Hile Algılarının Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Değerlendirilmesi	65
Tablo 31. Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullar Arası Post Hoc Testi.....	66
Tablo 32. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Değerlendirilmesi.....	67
Tablo 33. Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullar Arası Post Hoc Testi	68
Tablo 34. Öğrencilerin Hile Algılarının Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Değerlendirilmesi	69
Tablo 35. Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Bölümler Arası Post Hoc Testi.....	70
Tablo 36. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Değerlendirilmesi	73
Tablo 37. Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Bölümler Arası Post Hoc Testi	74
Tablo 38. Öğrencilerin Hile Algılarının Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Değerlendirilmesi	77
Tablo 39. Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflar Arası Post Hoc Testi.....	77

Tablo 40. Öğrencilerinin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Sınıflara Göre Değerlendirilmesi	78
Tablo 41. Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflar Arası Post Hoc Testi	79
Tablo 42. Öğrencilerin Hile Algılarının Aile Gelir Düzeyine Göre Değerlendirilmesi	80
Tablo 43. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Aile Gelir Düzeyine Göre Değerlendirilmesi	81
Tablo 44. Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyleri Arasında Post Hoc Testi	81
Tablo 45. Öğrencilerin Hile Algılarının Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İsteklerine Göre Değerlendirilmesi	82
Tablo 46. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İsteklerine Göre Değerlendirilmesi.....	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Muhasebe ile İlgili Taraflar	6
Şekil 2. Türkiye'de Muhasebe Meslek Mensupları.....	12
Şekil 3. Hile Üçlemesi	30
Şekil 4. Araştırma Modeli.....	40

GİRİŞ

Günümüzde küreselleşme ve ekonomik gelişmeler neticesinde işletmelerin yaptıkları işlemlerin daha karmaşık bir duruma gelmesiyle birlikte, gelişen ekonomik sistem içerisinde işletmelerin rekabet kabiliyetlerini koruyabilmeleri ve geleceğe yönelik doğru kararlar alabilmeleri için doğru bilgilere ihtiyacı vardır (Yıldız, 2017: 170). Hem işletme içi hem de işletme dışı bilgi kullanıcıları karar alırken muhasebeden elde edilen bilgilerden en iyi şekilde istifade edebilmesi için bilgilerin tarafsız, anlaşılır, güvenilir, doğru ve tam zamanında açıklanması gerekmektedir (Taşçı, 2019: 54). Finansal bilgilerin açık, net, şeffaf ve mukayese edilebilir olmasını sağlamak muhasebe meslek mensuplarının görevlerinin bir gereğidir (Yürekli ve Gönen, 2019: 78).

Bir işletme ya da kurumla ilgili topluma, çalışanlara, devlete ve yöneticilere muhasebe meslek mensupları tarafından hazırlanan finansal tablolar aracılığıyla bilgi iletilmektedir (Demir, Alıcı ve Karadağ, 2020: 1141). Muhasebe meslek mensuplarının tuttukları kayıtların sonuçlarından geniş bir kesim doğrudan ve dolaylı olarak etkilemesi nedeniyle muhasebe mesleğini uygulayanların meslek etiği kurallarına göre davranış sergilemeleri ve bu kurallara daha duyarlı yaklaşımlarını gerekli kılmaktadır (Çiçek, Canbaz ve Keskin, 2013: 2). Muhasebe mesleğinde etik olmayan davranışların en önemli örneği hilelerdir (Öztürk ve Hüryurt, 2020: 55). Dolayısıyla etik olmayan davranış tiplerinden biri olan hile hem işletmeler hem de öncelikli amacı kar elde etmek olmayıp toplumsal fayda ve hizmet sağlamak olan kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (Aybas ve Meydan, 2018: 1390; Bircan, 2015: 93). Muhasebe meslek mensubu adayların hile algılarının tespit edilmesine yönelik olan bu araştırmanın, hile hususunda farkındalık oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırma ile diğer İİBF, UBYO ve Hukuk Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin hile algıları ve hileli davranışları raporlama düzeyleri de karşılaştırılabilecektir.

Bu araştırma muhasebe ve muhasebe mesleği, hile kavramı ve hile türleri ile muhasebe meslek mensuplarının hile algıları üzerine bir uygulama olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde öğrencilerin hile algılarının belirlenmesi yanında hileli davranışları raporlama düzeylerini belirlemeye yönelik bir uygulama da yer almaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde muhasebe ve muhasebenin önemi, muhasebe mesleği kavramı, muhasebe meslek mensupları, sayılarla meslek mensupları ve muhasebede etik başlıklarına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise hile kavramının kavramsal çerçevesi verilmeye çalışılmıştır. Hile türleri, hile algısı, hilenin önlenmesi ve hile algısının önemi, kişilerin hileye başvurma nedenlerine ilişkin açıklamalara da değinilmiştir.

Üçüncü bölümünde ise araştırmanın uygulamasına yer verilmiştir. Bu amaçla anketlerden elde edilen veriler istatistiksel olarak analiz edilmiş ve sonuçları yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE VE MUHASEBE MESLEĞİ

Muhasebe meslek mensubu adaylarının hile algılarının belirlenmesine yönelik olan bu araştırmada öncelikle konunun anlaşılabilir olmasını sağlamak için muhasebe mesleği ve muhasebe meslek mensuplarına ilişkin genel bilgilere yer verilmesi daha yararlı olacaktır.

1.1. MUHASEBE KAVRAMI

Ekonomide önemli unsur olarak kabul edilen işletmelerin ve faaliyetlerinin, ekonomik düzenin iyi bir şekilde işlemesi ve bireylerin ekonomik refah düzeylerinin artmasında önemli etkileri olduğu söylenebilir (Cihan, 2020: 9). İşletmelerde faaliyetlerin bir kısmı parayla ifade edilen ve bir kısmı parayla ifade edilmeyen birtakım faaliyetler sonucunda mal veya hizmet üretimi ortaya çıkmaktadır. İşletmelerde para ile ifade edilebilen faaliyetler mali nitelikli işlemler olarak adlandırılmış olup bu işlemler işletmelerin varlık ve kaynaklarında değişikliklere yol açmaktadır. Bu değişikliklerin izlenmesi ve sonuçlarının belirli aralıklarla işletme ile ilgili kişi ve kuruluşlara iletilmesi muhasebe aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Atmaca, 2020: 3).

Muhasebe, bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanım şekillerini, örgütün işlemleri neticesinde bu kaynaklarda oluşan artış ve azalışları, örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten bir bilgi sistemidir (Sevilengül, 2008: 9).

Bir ekonomik birime etki eden olayların ve işlemlerin saptanmasını esas alan muhasebe, saptama yapıldıktan sonra söz konusu kıymet hareketler ölçülerek muhasebe kayıtlarına aktarılır, sınıflandırılır ve özetlenir. Bu sürecin nihayetinde muhasebe raporları düzenlenerek ilgililere sunulur. Muhasebe, geçerli finansal bilgileri karar alıcılara faydalananak bir şekilde düzenleyerek sunmak amacıyla yapılan yaratıcı niteliği olan bir süreçtir (Güredin, 2014: 23-24).

Muhasebe; hesapsal kişilerin hesap, kitap ve denge işlerinin ele alınması, hak ve yükümlülüklerini sayısal olarak dayanaklara ve kanıtlara uygun bir şekilde saptanmasıdır (Haftacı, 2014: 57).

Muhasebe, işletme içi ve dışı tarafların kararlarına dayanak oluşturan önemli finansal bilgileri bir sistem içerisinde elde edip sunan bir bilim dalıdır (Demir, Ülker ve Şenol, 2020: 1359).

Muhasebe, işletme içi ve işletmeler arası karşılıklı ilişkilerden doğan, tamamen veya kısmen mali nitelikte olan para ile ifade edilebilir işlemlerle ilgili bilgilerin toplanması, sınıflandırılması, kaydedilmesi, özetlenmesi, denetlenmesi, raporlanması, yorumlanması ve sonuçların ilgili kişi ve kurumlara aktarılması fonksiyonlarını yerine getiren teknik, sanat ve uygulama yönleri olan ve toplumsal sorumluluk dahil çok yönlü sorumlulukları da içinde kapsayan bir bilimdir (Şahin Dağlı, 2013: 30).

Toplumda önemli bir rolü olan muhasebe, bir ekonomi dalı olarak bu bilgileri kullananların kaynak tahsis kararlarını kolaylaştırmak için firma ve işlemleri hakkında bilgi sağlamaktadır. Bildirilen bilgi güvenilir ise, kıt kaynaklar optimal bir şekilde tahsis edildiği ve aksine bilgi daha az güvenilir olduğunda kaynak tahsisleri optimalden daha az olduğu söylenebilir (Choi & Meek, 2008: 1).

Muhasebe, işletmenin yürütülmesinde kullanılmak üzere ve ayrıca işletmenin ekonomik performansını ve durumunu değerlendirmede diğer kullanıcılara bilgi sağlamaktadır. Bu nedenle muhasebe, kullanıcılara bir işletmenin ekonomik faaliyetleri ve durumu hakkında raporlar sağlayan bir bilgi sistemi olarak tanımlanabilir. Muhasebenin, işletmelerin finansal bilgilerinin kullanıcılara iletilmesini sağlayan bir araç olması nedeniyle muhasebeye “işletmenin dili” de denmektedir (Warren, Jonick & Schneider, 2020: 6).

Yukarıda yapılan farklı tanımlardan yola çıkarak muhasebe; bireylerin ekonomik refah düzeylerinin artmasında önemli etkileri olan işletmelerde, mali nitelikli işlemler olan para ile ifade edilebilen faaliyetlerin sayısal olarak dayanaklara ve kanıtlara uygun bir şekilde saptayarak, varlık ve kaynaklarında meydana getirdiği değişikliklerin izlenmesi, sonuçlarının belirli aralıklarla işletme ile ilgili kişi ve kuruluşlara iletilmesi için önemli finansal bilgileri bir sistem içerisinde elde edip sunulmasını sağlayan bir araç olarak tanımlanabilir.

1.2. MUHASEBENİN ÖNEMİ

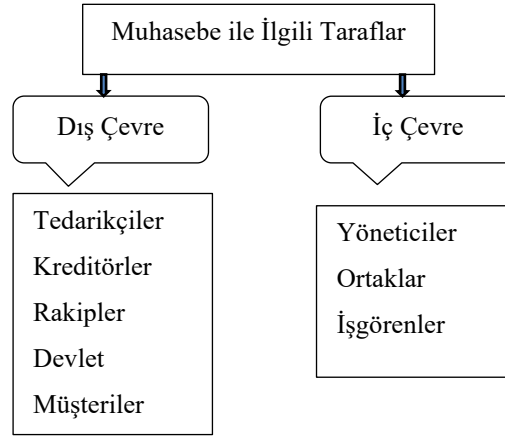
Muhasebede üretilen bilgilerden birçok kesim faydalanmaktadır. Bu kesimlerin beklentilerine cevap verebilecek doğru, güvenilir ve tarafsız bilgi yalnızca muhasebe verilerinden sağlanmaktadır. Ayrıca muhasebe sisteminin varlığı devletin en önemli ekonomik sorunlarından biri olan kayıt dışı ekonomiyi önlemesi açısından önemli görülmektedir (Sert, 2019: 6).

Muhasebenin ülke ekonomisi ve işletme açısından açıdan iki önemli fonksiyonu vardır. Makro göstergelerin belirlenmesi aşamasında kullanılan verileri hazırlarken ülke ekonomisine, işletme sahip ve yöneticilerinin doğru karar almasında ise işletmelere katkı sağlar (Karasioğlu ve Altan, 2004: 53).

1.2.1. Muhasebenin İlgili Tarafları

Muhasebeden elde edilen verilerin sağlıklı ve güvenilir olmasını isteyen kesimler işletmelerle doğrudan ilgili olan işletme sahip ve ortakları, o işletme ile ticari, mali ve ekonomik ilişkiler kuran işletmeler veya toplum bireyleri, kredi finans ve yatırım kuruluşları ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşlardır (Kışalı, 2016: 2). İşletmelerin doğrudan ilgilenen bir çevreyle var olduğu gibi dolaylı olarak da ilgilenen belli bir çevreyle var olduğunu söylenebilir. Bu nedenle bu çevreye “*işletme ilgilileri*” denmektedir (Bayraklı, Erkan ve Elitaş, 2012: 4). İşletme ilgilileri işletme içi ilgili taraflar ve işletme dışı ilgili taraflar şeklinde bir ayrım yapılabilmektedir. İlgili tüm taraflar muhasebe bilgisi ile kendi menfaat ve beklentileri nedenleriyle ilgilenmeleri dikkate alındığında *muhasebe ile ilgili taraflar* şeklinde de ifade edilebilir. Muhasebe ile ilgili taraflar Şekil 1’de gösterilmiştir (Elitaş, 2013: 45).

Muhasebe ilgili taraflar genel olarak işletme sahip ya da ortakları, hissedarlar, yöneticiler, çalışanlar, sendikalar, kredi kuruluşları, devlet, meslek kuruluşları, alıcılar ve satıcılar, rakipler, yan sanayiler, tüketiciler, halk ve kamuoyu, para ve sermaye piyasaları ile potansiyel ortaklar, çevreciler şeklinde sıralandığı da görülmektedir (Kurtcebe, 2008: 12).

Şekil 1. Muhasebe ile İlgili Taraflar

Muhasebe mesleği, aşağıdakilerle sınırlı olmayıp, çok çeşitli karar vericilerin finansal ve bazı durumlarda finansal olmayan bilgi ihtiyaçlarına hizmet etmektedir (International Federation of Accountants [IFAC], 2019: 7):

- Halk,
- Mevcut ve potansiyel yatırımcılar,
- Kuruluşlar içindeki yönetim ve çalışanlar,
- Tedarikçiler ve alacaklılar,
- Müşteriler ve
- Hükümet yetkilileri.

Muhasebenin hazırlayıp sunduğu verilerin dolaysız veya dolaylı olarak toplumun geniş bir kesimini ilgilendirmekte ve bu nedenle toplumun ekonomik refahını önemli ölçüde etkilemektedir (Yıldız, 2010: 156).

1.3.MUHASEBE MESLEĞİ KAVRAMI

Muhasebe mesleği kavramını açıklamadan önce meslek kavramını tanımlamanın araştırma bütünlüğü açısından daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Arapça bir kavram olan meslek, “süluk” kökünden gelmektedir. Süluk; bir yola veya mesleğe girme, gidiş, davranış, hal ve hareket anlamlarına gelmektedir (<https://www.etimolojiturkce.com>). İngilizce karşılığını ise “profession, job, career, vocation, trade, metier, occupation” gibi kavramlar oluşturmaktadır (<https://translate.google.com>).

Meslek kavramının ingilizce ifadesinin kökeninde profesyonellik kurulan bir ilişki söz konusudur."Profes" sözcüğünün ilk anlamının dinsel bir kökten gelmiş

ve 1675 yılından itibaren sözcük, dinsel anlamını yitirmiş ve "yeteri kadar nitelikli olma" anlamına gelmeye başlamıştır. Bu anlamda, "profesyon" (ya da bir meslek), herhangi bir konuyu net bir şekilde ortaya koyma manasına gelmektedir. Dolayısıyla, bir meslek (profession), bu mesleğe adım atmak isteyen bir kişinin işi iyi bildiğini ve gerekli özelliklere sahip olduğunu belirtme (profess) anlamını taşımaya başlamıştır. Bir öğrenme süreciyle elde edilen bir meslek (vocation), uygulamada diğer insanların işlerini yoluna koymak amacıyla dile getirilen bilgiyi ya da bu bilgi üzerine kurulu bir tür sanatı ifade etmektedir ((Hughes, 1996: 26).

TDK'de meslek kavramı belli bir eğitim ile elde edilen, sistemli bilgi ve becerilere dair, insanlara faydalı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para edinmek amacıyla yapılan, kuralları belirlenmiş iş şeklinde tanımlanmaktadır.

Bir meslek, özünde birkaç temel ve ortak özellik ile karakterize edilmektedir. Bunlar (Abadi, Ayentimi, & Coetzer, 2020: 93):

- Mesleğe özgü bir bilgi birikimi ve düzenlenmiş eğitim ve sertifikalandırma,
- Özerklik, öz denetim ve yönetim sağlayan yasal olarak kurulmuş profesyonel otorite,
- Mesleki yeterlilik, kamuoyunda tanınma ve güven ile karakterize edilen, genel olarak toplum ve toplumla karmaşık, işlemsel ve karşılıklı bir ilişki; kamu yararının çok önemli olduğu, ancak aynı zamanda bağlamsal etkiye açık olduğu güçlü bir hizmet yönelimi,
- Üyeliğin kabul edilmesi ve bunlara uyulması koşuluyla birlikte düzenleyici etik ve mesleki davranış kuralları,
- Ortak değerlere, normlara ve tutumlara sahip profesyonel bir kültür ve kimlik,
- İşlevsel yapı, altyapı, politika çerçevesi, sistemler, düzenleyici süreçler, tanımlanmış uygulama alanları ve mesleki standartlar ve kuruluşun işlevlerini yürürlüğe koyan düzenleyici politikalara sahip resmi bir organizasyondur.

Muhasebe, ekonomik faaliyetler içerisinde olan tüm işletmelerin mali nitelikteki işlemlerini kaydeden, sınıflandıran ve rapor eden, analiz edilip yorumlanmasını sağlayan ve ilgili kişi veya kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir.

Muhasebe hem kâr amacı güden işletmelerde hem de kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için de bir bilgi sistemi olmakla birlikte genel anlamda kâr amacı güden işletmeler için daha önemli bir bilgi sistemi oluşturmaktadır (Kök, 2018: 33). Muhasebe mesleği de bu bilgi sisteminin oluşmasını sağlamak amacıyla muhasebe ilminin uygulanması hem işletme yönetimine hem de ilgili kesimlere karar verme aşamalarında gerekli bilgilerin sağlanması yoluyla bu alanda çalışılması anlamına gelmektedir (Daştan, 2001: 32).

Bir iş kolunun meslek olarak kabul edilmesi için ön koşul olarak, o mesleğin bir ücret/bedel karşılığında, yani profesyonel olarak yapılıyor olması gerekmektedir (Akkaya, 2017: 511). Muhasebe mesleği de profesyonel olarak yapılan bir meslek olup bu tür bir meslek haline gelmesini sağlayan mesleğin standartları, ilkeleri, meslek mensuplarında bulunması gereken koşullar, ruhsatlandırma faaliyetleri ve meslek örgütünün oluşması etkili olmuştur (Aykın, 2017). Muhasebecilik ve profesyonel olarak yapılan SMMM ve YMM mesleğinin konularına ve ayrıca muhasebe meslek mensubu olabilmek için ne tür şartlara sahip olunması gerektiğine ilişkin bilgiler 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nda yer almakta ve bunlar aşağıda belirtilmiştir.

3568 sayılı Kanunu'nun 2'nci maddesinde muhasebecilik, serbest muhasebeci mali müşavirlik ve yeminli mali müşavirlik mesleklerinin konularına ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Gerçek ve tüzel kişilere ilişkin teşebbüs ve işletmelerin;

a) GKGMİ ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince, defterlerini tutma, bilanço kâr-zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenleme ve benzeri faaliyetleri gerçekleştirme,

b) Muhasebe sistemlerini kurma, geliştirme, işletmecilik, muhasebe, finans, malî mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenleme veya bu hususlarda danışmanlık yapma,

c) Yukarıdaki ifade edilen konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapma, malî tablo ve beyannamelerle ilgili hususlarda yazılı görüş beyan etme, rapor ve benzerlerini düzenleme, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapma muhasebecilik ve mali müşavirlik mesleğinin konuları kapsamına girmektedir.

Yeminli Malî Müşavirlik mesleğinin konusu ise;

a) Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci ve Malî Müşavirlik mesleğinin konusunda belirtilen ikinci ve üçüncü (b ve c) faaliyetler,

b) 3568 sayılı Kanun'un tasdik ve tasdikten doğan sorumluluk başlığı altında 12nci maddesine göre çıkartılacak yönetmelik çerçevesinde tasdik işlerini yapmaktır.

İlgili kanunda ve maddede YMM'lerin yapamayacağı faaliyetler; muhasebe ile ilgili defter tutma, muhasebe bürosu açma ve muhasebe bürolarına ortak olma olarak belirtilmektedir.

Kanun'un 4'üncü maddesinde meslek mensubu olabilmenin genel şartları şu şekilde yer almaktadır:

- a) T.C. vatandaşı olma,
- b) Medenî hakları kullanma ehliyetine sahip olma,
- c) Kamu haklarından mahrum olmama,
- d) TCK'nin 53'üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa dahi aşağıda belirtilen suçlardan mahkûm bulunmamak gerekmektedir:
 - Kasıtlı olarak işlenen bir suç nedeniyle bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına uğramış olma, affa uğramış olsa dahi devletin güvenliğine karşı işlenen suçlar,
 - Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar,
 - Zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarıdır.
- e) Ceza veya disiplin soruşturması sonucunda memuriyetten menedilmiş olmama,
- f) Meslek şeref ve haysiyetine uygun olmayan durumların olmamasıdır.

Muhasebe mesleğini yerine getirebilmesi için gerekli şartları taşıyan muhasebe meslek mensuplarının taşıması gereken bazı özellikler vardır. Bu özellikler Özyürek (2012) tarafından yapılan çalışmada iletişim becerileri, entelektüel beceriler, kişisel beceriler, genel bilgi, örgüt ve işletme bilgisi,

muhasebe bilgisi, sosyal sorumluluk, doğruluk ve dürüstlük ve bağımsızlık şeklinde sıralanmaktadır.

Kurtcebe (2008) meslek mensuplarının taşıması gereken nitelikleri farklı şekilde sınıflandırmıştır. Kişisel yetenekler, mesleki bilgi ve meslek bilinci ve profesyonel değerler şeklinde bölümlendirmiştir. Kişisel yetenekler bölümünde entelektüel yetenek, iletişim yeteneği ve haberleşme yeteneği mesleki bilgi bölümünde ise muhasebe bilgisi, genel bilgi, işletme bilgisi ve bilgi teknolojisi yer almaktadır.

Mevcut bilgi çağı ve iş dünyası, muhasebe mesleğinin şeffaflığı korumasını ve doğru finansal raporlamanın sağlamlasını gerekli kılmaktadır. Doğru ve zamanında finansal raporlar üretmek muhasebecilerin sorumluluk alanına girmektedir (Jaijairam, 2017: 1).

Muhasebe meslek mensuplarının ne tür özelliklere sahip olması gerektiğinin bilinmesinin yanında kimlere karşı ne tür sorumluluklarının olduğunun da bilinmesi yararlı olacaktır. Aşağıda muhasebe meslek mensuplarının ne tür sorumluluklar üstlendiğine ilişkin bilgilere değinilmiştir.

3 Ocak 1990 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in 8’inci maddesinde meslek mensuplarının sosyal sorumluluk, işletme sahip ve yöneticilerine karşı sorumluluk ve meslektaşlarına karşı sorumluluk olmak üzere üç tür sorumluluğa değinilmiştir. Ayrıca Yönetmelik’in 21’inci maddesinde de hukuki sorumluluğa da yer verilmiştir. Bunlara ilişkin açıklamalar şu şekildedir:

Muhasebe meslek mensuplarının görevlerini icra ederken topluma ve devlete karşı olan sorumluluğu *sosyal sorumluluk*; işletme sahip ve yöneticilerin doğru kararlar alabilmeleri sağlayabilmeleri açısından taşımış oldukları sorumluluk *işletme sahip ve yöneticilerine karşı sorumluluk*; hukuksal çerçevede ve mesleki eğitim süreçlerinde birbirlerini bilgilendirme gerekliliği açısından taşımış oldukları sorumluluk *meslektaşlarına karşı sorumluluk*; görevlerini ifa ederken Vergi Usul Kanunu’nda ilgili hükümler çerçevesinde hareket etme noktasında taşımış oldukları sorumluluk ise *hukuki sorumluluk* olarak ifade edilmiştir.

Muhasebenin temel kavramlarından ilki olan ve önemli görülmediğinde diğer kavramların önemsiz sayılmasına neden olabilecek bir kavram sosyal

sorumluluk kavramıdır. Bu kavram, muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun menfaatlerinin korunması ve bu nedenle bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması şeklinde ifade edilmiştir (1 Seri No’lu Tebliğ, 1992).

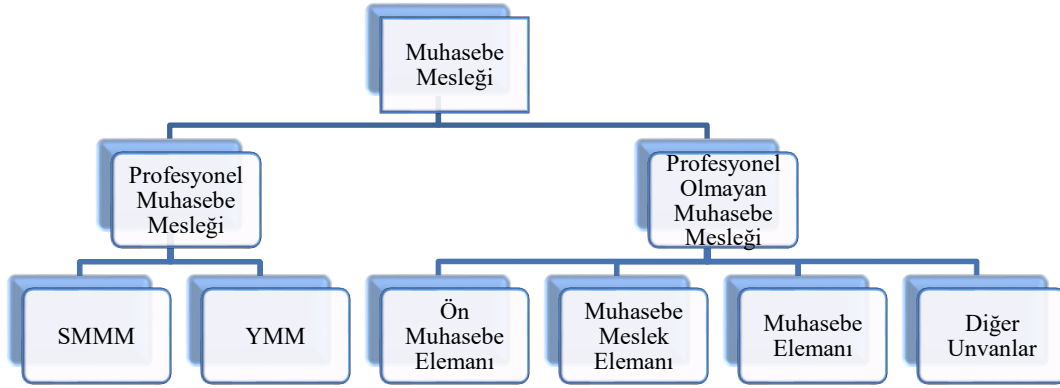
Muhasebe meslek mensubunun sorumlu olduğu iki taraf vardır. Birincisi 3568 Sayılı Serbest Muhasebesi Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’na göre mükellefe (işverene) ikincisi ise VUK’un mükerrer 227’nci maddesi kapsamında bilhassa verginin ödenmesi dikkate alındığında (müteselsil sorumluluk) devlete (bir diğer manada topluma) karşı sorumluluğu vardır (Alkan ve Tuncez, 2019: 84). Toplumun muhasebecilerden beklentisi, mükellefi oldukları işletmelerin mali kayıtlarını doğru bir şekilde kaydederek doğru vergi hesaplanmasını ve yapmış olduğu her işlemde toplum çıkarlarının korunmasını sağlamaktır (Şenol, 2014: 104).

Küreselleşme eğilimleriyle artan ekonomik faaliyetler, muhasebe uygulamalarına uluslararası boyut ve kalite kazandırmıştır. Günümüzde ülkelerin muhasebe sistemleri ölçüm, bilgi açıklama, denetim teknikleri ve uygulamalarında farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların önemli oranda kaldırılmasını sağlamak için uluslararası standartların kullanılmasını gerekli kılmıştır (Güngör, 2019:1). Bu uyumlaştırma çabalarının bir tezahürü olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’yla halka açık veya kapalı bütün şirketler, TMSK tarafından yayımlanan, UFRS ile uyumlu TMS’yi uygulamakla zorunlu kılınmıştır. Yeni kanun bağımsız denetim alanına getirdiği yenilik ile şirketleri ve denetçilerle birlikte muhasebe meslek mensuplarına da sorumluluk yüklemiştir (Karasioğlu ve Karahan, 2016: 176).

1.4. MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI

Meslek mensupları, muhasebe mesleği ile ilgili yasaların ve mesleki kuruluşların öngördüğü sınırlar ve açıklamalar çerçevesinde elde ettiği bilgi ve deneyimini devletten topluma, mesleki kuruluşlardan müşterilere kadar geniş bir alana sunması gereken kişilerdir (Bilen ve Yılmaz, 2014: 59).

Muhasebe meslek mensupları mükelleflerine ve kamuya hizmet sunan bireylerdir (Kesimli, Doğramacı Yalçın ve Kılıç, 2018: 846).

Şekil 2. Türkiye'de Muhasebe Meslek Mensupları

Kaynak: Karasioğlu, Alagöz ve Allahverdi, 2018: 22

Şekil 2’de SMMM ve YMM’ler profesyonel muhasebe mesleği, bunlar dışında belirtilen diğer unvanlar ise profesyonel olmayan muhasebe meslekleri olarak gösterilmiştir.

Muhasebe mesleği meslek türleri içerisinde en fazla çalışana sahip ve en fazla açık iş talebi olan bir meslektir. Türkiye İş Kurumu tarafından yayınlanan 2019 İşgücü Piyasası Araştırmaları Türkiye Raporu’na göre (İŞKUR, 2019: 4) 5740 meslek türü içinde en fazla çalışan olarak ilk yirmiye, kadın çalışanlar grubundan muhasebe meslek elemanı da girmiştir. Yine aynı rapora göre (2019: 85-86) en fazla açık iş talebi olan meslekler sıralamasında 12. sırada ön muhasebeci, 19. sırada ise muhasebeci mesleği yer almaktadır. Aynı zamanda eğitim durumuna göre açık olan meslekler arasında lise ve altı için ön muhasebeci; yükseköğretim için ise muhasebeci ve ön muhasebe mesleği yer almaktadır.

1989 yılında Resmî Gazete’de yayınlanan 3568 sayılı Kanun’a göre muhasebe meslek mensupları Serbest Muhasebeci (SM), Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ve Yeminli Mali Müşavirdir (YMM) olmak üzere üç unvana ayrılmıştı. Bu üç meslek grubundan Serbest Muhasebeci unvanı 2008 yılında Resmî Gazete’de yayınlanan değişiklik ile yasadan çıkarılmış ve meslek iki unvanlı hale getirilmiştir (Güner ve Çarıkçı, 2018: 628).

Ülkemizde muhasebe meslek mensupları, 3568 sayılı yasaya dayanarak ruhsatını almış SMMM ve YMM’lerden oluşmakta ve bunlar bağımsız olarak kendi bürolarında ya da bağımlı olarak iş akdi ile özel sektöre ait firmalarda,

SMMM/YMM bürolarında ve bağımsız denetim kuruluşlarında mesleki faaliyetlerini sürdürmektedir (Bora Kılınçarslan ve Küçüksüleymanoğlu, 2019: 1080).

1.4.1. Serbest Muhasebeci

3568 sayılı Kanun'da 26 Temmuz 2008 yılına kadar SM unvanı yer almaktaydı ve bu Kanun'da "muhasebecilik ve mali müşavirlik konusu" başlığında belirtilen hususlarda eğitim alan ön lisans mezunları 4 yıl, ticaret ve maliye meslek lisesinde 6 yıl SMMM ve YMM'lerde staj yaptıktan sonra sınav şartı olmadan bu unvana hak kazanmaktaydı. Belirtilen tarihe kadar SM unvanına sahip olanlar bu hakkı elde etmeleri nedeniyle faaliyetlerini sürdürmektedir. 5786 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile bu unvan kullanılmamakta, bu unvanı sadece hak etmiş olan mevcut kişiler kullanabilmektedir.

IASB tarafından Kasım 2001 tarihinde başlayan Uluslararası Eğitim Standartları'na yönelik çalışmalar nihayetinde 2003 yılında IES 1-6 yayımlanmıştır. Giriş şartları olarak adlandırılan IES 1'de, katılımcıların muhasebe mesleği eğitimi programına giriş için temel muhasebe bilgisine sahip olabilecekleri bir yüksekokuldan ya da fakülteden mezun olmaları şartı getirilmiştir (Okan Gökten ve Gökten, 2016: 57). Bu standarda paralel olarak 3568 sayılı meslek yasası 26 Temmuz 2008 tarihinde güncellenmesiyle birlikte muhasebe mesleğine adım atmanın ilk koşulu olarak fakülte mezunu olma getirilmiş ve Türkiye'ye has olan bu SM unvanı kaldırılmıştır (Gücenme Gençoğlu ve İşseveroğlu, 2010: 30). SM unvanının kaldırılması, Avrupa Birliği uyum sürecinde muhasebe mesleğiyle uğraşan meslek mensupları arasında tabela ve uygulama birliğinin sağlanması amacıyla yapılmıştır (Kartal ve Taş, 2010: 93).

1.4.2. SMMM ve YMM

Muhasebeciler daha önce muhasebeci ya da kâtip şeklinde isimlendirilmekteydi. Günümüzde mesleklerin örgütlenmesi ile serbest muhasebeci mali müşavir ve yeminli mali müşavir unvanı kullanılmaktadır (Güvemli ve Yaz, 2019: 4).

Serbest muhasebeci mali müşavir; bireylerin, işletmelerin ve diğer kuruluşların finansal hedeflerini planlamalarına ve bunlara ulaşmalarına yardımcı olan güvenilir finansal danışman olarak tanımlanmaktadır. (Association of International Certified Professional Accountants [AICPA]).

YMM'ler öncelikle muhasebe kurallarına, gerçeklere ve yasalara uygunluğa göre işletmelerin ekonomik, finansal ve hukuki durumlarını, vergiyle alakalı işlemlerini inceleyen ve gerektiğinde bunlara ilişkin görüşlerini tarafsız olarak ilgililerin yararına sunan bilirkişi olarak tanımlanmaktadır (Ayotuz, 2016: 53).

Türkiye'de muhasebe mesleğini yerine getiren kişiler olan serbest muhasebeci mali müşavir ve yeminli mali müşavirlerin sahip olması gereken özellikler yasada yer almaktadır (Yürekli ve Gönen, 2015: 303).

3568 sayılı Kanun'un 5'inci maddesinde SMMM olabilmek için aranan özel şartlar şunlardır:

a) Hukuk, iktisat, maliye, işletme, muhasebe, bankacılık, kamu yönetimi ve siyasal bilimler dallarında eğitim veren fakülte ve yüksekokullardan veya denkliği Yükseköğretim Kurumunca tasdik edilmiş yabancı yükseköğretim kurumlarından en az lisans düzeyinde mezun olmak gerekmektedir. Veya diğer öğretim kurumlarından lisans seviyesinde mezun olmakla birlikte bu fıkrada belirtilen bilim dallarından yüksek lisans diploması almış olması,

b) Asgari üç yıl staj yapmış olması,

c) SMMM'lik sınavını kazanmış olması (vergi inceleme yetkisini¹ almış ve mesleki yeterlilik sınavında muvaffak olduktan sonra yeminli mali müşavirlik sınavını vermiş olanlarda bu şart aranmaz),

d) SMMM'lik ruhsatını almış olması gerekmektedir.

5786 sayılı Kanun'un 4. maddesinde 3568 sayılı Kanun'un 6. maddesinde yapılan değişikliğe göre aşağıda yer alan hizmet süreleri SMMM'lik için staj süresinden sayılmaktadır:

¹ Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının Kurulması Amacıyla Bazı Kanun ile Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesinde VUK'un 135. maddesinde yapılan yeni değişikliğe göre vergi müfettişleri, vergi müfettiş yardımcıları, ilin en büyük mal müdürü veya vergi dairesi müdürleri, Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlar tarafından vergi incelemesi yapılmaktadır.

a) Kanunları uyarınca vergi incelemesine yetkisine sahip olanların, bu yetkiyi aldıktan sonra kamu hizmetinde geçen hizmet süreleri,

b) 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun uyarınca Hazine Müsteşarlığı Hazine Kontrolörleri Kurulunda denetim yetkisine sahip olarak çalışan denetim elemanlarının bu hizmetlerde geçen hizmet süreleri ile 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca banka denetimine yetkiye sahip olanların bu hizmetlerde geçen süreleri,

c) 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca Sermaye Piyasası Kurulunda denetime yetkili olarak görevlerini ifa edenlerin bu hizmetlerde geçen süreleri ile aynı Kanunun ek 1 inci maddesine göre kurulan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu uzmanlarının bu kurulda geçen hizmet süreleri,

d) 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun uyarınca Başbakanlık Teftiş Kurulunda görevlerini ifa eden denetim yetkisine sahip Başbakanlık müfettişlerinin bu hizmetlerde geçen süreleri,

e) 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname uyarınca görevini ifa eden Bütçe Kontrolörleri, Muhasebat Kontrolörleri ve Milli Emlak Kontrolörlerinin bu hizmetlerde geçen süreleri,

f) 3143 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile 6762 sayılı TTK hükümlerine göre ticaret şirketleri nezdinde denetim yetkisine sahip olan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı müfettişleri ve kontrolörlerinin denetim hizmetlerinde geçen süreleri,

g) Vergi yargısında görev yapan hakimlerin bu görevlerde geçen hizmet süreleri,

h) Türkiye genelinde mali denetim yapan banka müfettişlerinden yarışma sınavı ile mesleğe giren ve yeterlilik sınavında muvafak olanların, bu yetkiyi aldıkları tarihten itibaren bankalarda ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarında geçen süreleri,

ı) Kamu kuruluşlarının veya bilanço esasında defter tutan özel kuruluşların muhasebe birimlerinde birinci derece imza yetkisini haiz, muhasebenin fiilen sevk ve idare edilmesinden veya mali denetiminden sorumlu bulunanların bu hizmetlerde geçen süreleri ile bu birimlerde görev yapan serbest muhasebeci mali

müşavir veya yeminli mali müşavirlerin gözetim ve denetiminde bunların sayısını geçmemek üzere, oda nezdinde staj dosyası açtırmış ve staja başlama sınavını kazanmış olan aday meslek mensuplarının staja başlama sınavını kazandıkları tarihten itibaren, staj şartlarını yerine getirmeleri durumunda bu hizmetlerde geçen süreleri,

i) 3568 sayılı Kanunun 5'inci maddesinin (A) fıkrasının (a) bendinde sayılan konularda öğretim üyesi, öğretim görevlisi veya araştırma görevlisi olarak çalışanların bu görevlerde geçen hizmet süreleridir.

3568 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinde YMM olabilmek için aranan özel şartlar ise şunlardır:

- a) En az 10 yıl SMMM'lik yapmış olmak,
- b) YMM'lik sınavını vermiş olmak,
- c) YMM ruhsatını almış olmak,

Kanunları uyarınca vergi inceleme yetkisi almış olanların, bu yetkiyi aldıkları tarihten itibaren SMMM'likte geçmiş süre olarak kabul edilen hizmet süreleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

- Kamu kurum ve kuruluşlarında geçen hizmet süreleri ve bunların bilanço esasında defter tutan özel kuruluşların muhasebe birimlerinde birinci derece imza yetkisini haiz, muhasebenin fiilen sevk ve idare edilmesinden veya mali denetiminden sorumlu olarak geçen hizmet süreleri,
- YMM'lik ve SMMM'lik şirketlerinde geçen hizmet süreleri;
- SMMM'lerden bir işyerine bağlı olarak faaliyet gösterenlerin bu işyerlerinde geçen hizmet süreleri ile
- Hukuk, iktisat, maliye, işletme, muhasebe, bankacılık, kamu yönetimi ve siyasal bilimler dallarında öğretim üyeliği veya görevliliği yapmış olanların bu hizmetlerinde geçmiş süreler.

Kanunları uyarınca vergi inceleme yetkisini almış olanlardan yeterlilik sınavında başarısız olanların, sınav tarihinden sonra vergi inceleme yetkisini haiz olmaksızın kamu kurum ve kuruluşlarında geçen hizmet süreleri sayılmaz.

Kanunları uyarınca vergi inceleme yetkisini almış ve mesleki yeterlilik sınavını vermiş olanlar, yeterlilik sınavını kazandıkları tarihten itibaren açılacak YMM'lik sınavlarına genel hükümlere göre müracaat edebilmektedir. Ayrıca

bunların YMM ruhsatını alabilmeleri için bir diğer koşul, en az 10 yıl bir hizmet vermiş olmasıdır.

1.3.2.1. Hizmet Akdi ile Çalışan Üye

3568 sayılı Kanun'un 2'nci maddesinin (A) fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde sayılan işleri “bir işyerine bağlı olmaksızın” yapanlara serbest muhasebeci mali müşavir dendiğine ilişkin bir ibare yer almaktadır.

“Bir işyerine bağlı” ifadesi 3568 sayılı Kanun'da 2008 yılında yapılan değişiklikle 9, 21, 25, 27, 35, 38 ve 39'uncu maddelerinde geçmiş olup SMMM'ler hizmet sözleşmeleri ile artık bağımlı olarak da çalışabilmektedir. Mevzuatta net bir şekilde yer almamakla birlikte hizmet akdi ile çalışan üye; 3568 sayılı yasa hükümlerine göre ruhsat alıp Odası'na kaydını yaptıran, mesleki faaliyetini çalışanlar listesine kayıtlı olarak faaliyet göstermeyen ve işletmelerde hizmet akdi ile çalışan meslek mensupları şeklinde ifade edilebilir (Akdemir, 2019: 14).

1.5. SAYILARLA MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI

Tablo 1. Muhasebe Meslek Mensupları

ZAMAN ARALIĞI	SM	SMMM	YMM	TOPLAM
1990-1991	16 466	8 755	1 887	27 108
1996-1997	25 059	15 983	2 553	43 599
2008 Ağustos sonu itibariyle	28 993			
2016 Temmuz ayı itibariyle	9 706	88 662	4 687	103 055
2019 Temmuz sonu itibariyle	8 297	100 613	4 777	113 687

Kaynak: TÜRMOB Çalışma Raporu, 2019

Tablo 1'de TÜRMOB Çalışma Raporu'ndan yararlanılarak oluşturulan belirli zaman aralıklarındaki meslek mensuplarının sayılarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Her geçen yıl toplam meslek mensuplarının sayılarının arttığı görülmektedir. 2008 Ağustos ayı itibariyle SMMM ve YMM sayılarına ilişkin bilgiler bu Rapor 'da yer almadığı için tabloda verilememiştir. Tablo 1 incelendiğinde SM'lerin 2008 yılından sonra azaldığı görülmektedir. Bu azalış 3568 sayılı Kanun'un değişikliğe uğraması sonucunda serbest muhasebecilere nasıl yansığının sayısal bir göstergesidir.

TÜRMOB'dan alınan güncel verilere göre, Tablo 2'de meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre çalışan sayıları yer almaktadır. Ayrıca her bir unvana (satır) ve cinsiyete (sütun) göre oranları da verilmiştir. Bu tabloya göre 2020 yılında ülke genelinde meslek mensuplarının %88,99'u SMMM, %6'sı SM ve %4,12'si ise YMM olarak faaliyet göstermektedir. Tablo 2 incelendiğinde cinsiyete göre çalışma oranları erkeklerde %70,96 kadınlar da ise %29,04'tür. Erkekler için SM, SMMM ve YMM olarak çalışma oranları sırasıyla %82,32, %69,1 ve %91,9'dur. Erkek çalışan olarak meslek mensuplarının daha fazla olduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 2. Meslek Mensubu Cinsiyet Tablosu

UNVAN		Erkek	Kadın	Toplam
SM	N	6567	1410	7977
	Satır %	82,32	17,68	100
	Sütun %	7,99	4,19	6,89
SMMM	N	71220	31837	103057
	Satır %	69,11	30,89	100
	Sütun %	86,68	94,66	88,99
YMM	N	4381	386	4767
	Satır %	91,90	8,10	100
	Sütun %	5,33	1,15	4,12
Toplam	N	82168	33633	115801
	Satır %	70,96	29,04	100
	Sütun %	100	100	100

Kaynak: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği [TÜRMOB], 2020

Tablo 3. Çalışanların Kütüğe Kayıtlı Olanların ve Olmayanların Özet Tablosu

UNVAN		Serbest Sayısı	Bağımlı Sayısı	Toplam
SM	N	2903	5074	7977
	Satır %	36,39	63,61	100
	Sütun %	5,48	8,08	6,89
SMMM	N	47401	55656	103057
	Satır %	45,99	54,01	100
	Sütun %	89,46	88,61	88,99
YMM	N	2684	2083	4767
	Satır %	56,30	43,70	100
	Sütun %	5,07	3,32	4,12
Toplam	N	52988	62813	115801
	Satır %	45,76	54,24	100
	Sütun %	100	100	100

Kaynak: TÜRMOB, 2020

Tablo 3'te muhasebe meslek mensuplarının (SM, SMMM ve YMM) kütüğe kayıtlı olanların ve olmayanların sayıları, her bir unvana (satır) ve çalışma durumlarına (sütun) göre oranları verilmiştir. Toplam çalışan meslek mensupları içinde %45,8'i serbest, %54,2'si bağımlı olarak çalışmaktadır. %89,46'sı serbest ve

%88,61'i bağımlı çalışan sayısına sahip olan SMMM'ler en fazla çalışan unvan olarak görülmektedir.

Tablo 4'te muhasebe meslek mensuplarının eğitim durumlarına ilişkin veriler yer almaktadır. Bu veriler incelendiğinde %77,73'lük kısmi lisans mezunu olduğu görülmektedir. SM olanların %45,51 lise mezunu, %29,37'si ise lisans mezunu; SMMM olanların %81,47'si YMM olanların %77,72'si lisans mezunudur.

Tablo 4. Meslek Mensubu Eğitim Tablosu

OKUL TÜRÜ		SM	SMMM	YMM	TOPLAM
İlköğretim	N	833	366	0	1199
	Satır %	69,47	30,53	0	100
	Sütun %	10,44	0,36	0	1,04
Lise	N	3630	7418	0	11048
	Satır %	32,86	67,14	0	100
	Sütun %	45,51	7,20	0	9,54
Ön Lisans	N	1129	2541	0	3580
	Satır %	31,54	70,98	0	100
	Sütun %	14,15	2,47	0	3,09
Lisans	N	2343	83959	3705	90007
	Satır %	2,60	93,28	4,12	100
	Sütun %	29,37	81,47	77,72	77,73
Yüksek Lisans	N	42	8689	739	9470
	Satır %	0,44	91,75	7,80	100
	Sütun %	0,53	8,43	15,50	8,18
Doktora	N	0	174	323	497
	Satır %	0	35,01	64,99	100
	Sütun %	0	0,17	6,78	0,43
TOPLAM	N	7977	103057	4767	115801
	Satır %	6,89	88,99	4,12	100
	Sütun %	100	100	100	100

Kaynak: TÜRMOB, 2020

Tablo 5'de meslek mensuplarının yaş gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Serbest muhasebecilerin sayısının fazla olduğu yaş aralıkları 56-60, 61-65 ve onu takip eden yaş aralığı ise 51-55'tir. SMMM'lerin sayısının fazla olduğu yaş aralıkları 36-40, 41-45 ve onu takip eden yaş aralığı ise 46-50'dir. YMM'lerde ise ilk üç yaş aralığı sırasıyla 71 ve üstü, 41-45 ve 56-60'tır.

Tablo 5. Meslek Mensubu Yaş Grupları Dağılım Tablosu

YAŞ ARALIĞI	SM SAYISI	SMMM SAYISI	YMM SAYISI
0-25 Arası	0	1	0
26-30 Arası	0	1827	0
31-35 Arası	5	11745	7
36-40 Arası	64	21836	200
41-45 Arası	361	21186	656
46-50 Arası	725	16078	549
51-55 Arası	1115	10775	609
56-60 Arası	1947	7706	634
61-65 Arası	1684	5428	594
66-70 Arası	1071	3649	491
71 ve Üstü	1005	2826	1027
TOPLAM	7977	103057	4767

Kaynak: TÜRMOB, 2020

1.6. MUHASEBEDE ETİK

Bireylerin, görevlerini ifa ederken türlü nedenlerden dolayı ikilemlerde kaldığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu ikilemlerden dolayı bireylerin davranışlarında doğru ve yanlışın ayırt edilmesinde yol gösteren moral, ilke ve değerlerin tümüne etik denilmektedir (Bilen ve Yılmaz, 2014: 58). Diğer bir tanımda ise ahlakilik kavramının boyutları olan yargılar, standartlar ve kurallar bütünüün yapısal yönden araştırmaya tabi kılınması şeklinde tanımlanmaktadır (Karahana, 2017: 1533). Bireyler, etik kurallara uygun kabul edilebilir davranışlar gerçekleştirdikleri gibi yanlışlıkla etik olmayan tutumlar da gerçekleştirebilir. Bu tür olumsuz eylemler muhasebe alanında sahtekarlık ve yolsuzluk şeklinde belirmektedir. Büyük kayıp ve tecrübelerden sonra bir toplumsal yönü ve sosyal işlevi olması muhasebe mesleği için etik kavramı daha önemli hale gelmiştir (Öztürk, 2019: 25).

Herhangi bir meslek dalına ilişkin etik prensiplerin belirlenerek yazılı hale getirilmesi ve bu prensiplere göre davranılmasının sağlanması, o meslek ve meslek mensuplarına güven yönünden önem arz etmektedir (Ergün ve Gül, 2005: 144). İşletmeler çalışanların nasıl davranması gerektiği konusunda prensipler belirlemeye

başlamaları ile meslek örgütleri etkilenecek, meslek içi etik prensipleri geliştirilmiştir ve bu meslek örgütlerinden biri de muhasebe mesleğidir (Dinç ve Tunçer, 2015: 320).

1.6.1. Muhasebe Meslek Mensuplarının Uyması Gereken Etik İlkeler

19.10.2007 tarih ve 26675 sayılı “Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik’te tüm meslek mensuplarının uyması gereken zorunlu temel etik ilkeler aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

- Dürüstlük: Muhasebe meslek mensuplarının tüm meslekle ilgili ve iş ilişkilerinde doğru ve dürüst olma,
- Tarafsızlık: Taraflı davranmama, üçüncü kişilerin zorlamalarıyla mesleki kararlarından taviz vermeme,
- Mesleki Yeterlilik ve Özen: Yeterli mesleki bilgi ve tecrübeye sahip olmak ve mesleki ve teknik standartlara uygun bir şekilde özenli davranarak hizmet sunma,
- Gizlilik: Meslek mensubunun meslekle ilgili faaliyetleri neticesinde edindiği bilgileri yasal bir gerekçe nedeniyle açıklanması istenmedikçe açıklamama ve koruma,
- Mesleki Davranış: Meslek mensubunun var olan yasa ve yönetmeliklere uygun hareket etme ve mesleğin itibarına zarar verecek her türlü davranıştan uzak durmadır.

Muhasebe meslek mensuplarının ve öğrencilerin meslek etiği konusuna ilişkin yazında çok sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Özçelik (2020) tarafından SM, SMMM ve stajyer SMMM’lerin mesleklerinde sergiledikleri tutum ve davranışlar, etik yönünden incelenmiştir. Meslek mensubunun etik davranış ile gelir kazanma arasında negatif; meslek etiğiyle meslektaşların birbirlerine destek olması yönünden pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının etik davranmasında en önemli etken olarak haksız rekabetin engellenebilmesi görülmüştür.

Rodoplu ve Teker (2020) hata ve hilenin meslek mensubu tarafından etik açıdan değerlendirilmesini kapsayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma ulaşılan bulgular şu şekildedir: Hata ve hilenin azaltılmasında muhasebe standartlarında olduğu gibi mesleki etik kurallara göre hareket edilmesinin etkili olduğu, yasal boşluklar olsa bile etik kurallara göre hareket edilmesi, meslek ahlakına uymayan davranış sergileyen verilen cezaların meslek mensupları tarafından yeterli olduğu, hileye zemin hazırlayan durumlar söz konusu olduğunda meslek mensubu hata ve hile yapmaya teşvik etmemesi gerektiği ve etik eğitimin hata ve hilenin azaltılmasına önemli bir etmen olduğudur.

Demir, Alıcı ve Karadağ (2020) tarafından muhasebe meslek etiği algılarını ölçmek amacıyla 2019 güz döneminde, Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde İşletme, Maliye ve Bankacılık-Finans Bölümü dördüncü sınıf öğrencilerine anket uygulanmıştır. Öğrenciler ankette meslek etiği algılarının belirlenmesine ilişkin yöneltilen ifadelerle genel olarak kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Meslek etiğinin önemi ve bu konuya dair bilgilendirmelerin olması gerektiğine ilişkin ifadelerle katıldıkları; meslek mensuplarının gizlilik, tarafsızlık, dürüstlük, mesleki yeterlilik ve mesleki özen ilkelerine uygun hareket edip etmediğine ilişkin ifadelerle ise kararsız oldukları yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Temelli (2020) Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Programı öğrencilerinin muhasebe meslek etiği algı seviyelerini ve meslek etiği algıları ile demografik nitelikleri arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığını belirlenmesi için bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda genel olarak öğrencilerin muhasebe meslek etiği algılamasının etki düzeyinin orta düzeyde olduğu ve öğrencilerin meslek etiğine ilişkin bazı algıları ile demografik nitelikleri arasında anlamlı farklılıklar olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Kitchen (2006) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyete özgü etik ve davranışsal farklılıkları, muhasebe hilesi yapan çalışanları içeren bir çalışma gerçekleştirmiştir. Kadınların daha yüksek etik bildirimde bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla nitel bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada elde edilen teoriye göre, kadınların daha yüksek etik bildirimde bulunmuştur. Bu çalışmayla Enron ve WorldCom'daki hileli finansal raporlama faaliyetlerine katkıda bulunma olasılıklarının daha düşük olduğu teyit edilmiştir.

Chocolate (2013) tarafından yapılan çalışmada etik eğitiminin, lisans öğrencilerinin etik duyarlılığının gelişimine etkisi incelemiştir. Etik derslerini almayan muhasebe öğrencilerinin, mesleki etik ve deontoloji dersi almış olan yönetim öğrencilerine kıyasla etik derslerinin etik duyarlılık düzeyi üzerinde bir etkisi olup olmadığını araştırılması sonucunda, etik eğitimi ile öğrencilerin etik farkındalık düzeyi arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca ahlaki akıl yürütmenin ve etik farkındalığının gelişiminin sadece etik öğretimi için kullanılan yöntemlerin etkinliğine bağlı olmayıp, çocukluk, aile ve din eğitimi gibi unsurlardan da kaynaklandığını belirtmiştir.

Akın ve Özdaşlı (2014) çalışmasında meslek etiği algılanması yönünden muhasebe meslek mensupları ile meslek yüksek okulu öğrencilerini kıyaslamıştır. Çalışma sonucuna göre, muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe meslek mensuplarının dürüstlük ve şeffaflık ilkelerine daha fazla aykırı hareket ettikleri yönünde bir düşünceye sahip olduklarını belirlemişlerdir.

Şahin (2017) “Muhasebe meslek mensupları ve muhasebe dersi alan öğrenciler üzerinde ahlaki gelişim ve muhasebe etiği tutumları ile ilgili bir araştırma” adlı çalışmasında elde etmiş olduğu bulgulara göre erkek muhasebe meslek mensuplarının kadınlara kıyasla daha çok yansız davrandıkları görüşünde olduklarıdır. Muhasebe meslek mensuplarının yanlış veya yanıltıcı beyan, eksik veya hatalı bilgi vermemesi gerektiği hususunda kadın öğrenciler erkeklere göre daha çok katılmışlardır.

Şahin ve Akın (2018) tarafından muhasebe meslek mensuplarının ve muhasebe dersi alan öğrencilerin mesleki etik ve ahlaki gelişim düzeylerini karşılaştırmalı olarak incelenmesi için bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Ahlaki gelişim seviyelerinin muhasebe meslek mensuplarında daha yüksek olduğu görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

HİLE KAVRAMI VE HİLE TÜRLERİ

Hile yaşamımızın birçok alanında görüldüğü gibi muhasebe alanında da görülmektedir. Bu araştırma konusunun daha netliğe kavuşturulması için hile konusuna ilişkin genel bilgilerin de verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu bölümde buna ilişkin genel bilgilere ve açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. GENEL OLARAK HİLE KAVRAMI

Uluslararası literatürde kullanılan “fraud” teriminin Türkçe karşılığı konusunda ortak bir dil birliği sağlanamamış olup, Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise “fraud” kelimesine karşılık olarak hile, yolsuzluk veya suistimal kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir (Şengür, 2010: 3).

Hile kavramı yolsuzluk, sahtekârlık ve usulsüzlüğü de kapsayan geniş bir kavram olarak kabul edilmiş olup işletmecilikte karşı tarafı aldatma, yanlış bilgilendirme amacıyla yapılması nedeniyle hile sözcüğü tercih edilmektedir (Çatıkkaş ve Çalış, 2010: 147).

Hile, işletmeye ait telefonu şahsi görüşmeler için kullanmak gibi nispeten küçük ve önemsenmeyen fiillerden, şirket parasını zimmetine geçirme veya rüşvet alma gibi büyük çaplı fiillere kadar uzanan geniş bir konuyu içeren bir kavramdır (Çalış, Keleş ve Engin, 2014: 95).

Hile ekonomi, şirketler ve bireyler için sosyal bir ortamda gerçekleşen önemli sonuçları olan bir faaliyettir (Silverstone & Sheetz, 2007: 3).

Hile bilerek ve isteyerek gerçekleşen eylemler olup, tersi durumunda ise hata olarak kabul edilir (Güçlü, 2013: 73). Hata ve hilelerde kastın varlığını tespit etmek oldukça güçtür fakat aşağıdaki hallerde kastın yapıldığı kabul edilmektedir (Erdoğan, Elitaş, Erkan ve Aydemir, 2014: 69):

- Olağan olmayan haller dışındaki önemli düzensizlikler,

- Muhasebenin çift taraflı kayıt yönteminin varlığı ile tespit edilebilen bir hatanın, başka bir hatalı kayıtlı kapatılmaya çalışılması,
- Hatalı işlemin sıklıkla yinelenmesidir.

Hile kavramında bulunması gereken unsurlar (Bozkurt, 2011: 60):

- Hilekâr tarafından gizlice sürdürülen bir faaliyet olması,
- Hilekârın fayda sağlama esası,
- Kasıt unsuru içermesi,
- Kurbanın bir şekilde aldatılması,
- Kurban olan kişi veya işletmenin zarar görmesidir.

2.1.1. Hilenin Kapsamı

Hile şunları kapsayabilir (Rubin, 2007:1-2):

- Hileli finansal raporlama (Birçok sahte finansal raporlama programı, gelirlerin yanlış tanınmasından kaynaklanmaktadır. Diğer sahtekarlıklar tipik olarak varlıkların fazla veya borçların az gösterilmesi şeklindedir),
 - Varlıkların kötüye kullanılması (Zimmete para geçirme, bordro sahtekârlığı ve hırsızlık gibi iç ve dış planlar),
 - Yasadışı veya etik olmayan eylemlerle elde edilen gelirler veya varlıklar (Aşırı faturalanan müşteriler veya aldatici satış uygulamaları),
 - Uygunsuz amaç için yapılan harcamalar (Ticari ve kamu rüşvetlerinin yanı sıra diğer uygunsuz ödeme planları),
 - Hileli olarak elde edilen gelir veya uygunsuz bir şekilde kaçınılan giderler (Bir işletmenin çalışanlarına veya üçüncü kişilere karşı bir sahtekârlık yaptığı veya işletmenin gelir veya satış vergileri gibi masraflardan kaçındığı programlar),
 - Şirkete karşı sahtecilik (Sahte ürünler üretmek veya fikri mülkiyet haklarını bilerek ihlal etmek)'tir.

E-fatura ve e-defter uygulamalarında daha çok görülen vergi teknolojileri uygulamaları beraber ortaya çıkan yeni hileler de söz konusudur (Doğan, 2015: 300).

2.1.2. Hile Türleri

Hile ve usulsüzlük türleri çalışanların ve yönetimin yaptığı hile ve usulsüzlüklere ilişkin olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Varlıkların kötüye kullanılması çalışanların; hileli finansal raporlama ise yönetimin yaptığı hile ve usulsüzlükler kapsamına girmektedir (Güredin, 2014: 134).

Farklı bir sınıflandırmada ise işletme içi gerçekleştirilen hileli eylemler işletme varlıklarının kişisel amaçlı kullanımı (çalışan hileleri), yolsuzluk ve ahlakî olmayan davranışlar ile hileli finansal raporlama olmak üzere üçe ayrılmıştır (Tarhan Mengi, 2013: 6). Hile türlerine ilişkin açıklamalar aşağıda verilmiştir.

2.1.2.1. Varlıkların Kötüye Kullanılması

Bir kişinin işveren kuruluşa ait varlıkları bilerek kötüye kullanma ya da zimmetine geçirme yoluyla kişisel zenginliğe ulaşmak için mesleğini kullanması mesleki dolandırıcılık olarak tanımlanmakta ve işletme faaliyetlerini yürütmek için bireyler istihdam eden tüm kuruluşlar için bir tehdit olarak görülmektedir (KPMG, 2017).

Varlıkların kötüye kullanılmasına örnek olarak zimmete para geçirme, işletmenin maddi duran varlıklarının çalınması, varlıkların kişisel amaçlarla kullanılması verilebilir (Doğan ve Kayakıran, 2017: 170).

2.1.2.2. Hileli Finansal Raporlama

Hileli finansal raporlama, bir şirketin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini kaybettiği, güvenilir bir durumu temsil etmektedir (Mortaş, 2019: 282).

Büyük yatırımcıların ve finansal tablo kullanıcılarının yanıltılması sonucunda önemli miktarlarda kayıpların olmasına sebep olan yönetim hileleri, hile türleri arasında en fazla etkiye sahip olan hile türüdür (Yıldırım ve Turgut, 2016: 217).

Hileli finansal raporlama olarak da isimlendirilen yönetim hilesi, yönetim tarafından olması gereken tutarların ve açıklamaların bilerek gösterilmemesi veya yanlış beyan etmesi neticesinde finansal tablo kullanıcılarını yanıltması şeklinde gerçekleştirilir (Gündüz, 2018: 155).

Tepe yönetimi tarafından yapılan bir hile türü olan hileli finansal raporlamada raporlamadan kaynaklanan düzensizlikler, mali tablo kullanıcılarını

kandırmak için yapılan kasıtlı hatalarla veya çeşitli tutarların ihmal edilmesi veya gizlenmesiyle gerçekleşmektedir (Yaman, 2008: 163).

Giderleri azaltabilmesi için yapılan giderlerin aktifleştirilmesi ve dönem sonu stoklarının yüksek gösterilmesi ve karşılık muhasebesi hileli finansal raporlamaya örnek verilebilir (Genç, 2018: 363).

Hileli finansal raporlama bazı sorunlara neden olmaktadır. Bunun neden olduğu sorunların bazıları şunlardır (Rezaee, 2002'den aktaran: Küçük ve Uzay, 2009: 249):

- Finansal raporlama sürecinin doğruluğu ve kalitesinin azalması,
- Denetçiler ve denetim firmaları başta olmak üzere denetim mesleğinin doğruluk ve tarafsızlığı zedelenmesi,
- Finansal bilgilerin güvenilirliğinin azalmasıyla birlikte, sermaye piyasalarına olan güvenin de azalması,
- Sermaye piyasalarının etkinliğinin düşmesi,
- Ülkenin büyüme hızı ve refah artışının olumsuz etkilenmesi,
- Hukuki ihtilafların artmasıyla ülke ekonomisine ek maliyetlere sebebiyet vermesi,
- Hileli finansal raporlamaya müdahil olan kişilerin kariyerlerinin zarar görmesi,
- Hileye iştirak eden işletmelerin iflasına sebebiyet vermesi,
- Düzenleyici kurumların aşırı müdahalelerini teşvik etmesi,
- Hile suçlamasıyla karşılaşan işletmelerin performansı ve normal faaliyetleri olumsuz etkilenebilmesidir.

2.1.2.3. Yolsuzluk

Genel olarak yolsuzluk kavramı, kamu veya özel kaynaklı herhangi bir görevin menfaat elde etmek amacıyla kötüye kullanması olarak tanımlanmaktadır (Çelen, 2007: 26).

Bir başka tanımda ise maddesel kazanç veya maddesel olmayan özel amaçlara yönelik olarak bir yetkinin illegal kullanımını içeren davranış ve eylemler şeklinde tanımlanmaktadır (Berkman, 2009: 11).

Yukarıda açıklanan hile türleri ACFE tarafından sunulan raporlarda incelen hile türlerindendir. 2008 ile 2020 yılları arasında yayınlanan ACFE raporlarından yararlanılarak oluşturulan Tablo 6’da hile türleri vakalarının yüzdeleri ve ortalama kayıplarına ilişkin verilere yer verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde en sık görülen hile türünün varlıkların kötüye kullanılması olduğu buna karşın ortalama kayıpların diğer hile türlerinden daha düşük olduğu görülmektedir. Finansal tablo hilesi vaka yüzdeleri daha az görünmesine rağmen ortama kayıplarının diğer hile türlerinden çok daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Yıllar İtibariyle Hile Türlerinin Vaka Yüzdeleri ve Ortalama Kayıpları

Yıllar	Varlıkların Kötüye Kullanılması		Yolsuzluk		Finansal Tablo Hilesi	
	Vaka (%)	Ortalama Kayıp (\$)	Vaka (%)	Ortalama Kayıp (\$)	Vaka (%)	Ortalama Kayıp (\$)
2008	88,7	150.000	26,9	375.000	10,3	2000.000
2010	86,3	135.000	32,8	250.000	4,8	4100.000
2012	86,7	120.000	33,4	250.000	7,6	1000.000
2014	85,4	130.000	36,8	200.000	9	1000.000
2016	83,5	125.000	35,4	200.000	9,6	975.000
2018	89	114.000	38	250.000	10	800.000
2020	86	100.000	43	200.000	10	954.000

Kaynak: Association of Certified Fraud Examiners [ACFE], 2010: 11; ACFE, 2012: 11; ACFE, 2014: 12; ACFE, 2016: 12; ACFE, 2018:10; ACFE, 2020:10

Tablo 6’da vaka yüzdelerinin toplamı %100’ü aşmış görünmektedir. Bunun nedeni birkaç anket sorusuna, katılımcıların birden fazla cevap seçmesine izin verilmiş olmasıdır (ACFE, 2020: 59).

2.1.3. Muhasebede Hile Kavramı

Muhasebe hileleri illegal bir şekilde menfaat sağlamak için veya vergi gizlemeye yönelik muhasebe ile ilgili olarak işlemlerin kayıt ve hesapların karıştırılması veya tahrif edilmesidir ve bunlar (Akbıyık, 2005: 150-151):

- Bilinçli hatalar,
- Kayıt dışı işlemler,
- Zamanından önce ya da sonra kayıtlama,
- Gerçek olmayan hesapların kullanılması,
- Belge üzerinde sahtekârlık,

- Kasdi hata, kayıt dışı işlemler, uydurma hesaplar ve belge sahtekârlığı gibi hileli işlemleri kapsayan verginin gizlenmesi ve kaçırılması nedeniyle yapılan muhasebe dışı uygulamalardır.

2.1.4. Hile Algısı

Felsefe İnternet Ansiklopedisi'nde (Internet Encyclopedia of Philosophy) O'brien'e göre algı, bilgi felsefesinde merkezi bir konu olduğu belirtilmekte ve beş duyumuzu kullanarak çevremizdeki dünya ile ilgili bilgi edinme akışı olarak tanımlanmaktadır. Okanlı'ya göre ise algının tanımı, içten ve dıştan gelen uyarıcıların duyumlar vasıtasıyla anlamlı hâle getirilerek beyne ulaşan duyumların tanzim edilerek tanıma, anlama ve anlamlandırma işlemi şeklindedir.

Bir bireyin herhangi bir olay veya olgu ile ilişkin algılaması o olay veya olguya ilgili duygu organları yoluyla dış dünyadan elde ettiği verilerin zihninde yorumlanması sonucu oluşmaktadır. Bireyler kişiliğinden, tecrübelerinden ve tüm sosyal yaşantılarından etkilenecek de bu yorumları gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla, muhasebe meslek mensubu adaylarının hile algılarını da bu konuyla ilgili yaşantı, duyum ve dışsal bilgiler gibi nedenler belirlemektedir (Akın ve Özdaşlı, 2014: 72).

2.1.4.1. Hilenin Önlenmesi ve Hile Algısının Önemi

İşletmeler genellikle hile ortaya çıktıktan sonra tedbir alma yolunu tercih etmekte ve bu da ciddi anlamda zarara uğratmaktadır. Hile henüz ortaya çıkmadan hile riskinin tespit edilebilmesi daha önem arz etmektedir (Fidan ve Mumcu, 2019: 65). İşletmelerde hilelerin önlenmesi için alınacak tedbirler ve hile riskinin de azaltılmasını sağlayacak unsurlar; işe uygun çalışanların seçimi ve kariyer politikası belirlemek, dürüstlük ve yüksek etik kültür yaratmak, hile riski değerlendirmesi yapmak, çalışanların gözlenmesi, ihbar hattı oluşturulması, cezalandırma korkusunun yaratılması, olumlu çalışma ortamının yaratılması, çalışanlara destek programlarının oluşturulması, hile bilincinin oluşturulması ve iç kontrolün etkin şekilde işletilebilmesi olarak sıralanmaktadır (Gökçen ve Tipi, 2019: 160).

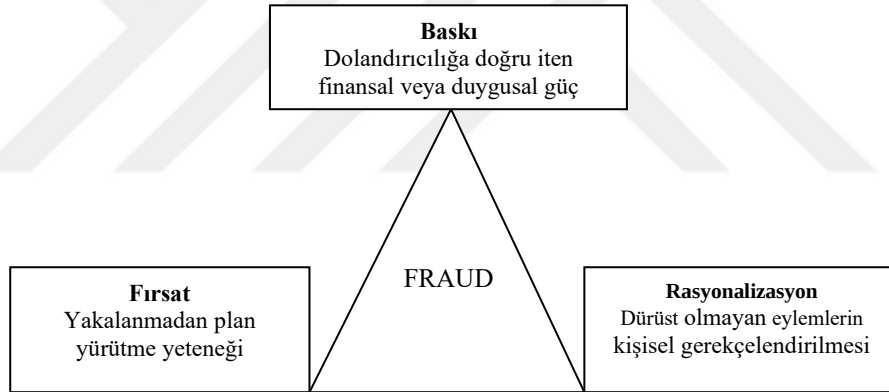
ACFE 2020 raporu incelendiğinde hilelerin tespiti sırasıyla %43 oranla ihbar hattı sonrasında %15 iç denetim %12 yönetim incelemesi yoluyla

sağlanmaktadır. Hileleri bildirenler de sırasıyla %50 çalışanlar, %22 müşteriler onu da %15 anonim takip etmektedir (ACFE, 2020: 19). Bu verilerden hareketle yapılan hilelerin ortaya çıkartılmasında ilk sırayı ihbar hattı yoluyla çalışanlardan elde edilen bilgilerin olduğu görülmektedir.

ACFE raporlarında ihbarların en çok çalışanlar tarafından rapor edildiği görülmektedir. Bu sonuç hem çalışanların hileli davranışları rapor etmelerinin önemini hem de hile açısından işletmeler için önemli bir tehdit unsuru olan çalışanların doğru yönlendirilmeleri durumunda yine en önemli önleme unsuru olabileceklerini göstermesi açısından önemlidir (Dönmez ve Karausta, 2011:24).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle çalışanların hileli davranışları doğru bulmadıklarında ihbar etmeleri durumunda çalışanların hile algılarının yüksek olduğu kanısına varılabilir.

2.1.5. Kişilerin Hileye Başvurma Sebepleri

Şekil 3. Hile Üçlemesi

Kaynak: <https://bfs.ucmerced.edu/deptstaff-directory/financial-management-controls/fraud-triangle>

Kişileri hileye iten unsurlar Şekil 2’de gösterilmiştir. Aşağıda bu unsurlara ilişkin açıklamalara değinilmiştir.

2.1.5.1. Baskı

Teşvik edici olarak adlandırılan baskı unsuru, kişilerin açgözlülük veya kişisel finansal baskı gibi nedenlerle hile eylemini gerçekleştirme motivasyonu ile ilgilidir (Rae & Subramaniam, 2008: 106). Motivasyon kaynakları Tablo 7’de yer almaktadır.

Baskı unsuru hileli işlemlerin yapılmasına göre sınıflandırıldığında işletmelerin kar hedefleri, performansa dair ücretlendirme, pay sahiplerinin beklentileri gibi unsurlar finansal olan baskı unsurları, çalışanların kendi pozisyonlarını güçlendirmek de finansal olmayan bir baskı unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır (Yazıcı, 2018: 847).

Tablo 7. Suistimalcilerde Öne Çıkan Motivasyon Kaynakları

Motivasyon Kaynakları	Yüzde (%)
Kişisel maddi kazanç ve hırs (açgözlülük)	66
İstek/”Yapabiliyorum Duygusu”	27
Organizasyonel kültür odaklı	13
Bonus kazanmak için hedefleri tutturma/ kayıpları saklama isteği	12
İşini kaybetmemek için bütçeyi tutturma/kayıpları saklama isteği	12
Şirketi korumak için hedefleri tutturma/kayıpları saklama isteği	11
Yukarıda ifade edilmeyen diğer bir neden	10
Diğer motivasyonlar arasında (%5 ve altında) kendine güvenin yitirilmesi, düzenleyici uyum gerekliliklerinden kaçınma, oranlama odaklı, medya görünürlüğü odaklı, operasyonların aksaması vb. sebepler	5

Kaynak: KPMG, 2016: 12.

Bazı insanlar aksi takdirde kazanamayacaklarını hissettikleri için hile yapmaktadır. Finansal sonuçların süslenmesi, var olmayan gelirlerin gösterilmesi, borçların ortadan kaldırılması, insanların muhasebe verileri üzerinde değişiklik yapılması hile yapmak için kullanılan araçlardan bazılarıdır (Banerjee, 2015: 154).

2.1.5.2. Fırsat

Hile eyleminin gerçekleştirilmesine uygun zemin hazırlanması durumudur. Çalışanlar hile yapmak için işletmenin zayıf yönlerini tahmin ederek kendilerine bir ortam hazırlarlar. Fırsat unsurunun oluşturulması, iç kontrol sisteminin yetersizliği, işletme içerisinde bilgi aktarımının yeterli olmaması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Okan Gökten, 2018: 658).

Hırs aldatma ihtimali ile karşılaştığında fırsat ortaya çıkmaktadır (Silverstone vd., 2007: 3). Hile eyleminin temelinde yer alan üç unsurdan biri olan fırsat unsuru, diğer iki unsurdan daha önemlidir. Çünkü işletme yönetimi ve

sahipleri baskı ve rasyonalizasyon unsurlarına doğrudan müdahale edemezken fırsat unsuruna doğrudan müdahale etmeye imkân bulabilmektedir (Gökçen ve Tipi, 2019: 146).

2.1.5.3. Rasyonalizasyon

Bu son unsur, çalışanın yaptığı hileyi kendince meşru kılarak kendini haklı göstermek için geliştirdiği bahaneleri ifade etmektedir (Çetin, 2018: 41).

Rasyonalizasyon, oldukça basit bir şekilde düzenlenemeyen tek hile üçgen unsuru olup bireyler hile yapmanın uygun olduğuna kendilerini ikna etmektedir. İnsanlar kabul edilemez davranışları uygun pedagojik yaklaşımlarla rasyonelleştirmektedir (D. M. Boyle, J. F. Boyle & Mahoney 2015: 43).

Etik olmayan davranışlarda bulunan kişiler, doğru olmayan davranışa başlamadan önce suçluluk ve rahatsızlık hissetmekte fakat bunu da rasyonelleştirme yoluyla azaltmaya çalışmaktadır (Mintchik & Riley, 2019).

2.1.6. Muhasebe Meslek Mensuplarının ve Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Hile Algıları

Muhasebe meslek mensuplarının ve muhasebe meslek mensubu adaylarının (öğrencilerin) hile algıları tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Bunların hile algılarıyla ilgili literatürde yer alan çalışmalar aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

Baird ve Zelin (2008) çalışanların hileli faaliyetlere yönelik algılarını ve anonim ihbar hatlarını kullanarak bu faaliyetleri rapor etme eğilimlerini belirlemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Büyük çoğunluğunun yönetim, pazarlama, finans ve muhasebe ana bilim dallarında öğrenim gören ve iki yıl veya daha fazla sürede iş deneyimine sahip olan öğrencilerin hile algılarının ve raporlama düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Hile algılarının öğrenim gördüğü ana bilim dalına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla hile algılarının ve raporlama düzeylerinin yüksek olduğu da ulaşılan diğer bir sonuçtur.

Topsak (2009) muhasebe meslek mensuplarının hata, hile ve meslek etiği konularına yönelik tutumlarını incelemek amacıyla Balıkesir ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odalarına kayıtlı muhasebe meslek mensuplarına

anket çalışması yapmıştır. Bu çalışma sonuçlarına göre meslek mensuplarının cinsiyetlerine, öğrenim durumlarına, unvanlarına, meslekteki kıdemlerine ve faaliyet gösterdikleri illere göre tutum ve görüşlerinde bazı anlamlı farklılıkların olduğu tespit edilmiş ve ayrıca muhasebe meslek mensuplarının büyük bir çoğunluğunun meslek etiği ilkelerini benimsemelerine rağmen bu etik ilkeleri ihlal ettiği ortaya konulmuştur.

Çelik (2010) meslek mensuplarının demografik özellikleri açısından muhasebe hata ve hileleri ile alakalı yargılara katılma düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Anket sonuçlarına göre farkın olmadığı tespit edilmiştir.

Dönmez ve Karausta (2011) tarafından yapılan çalışmada geleceğin çalışanları olan öğrencilerin hile algılarını ve rapor etme eğilimlerini tespit edilmeye çalışılmıştır. Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine uygulanan anket sonuçlarına göre öğrencilerin hile algıları arttıkça rapor etme eğilimleri de artmaktadır. Hile türlerine ilişkin algılarının farklılaştığı fakat hileli davranışları raporlama eğiliminin yüksek olduğu ve okudukları bölümün ise hile algıları ve raporlama eğilimine pek etkili olmadığı ama cinsiyet açısından bakıldığında kadınların daha duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Keskin (2014) Antalya, Isparta ve Burdur illerinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri karşısındaki etik tutumlarını incelemek amacıyla bir anket çalışması yapmıştır. Muhasebe hilelerine ilişkin en yüksek katılım sağlanan ifadeler şunlardır: İşletmelerin günlük nakit tahsilatları ile banka raporları arasında büyük farklar olmaması gerektiği, 'BA-BS' formları sahte fatura kullanım oranını etkilediği ve mükelleflerden bilanço karını düşük gösterilmesi yönünde istekte bulunduklarıdır.

Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) tarafından yapılan çalışmada, Bozok Üniversitesinde eğitim gören potansiyel mensup adaylarının yani öğrencilerin hile algıları ve hileli davranışları raporlama eğilimleri araştırılmıştır. Bu çalışma sonucuna göre İİBF ve MYO öğrencilerin hile türlerine karşı hassas oldukları ama yolsuzluğa karşı daha hassas oldukları gözlenmiştir. Finansal tablo hilesi, varlık usulsüzlüğü ve yolsuzluk ile ilgili herhangi bir hile karşısında raporlama eğilimlerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Duran (2016) çalışmasında bağımlı muhasebe meslek mensuplarının, hileli mali uygulamalar konusunda yaşadığı baskıları inceleyebilmek için İstanbul Avrupa Yakası'nda bulunan işletmelerde yönetici pozisyonunda olan bağımlı muhasebe meslek mensupların görüşlerini almıştır.

Zengin (2016) “Muhasebe Mesleğinde Meslek Mensubunun Problemleri ve Muhasebe Denetiminde Karşılaşılan Hileler, Meslek Mensubunun Tutumu” adlı çalışmasında muhasebe mesleğine ilişkin her türlü gelişmelerin muhasebe meslek mensuplarına yansımaları yani meslek mensuplarınca yaşanan sorunları ayrıntılı olarak incelemiştir.

Durgunbücü (2017) Isparta ilinde mesleğini icra eden muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri hakkındaki görüşlerini ve vergi denetimi ile vergileme aşamasında muhasebe meslek mensuplarının üzerine düşen görevini belirlemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Özçelik, Aracı ve Keskin (2017) tarafından Batı Akdeniz Bölgesinde faaliyet gösteren SMMM ve YMM Odalarına bağlı muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hile algılarını tespit etmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılan anket sonuçlarına göre muhasebe meslek mensuplarının, muhasebe hata ve hileleri konusunda belirtilen yargılara katılma düzeyleri arasında cinsiyetlerine, yaşlarına, öğrenim durumlarına, meslek unvanlarına, mesleki deneyimlerine göre bir farkın olmadığını tespit etmiştir.

Öztoprak (2017) tarafından yapılan bu çalışmada muhasebede hem işletme hem de meslek mensubu kaynaklı hata ve hilelerin durumunun tespit edilmesi ve hata ve hile belirtilerinin ortaya çıkması durumunda muhasebe meslek mensuplarının tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, hata ve hilelerin görülme durumu yüksek oranda olduğu ve hata, hile ve hata belirtileri durumunda muhasebe meslek mensuplarının herhangi bir tutum sergilemeyip müşteri kaybetme korkusuyla davrandığı sonucuna varılmıştır.

Aytekin (2017), muhasebe meslek mensuplarının karşılaştıkları muhasebe hata ve hileleri üzerindeki etik tutumlarını incelemek için TRC-1 Bölgesi'nde (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) faaliyet gösteren meslek mensuplarına bir anket çalışması yapmıştır. Bu amaca yönelik olarak daha net ortaya koyabilmek adına muhasebe meslek mensuplarının hata, hile, etik değer, etik davranış, etik eğitim ile

3568 sayılı Kanun'a göre denetim ve yaptırım algı düzeylerini cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, mesleki unvan, mesleki deneyim, faaliyet gösterdiği il, mükellef sayısı ve TÜRMOB'dan etik eğitim alıp almama durumu değişkenleri açısından detaylı bir inceleme yapmıştır.

Doğan, Gülçin ve Nazlı (2018) tarafından yapılan bir çalışmada anket yöntemiyle farklı illerde görevlerini icra eden muhasebe meslek mensuplarına sorular yöneltilmiş ve hile yapma eğilim düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma sonucuna göre cinsiyetlerine, yaşlarına, unvanlarına ve çalışma sürelerine göre hile yapmaya eğilim düzeylerini belirlemeye yönelik oluşturulan cümlelere katılma düzeyleri arasında bir farkın olmadığı, eğitim durumlarına göre ise farkın olduğu görülmüştür.

Ömürbek ve Durgunbücü (2018) muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hataları, hileleri ve vergi denetimi ile ilgili algılarının tespit edilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla Isparta'da faaliyet gösteren, muhasebe meslek mensuplarına yönelik bir çalışma yapmıştır. Kredi almak için borç ödeme gücünü iyi göstererek bilanço süslemesi yapılması ve verginin yüksek olması nedeniyle giderleri arttırılması veya geliri azaltılması meslek mensuplarının en çok karşılaştıkları muhasebe hileleri olarak tespit edilmiştir.

Korucu (2018) çalışmasında SM SMMM ve YMM'lerin hata, hile ve etik konusundaki davranışlarını araştırmıştır. Meslek mensuplarının tecrübe ve eğitim durumu değişkenlerine göre hata ve hilede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Temiz, Hacıhasanoğlu ve Özdemir (2018) tarafından yapılan çalışmada Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünde eğitim almakta olan öğrencilere, Yozgat Merkezde faaliyet gösteren SMMM bürolarında çalışan elemanlara ve meslek mensuplarına hile algısı ve raporlama eğilimlerini ölçmek amacıyla anket uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre öğrenci, meslek mensubu ve SMMM bürolarında çalışan elemanlar açısından etik tutumlar ve raporlama eğilimleri yönünden anlamlı farklılıklar olduğunu tespit edilmiştir. Bu farklılıklara neden olan değişkenler; katılımcı grupları, cinsiyet ve genel akademik not ortalamasıdır. Diğer bir gözlem ise etik tutum ve raporlama eğilimi arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Doğan, Nazlı ve Gülçin (2018) tarafından Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde eğitim gören ve muhasebe dersi almış meslek yüksekokulları öğrencilerinin hile yapmaya eğilim düzeylerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma sonucuna göre cinsiyet ve sınıfa göre hile eğilimleri yönünden farkın olamadığı, bölümlere göre ise farkın olduğu tespit edilmiştir. Hile yapanın karakteristik özellikleri yönünden yöneltilen sorulara verilen yanıtlara göre de bu özelliklerden bazılarını taşıdıkları da tespit edilmiştir.

Bayrakdar (2019), muhasebe hata ve hilelerinin muhasebe bilgi sistemi üzerine etkileri ve meslek mensuplarının muhasebe hata ve hilelerine bakış açılarının değerlendirilmesine ilişkin bir çalışma gerçekleştirmiştir. Sivas ilinde mesleklerini icra eden 142 meslek mensubuna yöneltilen anket sonuçlarına göre, bireyleri hileye yöneltebilecek etken olarak görülen hile üçgeni unsurlarının (baskı, fırsat ve rasyonalizasyon) yetersiz olduğunu tespit edilmiştir. Bu unsurlara özgüven, rekabet, adaletsizlik ve denetim yetersizliğini de ekleyerek yeni bir kuram geliştirmiştir.

Koç (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, Ankara’da faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının etik yaklaşımları ile hileye yönelme eğilimleri arasındaki ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre muhasebe meslek etiği ile hileye olan eğilim arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Özçimen (2019) tarafından Bursa ilinde yaşayan SMMM’lere muhasebe manipülasyonuna karşı eğilimli olup olmadıklarını tespit etmek amacıyla anket çalışması uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre SMMM’lerin %80’i yani önemli bir çoğunluğunun muhasebe manipülasyona başvurduğu ve buna en önemli neden olarak da ülkemizde vergi uygulamalarındaki sorunlar ve rekabet baskısı yanıt olarak verilmiştir. Ayrıca manipülasyon yapma eğilimi düşük olan değişkenler kadınlar, eğitim seviyesinin yükselmesi ve mükellef sayılarının artmasıdır. Mesleki deneyimin artmasında ise manipülasyon yapma eğilimi yüksek olduğu görülmüştür.

Meriç ve Elden (2019) tarafından muhasebe öğrencilerin hile eğilimlerinin karakteristik özellikleri yönünden değerlendirilmesi amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Birçok değişken içerisinden yaşadığı yer durumuna, inançlı olma

durumuna ve kardeş sayılarına göre hile karakteristikleri açısından anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre kentte yaşayanların, inançsız olanların ve birden fazla kardeşi olan öğrencilerin hile eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Beller Dikmen ve Köksal (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, SBMYO’da eğitim gören ve muhasebe dersleri almış öğrencilerin hile yapma eğilim seviyelerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet ve bölüm değişkenlerine göre hile yapmaya eğilim düzeylerini belirlemek için oluşturulan cümlelere katılma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu; sınıf gelir ve memleket değişkenleri için ise olmadığı tespit edilmiştir.

Meriç (2020) tarafından yapılan bir araştırmada Kayseri Üniversitesinde muhasebe öğrenimi gören öğrencilerin hile algısını değerlendirmek için yapılan anket çalışmasında elde edilen bulgulara göre hile algılarının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet, yaş, yerleşim yeri, aldıkları harçlık, sosyal çevre ile ilişki, arkadaş sayısı, bölümü sevmeye durumu ve bölümle ilgili düşünceleri değişkenleri açısından hile algı düzeyleri arasında farklılıklar olmadığı; aile ilişkileri durumu, kardeş sayısı, muhasebeci olma isteği ve inanç değişkenlere göre ise anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Gülseren (2020) tarafından muhasebe meslek mensuplarının hata ve hile üzerine algılarını tespit etmek amacıyla Çanakkale ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmıştır. Cinsiyet, yaş, gelir, eğitim düzeyi, meslekte çalışma süresi, çalışan sayısı ve mükellef sayısı değişkenleri yönünden muhasebe meslek mensuplarının hata ve hile algısında anlamlı bir farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışan ve mükellef sayısı değişkeni ile muhasebe meslek mensubunun hata algıları arasında anlamlı farklılıklar olduğu, diğer değişkenler arasında ise olmadığı görülmüştür. Hile algıları yönünden değişkenler incelendiğinde sadece eğitim durumu açısından anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Kutlu (2020) Osmaniye ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarının ve stajyerler muhasebecilerin muhasebe hata ve hileleri hakkında algı ve tutumlarının belirlenmesine yönelik bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmadan

elde edilen bulgulara göre, neredeyse aynı problemlerle karşılaşan muhasebeciler kendilerine yöneltilen ifadelerle birbirine yakın yanıtlar vermişlerdir. Buna bağlı olarak da SM, SMMM ve stajyer muhasebecilerinin demografik özelliklerin, mesleki statülerinin ve tecrübelerinin hata ve hile hususunda çok fazla etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Geçici (2020) çalışmasında muhasebe meslek mensuplarının finansal raporlamada yanlışlıklara neden olan hata ve hile konusundaki tutum ve davranışlarının meslek ahlakı yönünden incelemek için Adana ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarına anket uygulamıştır. Anketlerden elde edilen sonuçlara göre muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata, hile ve meslek ahlakına ilişkin yargılara katılım düzeylerinin demografik nitelikler yönünden farklılaştığıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE MESLEK MENSUBU ADAYLARININ HİLE ALGILARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Bu bölümde yani uygulama bölümünde muhasebe meslek mensubu adayı olan öğrencilerin hile algılarının ve raporlama düzeylerinin de belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmanın yöntemine, bulgularına, analiz ve yorumlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu araştırmanın amacı muhasebe meslek mensubu adaylarının hile algılarını ve ayrıca hileli davranışları raporlama düzeylerinin belirlenmesidir. Öğrencilerin cinsiyeti, öğrenim gördüğü okulu, bölümü ve sınıfı, aile gelir düzeyi ve muhasebe mesleğini tercih etme istekleri değişkenlerine göre öğrencilerin hile algılarının ve hileli davranışları raporlama düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığının belirlenmesi bu araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

3568 sayılı Kanun'da muhasebe meslek mensubu olabilmek için gereken şartların ilki olan ilgili lisans bölümlerinden mezun olmak şartı yer almaktadır. Buna istinaden bu Kanun'da belirtilen bölümler dikkate alınarak RTEÜ'de öğrenim gören İşletme, İktisat, SBKY, Maliye, Bankacılık ve Finans, Hukuk Bölümü öğrencileri araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma muhasebe meslek mensubu adaylarını kapsaması nedeniyle ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin çalışmak istedikleri mesleklere ilişkin kararları 3. ve 4. sınıflarda daha iyi şekillendiği düşünüldüğü için bu sınıftaki öğrencilere anket yapılması daha uygun görülmüştür.

Maliye ve Hukuk Bölümü yeni açılan bölümler olması nedeniyle Maliye Bölümü 1.ve 2. sınıf, Hukuk Bölümüne ise sadece 1. sınıflara bu kapsama dahil edilebilmiştir. İşletme ve İktisat Bölümü ikinci öğretim öğrencileri de araştırma kapsamına dahil edilmiş olup bunlar bölüm bazında değerlemeye tabi tutulmuştur.

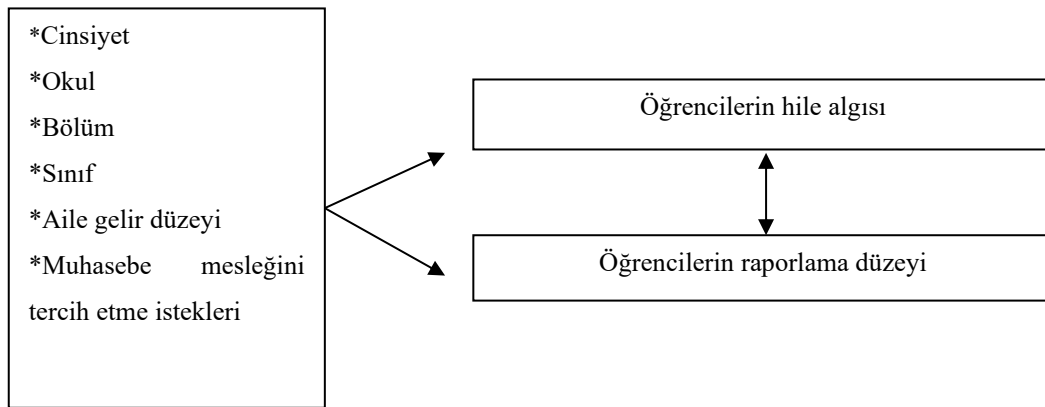
3.2. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi 2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı'nda İİBF'de İşletme, İktisat, SBKY ile Maliye; UBYO'da Bankacılık ve Finans, Hukuk Fakültesinde Hukuk olmak üzere altı ayrı bölümde öğrenim gören öğrencilerin hile algılarını ve ayrıca hileli davranışları raporlama düzeyini belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmadır. Bu nedenle bu araştırmadan elde edilen sonuçlar belirtilen üniversite ile sınırlı olup genelleme yapılamamaktadır.

Hile kavramı araştırırken ulusal literatürde sahtekârlık, dolandırıcılık ve suistimal kavramlarının hile kavramı yerine kullanıldığı dolayısıyla anlam karmaşıklığına neden olduğu görülmüştür. Uluslararası literatürde “fraud” kelimesi tarandığında da yapılan çevirilerde ulusal literatürde karşılaşılan anlam karmaşıklığının tekrâr ettiği görülmüştür. Bu durum hile konusuna ilişkin yapılan çalışmalarda zorluklar yaşanmasına neden olmuştur.

3.3. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada kullanılan değişkenler; öğrencilerin cinsiyeti, öğrenim gördüğü okulu, bölümü ve sınıfı, aile gelir düzeyi ve muhasebe mesleğini tercih etme istekleridir. Şekil 4'te yer alan araştırma modelinde belirtilen bağımsız değişkenlerin öğrencilerin hile algılarını ve raporlama düzeyleri üzerinde etkili olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Şekil 4. Araştırma Modeli

3.4. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Muhasebe meslek mensubu adaylarının hile algılarını ve ayrıca hileli davranışları raporlama düzeylerini belirlemeye yönelik bu araştırmada bağımlı değişkenler arasında nasıl bir ilişki olduğunun, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında anlamlı farklılık olup olmadığının bulunması amacıyla oluşturulan sıfır ve alternatif hipotezler aşağıda yer almaktadır. Analiz sonucunda kabul veya reddedilen hipotezler alternatif hipotezlerdir.

H_{0a}: Öğrencilerin hile algıları ile hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

H_{1a}: Öğrencilerin hile algıları ile hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H_{0b}: Öğrencilerin cinsiyetleri ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{2b}: Öğrencilerin cinsiyetleri ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0c}: Öğrencilerin cinsiyetleri ile hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{3c}: Öğrencilerin cinsiyetleri ile hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0d}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{4d}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0e}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{5e}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0f}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{6f}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0g}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{7g}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0h}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{8h}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0i}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{9i}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0i}: Öğrencilerin aile gelir düzeyi ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{10i}: Öğrencilerin aile gelir düzeyi ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0j}: Öğrencilerin aile gelir düzeyi ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{11j}: Öğrencilerin aile gelir düzeyi ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0k}: Öğrencilerin mesleği tercih etme istekleri ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{12k}: Öğrencilerin mesleği tercih etme istekleri ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

H_{0m}: Öğrencilerin mesleği tercih etme istekleri ile hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

H_{13m}: Öğrencilerin mesleği tercih etme istekleri ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.

3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma verilerini elde etmek için veri toplama tekniklerinden biri olan anket yöntemi kullanılmıştır. Baird ve Zelin (2008) tarafından geliştirilen ve

Dönmez ve Karausta (2011) tarafından Türkçeye çevrilen ve Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) ile Yaman (2019) tarafından da çalışmalarında kullanılan senaryolardan oluşan bir anketten yararlanılmıştır.

3.5.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nde öğrenim gören 3568 sayılı Kanun'da da belirtilen İşletme, İktisat, Maliye, SBKY, Bankacılık ve Finans, Hukuk Bölümlerindeki öğrencilerden oluşmaktadır.

Analize baz olan, bulunmadıkları takdirde ölçümün veya araştırmanın anlamını yitirdiği değişkenlere anahtar değişkenler denmektedir. Demografik değişkenler anahtar değişken olarak belirlenmişse bu verilerdeki eksiklikler herhangi bir istatistiksel atama yöntemleriyle doldurulamamaktadır (Şencan, 2005: 214). Bu nedenle anahtar değişken olan aile gelir düzeyine ilişkin 4 veri eksik olması nedeniyle çıkartılmış olup 509 örneklem ile veri analizi gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın tamamında yer alan, veri toplanan tüm katılımcılar araştırmanın evrenin oluşturmaktadır. Seçilen örneklem araştırma evrenine bölünmesiyle cevaplanma oranını vermektedir. Bu oranın %50'nin üzerinde olması örneklem gücü ve kalitesinin iyi olduğunu göstermektedir (Gliner, Morgan & Leech, 2015: 117). Buna göre bu araştırmanın evreni 974 öğrenciden oluşmaktadır. Anketlere cevap veren muhasebe meslek mensubu adayları olan öğrencilerin ana kitleye oranı %52'dir. Bu orana göre örneklem ana kitleyi temsil gücünün iyi olduğunu göstermektedir.

3.5.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplanması amacıyla anket tekniği kullanılmıştır. Ankette yer alan senaryolar daha önce geliştirilmiş ve kullanılmış ölçeklerde yer alan senaryolardır. Sadece senaryolardaki kişi, şirket isimleri, tutarlar ve para birimleri değiştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anket formunun birinci bölümünde cinsiyet, öğrenim türü, öğrenim gördükleri okul, bölüm ve sınıf, aile gelir düzeyi ile muhasebe mesleğini tercih etme durumuna ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümünde ise hile algılarının ve hileli

davranışları raporlama düzeylerinin belirlenmesi amacıyla altı adet senaryodan oluşan bir ölçek bulunmaktadır. Senaryo 1 ve 4 varlık usulsüzlüğü, senaryo 2 ve 5 yolsuzluk, senaryo 3 ve 6 ise finansal tablo hilesine ilişkin senaryolardır. Öğrencilerin senaryodaki davranışlara katılma derecelerini “kesinlikle katılmıyorum- kesinlikle katılıyorum” aralığında, hileli davranışları raporlama düzeylerinin belirlenmesi amacıyla “kesinlikle rapor etmezdim- kesinlikle rapor ederdim” aralığında derecelendirmeleri istenmiştir. Hile algılarının ve hileli davranışları raporlama düzeylerinin belirlenmesi amacıyla öğrencilere yöneltilen anket formu EK-1’de yer almaktadır.

3.5.3. Verilerin Analize Hazırlanması

Verilerin analiz edilebilmesi için uygun test istatistiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Parametrik ya da parametrik olmayan analiz yapılmasına karar verebilmek için veri normalliği sınanması gerekmektedir.

Normallik incelemesi gözlem sayısı 40 ve üzeri fazla olduğu için Kolmogorov- Smirnov testi ile yapılmaktadır (Karaatlı:10). Aşağıda bağımlı ve bağımsız değişkenlerin normallik testi sonuçlarına yer verilmiştir.

H_0 : Veriler normal dağılıma uymaktadır.

H_1 : Veriler normal dağılıma uymamaktadır.

Tablo 11’de Bankacılık Bölümü ile Bankacılık ve Finans Bölümü kastedilmektedir. Diğer tüm tablolar için de bu bölüm kastedilmiştir.

Tablo 8. Bağımlı Değişkenler İçin Normallik Testi

Senaryo	Bağımlı Değişken	Kolmogorov-Smirnov		
		Statistic	df	Sig.
S1	Hile Algısı	0,185	509	0,000
	Raporlama Düzeyi	0,235	509	0,000
S2	Hile Algısı	0,212	509	0,000
	Raporlama Düzeyi	0,231	509	0,000
S3	Hile Algısı	0,181	509	0,000
	Raporlama Düzeyi	0,191	509	0,000
S4	Hile Algısı	0,223	509	0,000
	Raporlama Düzeyi	0,229	509	0,000
S5	Hile Algısı	0,238	509	0,000
	Raporlama Düzeyi	0,232	509	0,000
S6	Hile Algısı	0,223	509	0,000
	Raporlama Düzeyi	0,201	509	0,000

Tablo 8’de bağımlı değişkenler için yapılan normallik testleri sonucunda $p=0,00<0,05$ olduğu için alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiş olup sıfır hipotezi ise reddedilmiştir.

Tablo 9. Cinsiyet Değişkeni İçin Normallik Testi

Kolmogorov-Smirnov							
Senaryo	Cinsiyet	Hile Algısı			Raporlama Düzeyi		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
S1	Kadın	0,212	316	0,000	0,239	316	0,000
	Erkek	0,183	193	0,000	0,229	193	0,000
S2	Kadın	0,230	316	0,000	0,242	316	0,000
	Erkek	0,210	193	0,000	0,219	193	0,000
S3	Kadın	0,200	316	0,000	0,217	316	0,000
	Erkek	0,160	193	0,000	0,177	193	0,000
S4	Kadın	0,231	316	0,000	0,237	316	0,000
	Erkek	0,207	193	0,000	0,217	193	0,000
S5	Kadın	0,245	316	0,000	0,242	316	0,000
	Erkek	0,223	193	0,000	0,215	193	0,000
S6	Kadın	0,253	316	0,000	0,227	316	0,000
	Erkek	0,185	193	0,000	0,205	193	0,000

Tablo 10. Okul Değişkeni İçin Normallik Testi

Kolmogorov-Smirnov							
Senaryo	Okul	Hile Algısı			Raporlama Düzeyi		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
S1	İİBF	0,183	393	0,000	0,234	393	0,000
	Hukuk F.	0,236	37	0,000	0,207	37	0,000
	UBYO	0,234	79	0,000	0,254	79	0,000
S2	İİBF	0,205	393	0,000	0,225	393	0,000
	Hukuk F.	0,314	37	0,000	0,252	37	0,000
	UBYO	0,263	79	0,000	0,303	79	0,000
S3	İİBF	0,181	393	0,000	0,188	393	0,000
	Hukuk F.	0,217	37	0,000	0,192	37	0,001
	UBYO	0,189	79	0,000	0,199	79	0,000
S4	İİBF	0,223	393	0,000	0,237	393	0,000
	Hukuk F.	0,275	37	0,000	0,218	37	0,000
	UBYO	0,216	79	0,000	0,209	79	0,000
S5	İİBF	0,230	393	0,000	0,221	393	0,000
	Hukuk F.	0,290	37	0,000	0,29	37	0,000
	UBYO	0,262	79	0,000	0,246	79	0,000
S6	İİBF	0,208	393	0,000	0,204	393	0,000
	Hukuk F.	0,261	37	0,000	0,217	37	0,000
	UBYO	0,277	79	0,000	0,298	79	0,000

Tablo 11. Bölüm Değişkeni için Normallik Testi

Kolmogorov-Smirnov							
Senaryo	Bölüm	Hile Algısı			Raporlama Düzeyi		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
S1	İşletme	0,182	134	0,000	0,22	134	0,000
	İktisat	0,201	97	0,000	0,268	97	0,000
	Maliye	0,187	90	0,000	0,181	90	0,000
	SBKY	0,207	72	0,000	0,275	72	0,000
	Bankacılık	0,234	79	0,000	0,254	79	0,000
	Hukuk	0,236	37	0,000	0,207	37	0,000
S2	İşletme	0,199	134	0,000	0,211	134	0,000
	İktisat	0,214	97	0,000	0,221	97	0,000
	Maliye	0,247	90	0,000	0,259	90	0,000
	SBKY	0,251	72	0,000	0,252	72	0,000
	Bankacılık	0,263	79	0,000	0,303	79	0,000
	Hukuk	0,314	37	0,000	0,252	37	0,000
S3	İşletme	0,198	134	0,000	0,188	134	0,000
	İktisat	0,174	97	0,000	0,194	97	0,000
	Maliye	0,171	90	0,000	0,199	90	0,000
	SBKY	0,192	72	0,000	0,168	72	0,000
	Bankacılık	0,189	79	0,000	0,199	79	0,000
	Hukuk	0,217	37	0,000	0,192	37	0,001
S4	İşletme	0,224	134	0,000	0,244	134	0,000
	İktisat	0,234	97	0,000	0,241	97	0,000
	Maliye	0,211	90	0,000	0,247	90	0,000
	SBKY	0,231	72	0,000	0,201	72	0,000
	Bankacılık	0,216	79	0,000	0,209	79	0,000
	Hukuk	0,275	37	0,000	0,218	37	0,000
S5	İşletme	0,234	134	0,000	0,22	134	0,000
	İktisat	0,227	97	0,000	0,255	97	0,000
	Maliye	0,218	90	0,000	0,269	90	0,000
	SBKY	0,245	72	0,000	0,233	72	0,000
	Bankacılık	0,262	79	0,000	0,246	79	0,000
	Hukuk	0,29	37	0,000	0,29	37	0,000
S6	İşletme	0,186	134	0,000	0,188	134	0,000
	İktisat	0,269	97	0,000	0,219	97	0,000
	Maliye	0,164	90	0,000	0,202	90	0,000
	SBKY	0,264	72	0,000	0,212	72	0,000
	Bankacılık	0,277	79	0,000	0,298	79	0,000
	Hukuk	0,261	37	0,000	0,217	37	0,000

Tablo 12. Sınıf Değişkeni İçin Normallik Testi

Kolmogorov-Smirnov							
Hile Algısı				Raporlama Düzeyi			
	SINIF	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
S1	1. sınıf	0,166	89	0,000	0,185	89	0,000
	2. sınıf	0,209	38	0,000	0,225	38	0,000
	3. sınıf	0,179	140	0,000	0,257	140	0,000
	4. sınıf	0,201	242	0,000	0,247	242	0,000
S2	1. sınıf	0,242	89	0,000	0,247	89	0,000
	2. sınıf	0,262	38	0,000	0,300	38	0,000
	3. sınıf	0,225	140	0,000	0,230	140	0,000
	4. sınıf	0,210	242	0,000	0,228	242	0,000
S3	1. sınıf	0,163	89	0,000	0,176	89	0,000
	2. sınıf	0,184	38	0,002	0,240	38	0,000
	3. sınıf	0,182	140	0,000	0,183	140	0,000
	4. sınıf	0,187	242	0,000	0,193	242	0,000
S4	1. sınıf	0,229	89	0,000	0,200	89	0,000
	2. sınıf	0,241	38	0,000	0,304	38	0,000
	3. sınıf	0,224	140	0,000	0,208	140	0,000
	4. sınıf	0,214	242	0,000	0,238	242	0,000
S5	1. sınıf	0,239	89	0,000	0,225	89	0,000
	2. sınıf	0,231	38	0,000	0,270	38	0,000
	3. sınıf	0,227	140	0,000	0,224	140	0,000
	4. sınıf	0,248	242	0,000	0,239	242	0,000
S6	1. sınıf	0,181	89	0,000	0,196	89	0,000
	2. sınıf	0,210	38	0,000	0,247	38	0,000
	3. sınıf	0,206	140	0,000	0,205	140	0,000
	4. sınıf	0,252	242	0,000	0,212	242	0,000

Tablo 13. Aile Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Normallik Testi

Kolmogorov-Smirnov							
Hile Algısı				Raporlama Düzeyi			
	Aile Gelir Düzeyi	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
S1	AGD ≤ 2500	0,196	155	0,000	0,245	155	0,000
	2500 < AGD ≤ 4000	0,204	250	0,000	0,239	250	0,000
	AGD > 4000	0,164	104	0,000	0,201	104	0,000
S2	AGD ≤ 2500	0,217	155	0,000	0,226	155	0,000
	2500 < AGD ≤ 4000	0,218	250	0,000	0,24	250	0,000
	AGD > 4000	0,217	104	0,000	0,211	104	0,000
S3	AGD ≤ 2500	0,196	155	0,000	0,19	155	0,000
	2500 < AGD ≤ 4000	0,16	250	0,000	0,185	250	0,000
	AGD > 4000	0,212	104	0,000	0,207	104	0,000
S4	AGD ≤ 2500	0,211	155	0,000	0,213	155	0,000
	2500 < AGD ≤ 4000	0,232	250	0,000	0,247	250	0,000
	AGD > 4000	0,218	104	0,000	0,225	104	0,000
S5	AGD ≤ 2500	0,225	155	0,000	0,225	155	0,000
	2500 < AGD ≤ 4000	0,24	250	0,000	0,233	250	0,000
	AGD > 4000	0,254	104	0,000	0,242	104	0,000
S6	AGD ≤ 2500	0,229	155	0,000	0,23	155	0,000
	2500 < AGD ≤ 4000	0,225	250	0,000	0,203	250	0,000
	AGD > 4000	0,227	104	0,000	0,216	104	0,000

Tablo 14. Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri Değişkeni İçin Normallik Testi

		Kolmogorov-Smirnov					
		Hile Algısı			Raporlama Düzeyi		
	Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
S1	Evet	0,207	258	0,000	0,227	258	0,000
	Hayır	0,162	251	0,000	0,242	251	0,000
S2	Evet	0,217	258	0,000	0,233	258	0,000
	Hayır	0,218	251	0,000	0,229	251	0,000
S3	Evet	0,191	258	0,000	0,168	258	0,000
	Hayır	0,171	251	0,000	0,214	251	0,000
S4	Evet	0,232	258	0,000	0,238	258	0,000
	Hayır	0,214	251	0,000	0,22	251	0,000
S5	Evet	0,236	258	0,000	0,226	258	0,000
	Hayır	0,24	251	0,000	0,237	251	0,000
S6	Evet	0,228	258	0,000	0,215	258	0,000
	Hayır	0,217	251	0,000	0,222	251	0,000

Yukarıdaki Tablo 9,10,11,12,13,14 için belirtilen bağımsız değişkenler için yapılan normallik testleri sonucunda $p=0,00<0,05$ olduğu için alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiş olup sıfır hipotezi ise reddedilmiştir. Yani %5 anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağılımı olmadığı söylenebilir.

Clason ve Dormody (1994) ile Wu (2007) tarafından yapılan çalışmalarda likert tipi ölçeklerden elde edilen verilerde parametrik testler için önemli bir varsayım olan normallik şartının sağlanmasının zorluğuna dikkat çekmiştir. Yapılan normallik testlerde normal dağılım göstermemiş olması oğın görülebilir. Kolmogorov-Smirnov testi likert ölçekli sorularda istenilen sonuçları verememesi nedeniyle normalliğin test edilmesi için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmıştır.

Çarpıklık ve basıklık katsayısı ± 3 sınırları içinde kalıyorsa, puanların normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (Eroğlu: 209).

Tablo 15. Bağımlı Değişkenler İçin Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları

Senaryo	Bağımlı Değişkenler	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
S1	Hile Algısı	-0,079	-1,405
	Raporlama Düzeyi	-0,612	-0,616
S2	Hile Algısı	0,756	-0,179
	Raporlama Düzeyi	-0,889	0,399
S3	Hile Algısı	0,209	-1,104
	Raporlama Düzeyi	-0,345	-0,737
S4	Hile Algısı	0,603	-0,854
	Raporlama Düzeyi	-0,652	-0,588
S5	Hile Algısı	0,867	0,010
	Raporlama Düzeyi	-0,874	0,393
S6	Hile Algısı	0,624	-0,834
	Raporlama Düzeyi	-0,680	-0,547

Tablo 16. Bağımsız Değişkenler İçin Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları

Bağımsız Değişken	Senaryo	Gruplar	Çarpıklık (Skewness)		Basıklık (Kurtosis)	
			Hile Algıları		Raporlama Düzeyi	
Cinsiyet	S1	Kadın	-0,109	-1,385	-0,564	-0,648
		Erkek	-0,053	-1,462	-0,69	-0,556
	S2	Kadın	0,871	0,296	-0,758	0,36
		Erkek	0,526	-0,754	-0,805	-0,213
	S3	Kadın	0,311	-1,047	-0,5	-0,469
		Erkek	0,036	-1,125	-0,105	-0,98
	S4	Kadın	0,667	-0,643	-0,622	-0,591
		Erkek	0,456	-1,186	-0,715	-0,55
	S5	Kadın	0,852	0,102	-0,783	0,292
		Erkek	0,818	-0,284	-0,966	0,405
	S6	Kadın	0,744	-0,605	-0,729	-0,424
		Erkek	0,326	-1,249	-0,556	-0,806
Okul	S1	İİBF	-0,089	-1,399	-0,628	-0,568
		Hukuk F.	0,679	-0,68	-0,465	-0,089
		UBYO	-0,386	-1,24	-0,623	-0,902
	S2	İİBF	0,645	-0,288	-0,771	0,065
		Hukuk F.	1,726	2,417	-1,436	3,394
		UBYO	0,961	-0,158	-0,617	-0,752
	S3	İİBF	0,16	-1,151	-0,339	-0,732
		Hukuk F.	0,345	-0,345	-0,397	-0,651
		UBYO	0,297	-1,121	-0,351	-0,77
	S4	İİBF	0,583	-0,904	-0,681	-0,553
		Hukuk F.	1,004	0,208	-0,622	-0,806
		UBYO	0,526	-0,956	-0,482	-0,765
	S5	İİBF	0,794	-0,124	-0,825	0,307
		Hukuk F.	1,576	2,749	-0,689	0,987
		UBYO	0,97	0,132	-1,011	0,293
	S6	İİBF	0,536	-0,934	-0,646	-0,541
		Hukuk F.	0,939	-0,322	-0,667	-0,646
		UBYO	1,007	-0,08	-0,956	-0,254

Tablo 17 (Devam) Bağımsız Değişkenler İçin Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları

Bölüm	S1	İşletme	0,063	-1,477	-0,465	-1,03
		İktisat	-0,304	-1,247	-0,735	-0,271
		Maliye	-0,344	-0,937	-0,575	-0,296
		SBKY	0,302	-1,498	-0,843	0,005
		Bankacılık	-0,386	-1,24	-0,623	-0,902
		Hukuk	0,679	-0,68	-0,465	-0,089
	S2	İşletme	0,472	-0,575	-0,629	-0,101
		İktisat	0,544	-0,244	-0,59	0,011
		Maliye	0,655	-0,184	-0,928	0,213
		SBKY	1,039	0,205	-1,13	0,795
		Bankacılık	0,961	-0,158	-0,617	-0,752
		Hukuk	1,726	2,417	-1,436	3,394
	S3	İşletme	0,026	-1,161	-0,237	-0,728
		İktisat	0,268	-1,035	-0,387	-0,566
		Maliye	0,286	-1,098	-0,585	-0,646
		SBKY	0,092	-1,332	-0,192	-0,757
		Bankacılık	0,297	-1,121	-0,351	-0,77
		Hukuk	0,345	-0,345	-0,397	-0,651
	S4	İşletme	0,495	-1,031	-0,604	-0,608
		İktisat	0,831	-0,418	-0,809	-0,318
		Maliye	0,374	-1,13	-0,685	-0,673
		SBKY	0,696	-0,785	-0,629	-0,61
		Bankacılık	0,526	-0,956	-0,482	-0,765
		Hukuk	1,004	0,208	-0,622	-0,806
	S5	İşletme	0,826	0,131	-0,741	0,066
		İktisat	0,461	-0,614	-0,753	0,778
		Maliye	0,895	-0,004	-1,017	0,74
		SBKY	1,242	0,833	-0,955	0,324
		Bankacılık	0,97	0,132	-1,011	0,293
		Hukuk	1,576	2,749	-0,689	0,987
	S6	İşletme	0,349	-1,139	-0,365	-0,947
		İktisat	0,737	-0,719	-0,841	0,071
		Maliye	0,308	-0,877	-0,816	0,043
		SBKY	0,971	-0,395	-0,662	-0,689
		Bankacılık	1,007	-0,08	-0,956	-0,254
		Hukuk	0,939	-0,322	-0,667	-0,646
Sınıf	S1	1. Sınıf	0,125	-1,272	-0,442	-0,202
		2. Sınıf	-0,431	-0,668	-0,795	-0,146
		3. Sınıf	0,038	-1,413	-0,767	-0,251
		4. Sınıf	-0,154	-1,469	-0,563	-0,892
	S2	1. Sınıf	1,13	0,482	-1,126	0,914
		2. Sınıf	0,3	-0,589	-0,877	0,01
		3. Sınıf	0,864	0,27	-0,924	0,32
		4. Sınıf	0,598	-0,545	-0,759	0,273
	S3	1. Sınıf	0,42	-0,815	-0,459	-0,71
		2. Sınıf	0,301	-0,934	-0,747	-0,326
		3. Sınıf	0,197	-1,281	-0,201	-0,977
		4. Sınıf	0,122	-1,139	-0,336	-0,625
	S4	1. Sınıf	0,588	-0,792	-0,637	-0,783
		2. Sınıf	0,426	-1,202	-0,776	-0,442
		3. Sınıf	0,873	-0,174	-0,764	-0,096
		4. Sınıf	0,486	-1,107	-0,557	-0,795
	S5	1. Sınıf	1,006	0,112	-0,86	0,598
		2. Sınıf	1,104	1,38	-1,528	3,375
		3. Sınıf	0,672	-0,081	-0,752	0,427
		4. Sınıf	0,834	-0,199	-0,809	0,041
	S6	1. Sınıf	0,402	-1,029	-0,62	-0,595
		2. Sınıf	0,327	-1,149	-1,011	1,243
		3. Sınıf	0,624	-0,696	-0,531	-0,839
		4. Sınıf	0,728	-0,812	-0,725	-0,492

Tablo 17 (Devam) Bağımsız Değişkenler İçin Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları

Aile Gelir Düzeyi	S1	AGD≤2500	-0,031	-1,388	-0,757	-0,308
		2500<AGD≤4000	-0,211	-1,371	-0,589	-0,661
		AGD> 4000	0,148	-1,412	-0,426	-0,891
	S2	AGD≤2500	0,637	-0,244	-0,779	0,127
		2500<AGD≤4000	0,774	-0,148	-0,911	0,585
		AGD> 4000	0,825	-0,26	-0,88	0,085
	S3	AGD≤2500	0,224	-1,197	-0,327	-0,917
		2500<AGD ≤ 4000	0,081	-1,048	-0,315	-0,542
		AGD> 4000	0,49	-0,973	-0,398	-0,934
	S4	AGD≤2500	0,671	-0,645	-0,591	-0,657
		2500<AGD ≤ 4000	0,53	-0,993	-0,662	-0,535
		AGD> 4000	0,691	-0,757	-0,76	-0,528
	S5	AGD<2500	0,907	0,157	-0,915	0,584
		2500<AGD ≤ 4000	0,799	-0,071	-0,736	0,312
		AGD> 4000	1,008	0,176	-0,822	-0,271
	S6	AGD≤2500	0,767	-0,5	-0,698	-0,542
		2500<AGD ≤4000	0,544	-0,943	-0,682	-0,528
		AGD> 4000	0,593	-1,016	-0,665	-0,565
Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri	S1	Evet	-0,099	-1,438	-0,637	-0,586
		Hayır	-0,059	-1,377	-0,592	-0,64
	S2	Evet	0,69	-0,31	-0,934	0,542
		Hayır	0,795	-0,14	-0,843	0,267
	S3	Evet	0,283	-1,106	-0,31	-0,855
		Hayır	0,134	-1,087	-0,398	-0,599
	S4	Evet	0,653	-0,795	-0,683	-0,518
		Hayır	0,541	-0,949	-0,625	-0,646
	S5	Evet	0,837	-0,003	-0,939	0,522
		Hayır	0,902	0,048	-0,815	0,307
	S6	Evet	0,599	-0,85	-0,621	-0,703
		Hayır	0,652	-0,812	-0,746	-0,35

Bağımlı ve bağımsız değişkenler için çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanmıştır. Bağımsız değişkenlerde üç veri dışındaki tüm verilerin çarpıklık ve basıklık katsayıları -3 ile +3 arasında yer aldığı için verilerin normal dağılım gösterdiğini söyleyebiliriz.

Merkezi Limit Teoremine göre ana kütle dağılımı ne olursa olsun örneklem hacimleri yeteri kadar büyükse ($30 > n$) örnek ortalamalarının örnekleme dağılımları normal dağılıma uyduğu kabul edilmektedir (Ak:74). Bu araştırmanın örneklemeleri 30'un üzerinde olması nedeniyle örneklem dağılımlarının da normal dağılıma uyduğu söylenebilir. Veriler normal dağılıma uygun ise parametrik testler uygulanabilir.

Parametrik testlere uygulanacak puanların en az aralıklı ölçek kuvvetinde bir ölçme ile elde edilmesi gerekmektedir (Balcı, 2015: 240). Anket çalışmalarında sık kullanılan likert tipi ölçekler aralıklı ölçeğe örnek olarak gösterilmektedir (Gegez, 2007'den aktaran: Oğrak, Kibar ve Kızıldere. 2018: 25). Eşit aralıklı

ölçeklerde tüm istatistiksel yöntemler uygulanabilmektedir (Gliner, Morgan & Leech, 2015: 137).

Yukarıdaki açıklamalar neticesinde 5’li likert tipi ölçek kullanılarak araştırma amacına yönelik olarak toplanan verilerin parametrik analiz yöntemleriyle sınanmasına karar verilmiştir.

3.5.4. Veri Analizi

Araştırmada uygulanan anket aracılığı ile sağlanan veriler istatistiksel bir program olan IBM SPSS STATISTICS 22 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Uygulanan testler sonucunda bulgular elde edilmiş ve yorumlanmıştır.

İşleme tâbi tutulmamış eksik veriler ciddî tahmin hatalarına neden olduğundan bu verilerde gerekli iyileştirme çalışmalarına başvurulmaktadır. Bu çalışmalardan biri global sabit bir değerin ikame değeri olarak atanmasıdır. Bu atama yöntemine göre herhangi bir hesaplama yapılmadan belirli bir mantığa göre belirlenen sabit bir değer tüm eksik verilerin yerine atanmaktadır. Örneğin, beş dereceli likert ölçeklerinde bu amaçla tam orta noktaya gelen 3 değeri kullanılabilir (Şencan, 2005: 214-216). Bu araştırmada anketlerden elde edilen verilerdeki eksik verilere bu yaklaşıma göre iyileştirme yapılmıştır.

Bir test ölçmek istediği özelliği doğru ve diğer özelliklerle karıştırmadan ölçüyorsa bu testin geçerli bir test olduğu, geçerli olan bir testte olması gereken önemli bir özellikte testin güvenilir olmasıdır (Lorcu, 2015: 207). Bu amaçla Cronbach α katsayısı yöntemiyle ölçeğin iç tutarlığı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Muhasebe meslek mensubu adayları olan öğrencilerin özelliklerinin ortaya konmasında frekans dağılımları ve tanımlayıcı istatistikler, hile algılarını ve hileli davranışları raporlama düzeylerini belirleyebilmek için betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Hipotezlerin sınanması için Pearson korelasyon analizi, bağımsız iki örneklem t-testi (Independent-Samples T test) ve tek yönlü varyans analizi (One - Way ANOVA) kullanılmıştır. Analizde anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiş olup p değerinin 0,05’ten küçük olduğunda sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Bağımsız iki örneklem t testi analizi yapılırken Levene testi ve t testi sonuçları birlikte verilmektedir. Levene testinde $p > 0,05$ ise varyansların homojendir ve t testi sonucunda ilk satırdaki p değeri, eğer $p < 0,05$ 'ten ise varyanslar homojen olmadığı durumda ikinci satırdaki hesaplanan t ve p değerleri yorumlanır. Bu bilgilere göre t testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tek Yönlü ANOVA analizinde Levene testi p değeri 0,05 ten büyükse grup varyansların homojen olduğu kabul edilir ve bu durumda ANOVA tablosundaki F değerinin anlamlı olup olmadığına bakarak gruplar arasında farklılık olup olmadığı tespit edilir. Levene testinde p değeri 0,05'ten küçükse varyansların homojen olmadığı sonucuna ulaşılır ve F değeri yerine Welch istatistikleri sonucu ulaşılan p değerine göre yorum yapılır. Bu bilgilere göre analiz sonuçları tablo haline getirilmiştir.

İkiden fazla grup olduğunda ve gruplar arasında anlamlı farklılıklar varsa hangi gruplar arasında farklılıkların olduğu belirlenmesi için Pos Hoc testi kullanılmıştır. Post Hoc testinde grup varyansları eşit olanlar için LSD testi; grup varyansları eşit olmayanlar için ise Tamhane's T2 testi uygulanmıştır.

3.6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.6.1. Güvenilirlik Analizi

Bu araştırma aynı ölçek üzerinden öğrencilerin hile algıları ve hileli davranışları raporlama düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla güvenilirlik analizi de öğrencilerin hile algıları ve hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi için aynı ölçek kullanılarak yapılmıştır.

Cronbach alfa katsayısı $0,61 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçeğin oldukça güvenilir olduğu yorumu yapılmaktadır (İslamoğlu ve Alınayık, 2016: 292). Tablo 17'de Cronbach alfa katsayısı öğrencilerin hile algısını ölçmek amacıyla verilen senaryolar için 0,64 hileli davranışları raporlama düzeylerini belirlemeye yönelik senaryolar için 0,65 olarak bulunmuştur. Her iki değişken için ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Güvenilirlik analizinde kullanılan alfa katsayısı ile ölçeğin maddeleri arasındaki kovaryans değerleriyle dikkate alınarak iç tutarlık hesaplanmaktadır. Cronbach alfa değeri araştırılan konuya ilişkin geçerlilik katsayılarıdır. Bu nedenle

bazı bilim adamları güvenilirlik ve geçerlilik kavramını aynı değerlendirmektedir (Şencan, 2005: 775). Ölçeğin hem güvenilir hem de geçerli olduğu söylenebilir.

Tablo 17. Güvenilirlik İstatistikleri

	Hile Algısı	Hileli Davranışları Raporlama Düzeyi
Cronbach's Alpha	0,67	0,64
Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	0,68	0,65
Ölçekteki Senaryo Sayısı		6

3.6.2. Demografik Bulgular

Ankete katılan öğrencilerin genel özelliklerini belirlemek amacıyla yöneltilen sorulara ilişkin elde edilen bulgular ve frekans dağılımları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

DEĞİŞKEN	DEMOGRAFİK BİLGİLER	FREKANS	%
Cinsiyet	Kadın	316	62,1
	Erkek	193	37,9
	Toplam	509	100
Okul	İİBF	393	77,2
	Hukuk F.	37	7,3
	UBYO	79	15,5
	Toplam	509	100
Bölüm	İşletme (İ.Ö. Dahil)	134	26,3
	İktisat (İ.Ö. Dahil)	97	19,1
	Maliye	90	17,7
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	72	14,1
	Bankacılık ve Finans	79	15,5
	Hukuk	37	7,3
	Toplam	509	100
Sınıf	İşletme 3	29	5,7
	İşletme 4	105	20,6
	İktisat 3	42	8,3
	İktisat 4	55	10,8
	Maliye 1	52	10,2
	Maliye 2	38	7,5
	SBKY 3	30	5,9
	SBKY 4	42	8,3
	Bankacılık ve Finans 3	39	7,7
	Bankacılık ve Finans 4	40	7,9
	Hukuk 1	37	7,3
	Toplam	509	100
Aile Gelir Düzeyi	AGD ≤ 2500	155	30,5
	2500 < AGD ≤ 4000	250	49,1
	AGD > 4000	104	20,4
	Toplam	509	100

Tablo 18 incelendiğinde araştırmaya katılan 509 öğrencinin %62,1'i kadın, %37,9'u erkektir. Okul bazında incelediğinde %77,2'si İİBF, 7,3'ü Hukuk Fakültesi, %15,5'i Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 18 bölüm bazında incelendiğinde 26,3'ü İşletme, %19,1'si İktisat, %17,7'si Maliye, %14,1'i Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, %15,5'i Bankacılık ve Finans, %7,3'ü Hukuk, Tablo 9'de bölümlerin sınıf olarak da yüzdelikleri yer almaktadır.

Aile gelir düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde düşük gelirli öğrencilerin oranı %30,5 orta gelirli olanların oranı %49,1 yüksek gelirli olanların oranı ise %20,4'tür.

Tablo 19. Öğrencilerin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri

		Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri		TOPLAM	
		EVET	HAYIR		
BÖLÜM	İşletme	Öğrenci Sayısı	65	69	134
		Okuduğu Bölümde (%)	48,5	51,5	100
		Genel (%)	12,8	13,6	26,3
	İktisat	Öğrenci Sayısı	42	55	97
		Okuduğu Bölümde (%)	43,30	56,70	100
		Genel (%)	8,3	10,8	19,1
	Maliye	Öğrenci Sayısı	67	23	90
		Okuduğu Bölümde (%)	74,4	25,6	100
		Genel (%)	13,2	4,5	17,7
	SBKY	Öğrenci Sayısı	24	48	72
		Okuduğu Bölümde (%)	33,30	66,70	100
		Genel (%)	4,7	9,4	14,1
	Bankacılık ve Finans	Öğrenci Sayısı	54	25	79
		Okuduğu Bölümde (%)	68,4	31,6	100
		Genel (%)	10,6	4,9	15,5
	Hukuk	Öğrenci Sayısı	6	31	37
		Okuduğu Bölümde (%)	16,20	83,80	100
		Genel (%)	1,2	6,1	7,3
TOPLAM		Öğrenci Sayısı	258	251	509
		Genel (%)	50,7	49,3	100

Ankette “Çalışma hayatınızda muhasebe meslek mensubu olarak veya muhasebe ile ilgili bir pozisyonda çalışmak ister misiniz?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Buna ilişkin tüm bölümlerin cevapları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19’da öğrencilerin geneline baktığımızda muhasebe mesleğini tercih edip etmeyeceğine ilişkin yöneltilen soruya %50,7’si evet, %49,3’ü hayır yanıtını vermiştir. Bu tablo incelendiğinde Maliye ile Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerin yarısından fazlası “evet” yanıtını vermiştir. Bu tabloda dikkat çeken

diğer bir unsurda Hukuk Bölümü öğrencilerin %83,8’lik bir oranla muhasebe mesleğini tercih etmek istemediklerini beyan etmişlerdir.

Öğrencilerin %50,7’si muhasebe mesleğini tercih etme yönünde bir düşünceye sahiptirler. Bu da öğrencilerin yarısıyla muhasebeye ilgi duyan ve muhasebe mesleğine yön verecek olan aday öğrencilerle anket yapma imkânın elde edildiği söylenebilir.

Selimoğlu, Temizel ve Özdemir (2016) tarafından yapılan çalışmada Hukuk Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin %92,3’ü muhasebe dersi almadıkları, %96,5’inin ise muhasebe alanında çalışmayı istemediklerine ilişkin bulgulara ulaşmıştır.

Güner ve Çarıkçı (2018) tarafından yapılan çalışmada mali müşavir olma hakkına sahip (İşletme, İktisat, Maliye, Bankacılık, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Hukuk, Muhasebe ve Finansman Bölümleri) öğrencilerin mezun olduktan sonra mali müşavir olma hakkına sahip olma bilgisi değerlendirildiğinde ise öğrencilerin %88,5’i “evet”, %11,5’i “hayır” yanıtını vermiştir. Öğrencilerin mezun olduktan sonra mali müşavir olma istekleri incelendiğinde ise %38,9’u “hayır” %61,1’i “evet” yanıtını vermiştir. Hukuk Fakültesi öğrencilerinin hiçbirinin mali müşavir olmak istemedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Selimoğlu, Temizel ve Özdemir (2016) ve Güner ve Çarıkçı (2018) tarafından yapılan araştırmalarda ve bu araştırmada muhasebe mesleği tercih etme istekleri konusunda elde edilen sonuçlar Hukuk Bölümü açısından benzerlik göstermektedir.

Tablo 20. Hukuk Bölümü Öğrencilerinin Muhasebe Meslek Mensubu Adayı Olduklarına İlişkin Farkındalığı

			Muhasebe meslek mensubu adayı olduğunuzu biliyor musunuz?		TOPLAM
			EVET	HAYIR	
HUKUK	1. sınıf	Öğrenci Sayısı	4	33	37
Öğrenim Gördüğü Sınıfta (%)			10,8	89,2	100

Hukuk programı RTEÜ’de yeni açılan bir bölüm olması nedeniyle sadece 1. sınıf yer almaktadır. 3568 sayılı Kanun’da Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olabilmek için aranan özel şartlar içerisinde Hukuk Fakültesinden mezun olma şartı da yer almaktadır. Bu bölümü okuyup mezun olanlar yasal olarak mali müşavir

olabilmek için gereken koşullardan ilkinin sağlamış bulunmaktadır. Hukuk Programının ders planı incelendiğinde öğrencilerin muhasebe ve muhasebe ile ilgili bir ders almadıkları görülmektedir. Muhasebe ve muhasebe ile ilgili bir ders almayan öğrencilerin Tablo 20’de görüldüğü gibi %89,2’sinin muhasebe meslek mensubu adayı olduklarının farkında olmaması olağan görülebilir. Ayrıca Hukuk Bölümü öğrencilerin %83,8’i muhasebe mesleğini tercih etmediğini belirtmiştir.

Muhasebe meslek mensubu olmayı düşünmeyen bir diğer bölüm SBKY’dır. Bu bölüme ilişkin ders planı incelendiğinde muhasebe ve muhasebe ile ilgili bir ders almadıkları seçmeli ders olarak alma imkanları olduğu görülmüştür.

Siyaset ve hukuk meslekleri toplumda itibar görülen meslekler olduğu düşünülürse Hukuk Bölümü ve SBKY Bölümü öğrencilerinin muhasebe mesleğini tercih etmek istememeleri olağan görülebilir.

Hukuk Fakültesi öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun muhasebe meslek mensubu adayı olduklarının farkında olmadığı da tespit edilmiştir. Hukuk Fakültesi öğrencilerin kişilikleriyle örtüşen bir bölüm, sosyal olarak da önemli bir dal veya itibarı yüksek olan mesleklere hazırlaması gibi sebeplerle bu bölümü tercih etmiş olabilir. Dolayısıyla Hukuk Fakültesi öğrencilerin muhasebe mesleği tercih etmeleri olası bir durum olarak görünmemektedir. Bu nedenle 3568 sayılı Kanun’da Hukuk Fakültesinden mezun olan öğrencilerinin muhasebe mesleğini yapma hakkının tanınmasının doğru olmadığı ve bu Kanun tekrar gözden geçirilebilir.

Tablo 21. Öğrencilerin Hile Algısını Ölçmek Amacıyla Senaryolara Verdikleri Cevapların Frekansları

Senaryolar	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
S 1	115	22,6	87	17,1	82	16,1	114	22,4	111	21,8	509	100
S 2	184	36,1	156	30,6	109	21,4	43	8,4	17	3,3	509	100
S 3	125	24,7	125	24,1	111	21,1	112	22,6	36	7,1	509	100
S 4	176	34,6	139	27,3	75	14,7	81	15,9	38	7,5	509	100
S 5	175	34,4	172	33,8	94	18,5	41	8,1	27	5,3	509	100
S 6	195	38,3	117	23	87	17,1	74	14,5	36	7,1	509	100

Tablo 21’de Senaryo 1’e ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu puanlara bakıldığında %22,6’sı kesinlikle katılmadıklarını, %22,4 katıldıklarını, %21,8’i

kesinlikle katılmadıklarını, %17,1'i katılmadıklarını ve %16,1'i kararsız olduklarını belirtmiştir.

Senaryo 2'ye ilişkin sonuçlar ise %36,1'i kesinlikle katılmadıklarını, %30,6'sı katılmadıklarını, %21,4'ü kararsız olduklarını, %8,4'ü katıldıklarını, %,3,3'ü ise katılmadıklarını şeklindedir.

Senaryo 3 için verilen yanıtlara göre öğrencilerin %24,7'si kesinlikle katılmadıklarını, %24,1'i katılmadıklarını, %22,6'sı katıldıklarını, %21,1'i kararsız olduklarını ve %7,1'i kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Senaryo 4'te ise %34,6'sı kesinlikle katılmadıklarını, %27,3'ü katılmadıklarını, %14,7'si kararsız olduklarını, %15,9'u katıldıklarını, %7,5'i kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Senaryo 5'te %34,4'ü kesinlikle katılmadıklarını, %33,8'i katılmadıklarını, %18,5'si kararsız olduklarını, %8,1'i katıldıklarını, %5,3'ü ise kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Senaryo 6'da %38,3'ü kesinlikle katılmadıklarını, %23'ü katılmadıklarını, %17,1'i kararsız olduklarını, %14,5'i katıldıklarını, %7,1'i ise kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir.

Tablo 22. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerini Belirlemek Amacıyla Senaryolara Verdikleri Cevapların Frekansları

Senaryolar	Kesinlikle rapor etmezdim		Rapor etmezdim		Kararsızım		Rapor ederdim		Kesinlikle rapor ederdim		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
S 1	45	8,8	62	12,2	98	19,3	170	33,4	134	26,3	509	100
S 2	15	2,9	27	5,3	104	20,4	183	36	180	35,4	509	100
S 3	25	4,9	78	15,3	139	27,3	148	29,1	119	23,4	509	100
S 4	35	6,9	65	12,8	92	18,1	159	31,2	158	31	509	100
S 5	18	3,5	26	5,1	110	21,6	184	36,1	171	33,6	509	100
S 6	39	7,7	50	9,8	110	21,6	131	25,7	179	35,2	509	100

Tablo 22 incelendiğinde Senaryo 1'deki hileli davranışı öğrencilerin %33,4'ü rapor ederdim, %26,3'ü kesinlikle rapor ederdim, %19,3'ü kararsızım, %12,2'si rapor etmezdim %8,8'i kesinlikle rapor etmezdim şeklinde yanıtlamıştır.

Senaryo 2'deki davranışa ise %35,4'ü kesinlikle rapor ederdim, %36'sı rapor ederdim, %20,4'ü kararsızım, %5,3'ü rapor etmezdim, %2,9'u kesinlikle rapor etmezdim şeklinde cevaplamıştır.

Senaryo 3 'e öğrencilerin vermiş olduğu cevapları %29,1'i rapor ederdim, %23,4'ü kesinlikle rapor ederdim, %27,3'ü kararsızım, %15,3'ü rapor etmezdim, %4,9'u ise kesinlikle rapor etmezdim şeklindedir.

Senaryo 4'e ise %31'i kesinlikle rapor ederdim %31,2'si rapor ederdim, %18,1'i kararsızım, %12,8'i rapor etmezdim, %6,9'u kesinlikle rapor etmezdim olarak belirtmiştir.

Senaryo 5 için ise %36,1'i rapor ederdim, %33,6'sı kesinlikle rapor ederdim, %21,6'sı kararsızım %5,1'i rapor etmezdim, %3,5'i ise kesinlikle rapor etmezdim şeklindedir.

Senaryo 6'ya ise öğrenciler %35,2'si kesinlikle rapor ederdim, %25,7'si rapor ederdim, %21,6'sı kararsızım, %9,8'i rapor etmezdim, %7,7'si kesinlikle rapor etmezdim şeklinde görüş beyan etmiştir.

Tablo 21 ve Tablo 22 incelendiğinde Senaryo 1 dışındakiler için öğrencilerin onaylamadıkları davranışlara paralel olarak raporlama eğiliminde oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin hile algıları yönelik öğrenim gördüğü okul ve bölüm bazında frekans ve ortalamalara ilişkin bilgiler, Tablo 23 ve 24'te verilmiştir.

Tablo 23. Öğrencilerin Okul Bazında Hile Algılarına İlişkin Frekans ve Ortalamaları

Senaryo	İİBF		UBYO		Hukuk F.		Genel	
	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$
S 1	393	3,05	79	3,34	37	2,27	509	3,04
S 2	393	2,20	79	1,87	37	1,78	509	2,12
S 3	393	2,69	79	2,46	37	2,27	509	2,62
S 4	393	2,38	79	2,28	37	2,14	509	2,34
S 5	393	2,24	79	1,97	37	1,73	509	2,16
S 6	393	2,37	79	2,01	37	2,08	509	2,29

Tablo 23 genel olarak incelendiğinde Senaryo 1 ve Senaryo 3 dışındaki diğer senaryoların 2,5'in altında olduğu görülmektedir. Senaryo 2,4,5 ve 6'daki davranışların öğrenciler tarafından onaylanmadığı görülmektedir. Yolsuzluk ile ilgili senaryolara verilen yanıtlar hem en düşük hem de en yakın ortalamaya (2,12 ve 2,16) sahiptir. Bu da yolsuzluk konusunda öğrencilerin daha hassas oldukları söylenebilir.

Okul bazında incelendiğinde senaryo 6 için UBYO en düşük ortalamaya (2,01) sahiptir. Hukuk Fakültesi öğrencilerinin senaryo 6 dışında bütün senaryolar karşılaştırıldığında en düşük ortalamaya sahiptir. Ayrıca Hukuk Fakültesi öğrencilerinin en büyük ortalaması 2,27’dir. Bu nedenle hileli durumlara karşı daha hassas oldukları görülmektedir.

İİBF ve UBYO için Senaryo 1 ve 3 dışındaki senaryolar için hile hususunda hassas oldukları ve hileli davranışları onaylamadıklarını görünmektedir.

Tablo 24. Öğrencilerin Bölüm Bazında Hile Algılarına İlişkin Frekans ve Ortalamaları

Senaryo	İİBF								UBYO		Hukuk F.		Genel	
	İşletme		İktisat		Maliye		SBKY		Bankacılık		Hukuk			
	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$
S 1	134	2,95	97	3,22	90	3,32	72	2,67	79	3,34	37	2,27	590	3,04
S 2	134	2,31	97	2,10	90	2,28	72	2,06	79	1,87	37	1,78	585	2,12
S 3	134	2,79	97	2,55	90	2,69	72	2,71	79	2,46	37	2,27	594	2,62
S 4	134	2,43	97	2,11	90	2,69	72	2,25	79	2,28	37	2,14	591	2,34
S 5	134	2,29	97	2,43	90	2,16	72	1,99	79	1,97	37	1,73	589	2,16
S 6	134	2,50	97	2,12	90	2,57	72	2,19	79	2,01	37	2,08	591	2,29

Tablo 24’te Senaryo 1 açısından tüm bölümler incelendiğinde sadece en düşük ortalamaya (2,27) sahip olan Hukuk Bölümü öğrencilerinin davranışı onaylamadıkları, diğer bölümleri ise kararsız olduğu görülmektedir.

Senaryo 2 için öğrencilerin vermiş olduğu yanıtların ortalamaları 1,78-2,31 arasında olması nedeniyle öğrencilerin Senaryo 2’deki davranışı onaylamadıkları görülmektedir.

Senaryo 3 için Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencileri ile Hukuk Bölümü öğrencilerin diğer bölümlerdeki öğrencilere nazaran hileli davranışları onaylamadıkları görülmüştür.

Senaryo 4’teki davranışı Maliye Bölümü öğrencileri dışındaki diğer bölüm öğrencilerinin onaylamadıkları görülmüştür. En düşük ortalamaya (2,11 ile 2,14) sahip olan İktisat Bölümü ve Hukuk Bölümü öğrencilerinin S4’teki belirtilen hileli davranışa karşı daha hassas oldukları söylenebilir.

Senaryo 5’teki davranışı ise bütün bölümler doğru bulmadıkları görülmüştür. Bu nedenle tüm bölümlerin yolsuzlukla ilgili hallerde hassas oldukları söylenebilir.

Senaryo 6 için ise Maliye Bölümü ile İşletme Bölümü öğrencileri kararsız olduklarını diğer bölümler ise katılmadıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla diğer bölümlerin S6'daki hileli davranışı onaylamadıkları görülmüştür.

Öğrencilerin raporlama düzeylerini belirlemeye yönelik öğrenim gördüğü okul ve bölüm bazında frekans ve ortalamalara ilişkin bilgiler, Tablo 16 ve 17'de verilmiştir.

Tablo 25. Öğrencilerin Okul Bazında Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Ortalamalar

Senaryo	İİBF		UBYO		Hukuk F.		GENEL	
	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$
S 1	393	3,57	79	3,58	37	3,46	509	3,56
S 2	393	3,85	79	4,35	37	4,19	509	3,95
S 3	393	3,49	79	3,54	37	3,65	509	3,51
S 4	393	3,66	79	3,71	37	3,68	509	3,67
S 5	393	3,85	79	4,09	37	4,14	509	3,91
S 6	393	3,65	79	3,99	37	3,76	509	3,71

Tablo 25 genel olarak incelendiğinde sadece Hukuk Fakültesi öğrencilerin S1'in ortalaması (3,46) 3,5'in altında olması nedeniyle hileli davranışı raporlama hususunda kısmen kararsız olduğu söylenebilir. Bunun dışında diğer tüm bölümlerin ortalamaları 3,5'in üzerinde görülmektedir. Dolayısıyla genel olarak tüm öğrencilerin senaryolardaki hileli davranışları raporlama ihtimali söz konusu olması durumunda rapor edecekleri sonucu ortaya çıkarılabilir. Yani raporlama düzeyleri yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 26. Öğrencilerin Bölüm Bazında Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine Verdikleri Cevaplara İlişkin Frekans ve Ortalamalar

Senaryo	İİBF				UBYO				Hukuk F.				Genel	
	İşletme		İktisat		Maliye		SBKY		Bankacılık		Hukuk			
	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$	N	$\bar{x}$
S 1	134	3,43	97	3,65	90	3,59	72	3,68	79	3,58	37	3,46	590	3,56
S 2	134	3,75	97	3,82	90	3,87	72	4,06	79	4,35	37	4,19	590	3,95
S 3	134	3,37	97	3,62	90	3,66	72	3,31	79	3,54	37	3,65	590	3,51
S 4	134	3,62	97	3,78	90	3,53	72	3,72	79	3,71	37	3,68	590	3,67
S 5	134	3,72	97	3,77	90	4,09	72	3,93	79	4,09	37	4,14	590	3,91
S 6	134	3,36	97	3,91	90	3,83	72	3,61	79	3,99	37	3,76	590	3,71

Tablo 26 genel olarak incelendiğinde tüm bölümlerin raporlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Bölüm bazında incelendiğinde ise S1 için İşletme Bölümü ve Hukuk Bölümü ortalamaları (3,43-3,46), S3 için İşletme Bölümü ve SBKY Bölümü ortalamaları (3,37-3,31) S6 için İşletme Bölümünün

ortalaması (3,36) 3,5'in altında görülmektedir. Dolayısıyla belirtilen senaryolardaki davranışı belirtilen bölümlerdeki öğrencilerin hileli davranışları raporlama ihtimali söz konusu olması durumunda kararsız oldukları görülmüştür. Bunlar dışındaki tüm senaryolar için tüm bölümlerin hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi yüksek olduğu denebilir.

3.7. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN SINANMASI

3.7.1. Öğrencilerin Hile Algısı ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeyi Arasındaki İlişki

Öğrencilerin hile algıları ve hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığının tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır.

İki değişken arasında korelasyon katsayısı 0,00 ile 0,25 arasında ise çok zayıf; 0,26 ile 0,49 arasında ise zayıf; 0,50 ile 0,69 arasında ise orta; 0,70 ile 0,89 arasında ise yüksek; 0,90 ile 1,00 arasında ise çok yüksek şeklinde yorumlanmaktadır (Sungur:116).

Tablo 27. Öğrencilerin Hile Algıları ve Hileli Davranışları Hileli Davranışları Raporlama Düzeyi Arasındaki İlişki

	S 1	S 2	S 3	S 4	S 5	S 6
GENEL						
Pearson Correlation	-,185**	-,383**	-,377**	-,580**	-,520**	-,601**
Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
İİBF						
Pearson Correlation	-,156**	-,332**	-,339**	-,526**	-,474**	-,577**
Sig. (2-tailed)	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
HUKUK F.						
Pearson Correlation	-0,07	-,603**	-,418**	-,676**	-,431**	-,662**
Sig. (2-tailed)	0,679	0,000	0,010	0,000	0,008	0,000
UBYO						
Pearson Correlation	-,401**	-,538**	-,554**	-,854**	-,777**	-,672**
Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 27'de genel olarak bakıldığında %1 önem düzeyinde hile algıları ve hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında korelasyon olduğunu görülmektedir. Korelasyon katsayıları S1 için (-0,185) olduğundan çok zayıf, S2 ve S3 için (-0,383) ve (-0,377) olduğundan zayıf, S4, S5 ve S6 için (-0,580), (-0,520) ve (-0,601) olduğundan ise orta ve negatif bir korelasyon

görülmektedir. Dolayısıyla “H_{1a}: Öğrencilerin hile algıları ile hileli davranışları raporlama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.” hipotezi bütün senaryolar için kabul edilmiştir.

Tablo 27’de okul bazında senaryolar ayrı ayrı incelendiğinde UBYO öğrencilerin davranışları onaylama ve raporlama düzeyleri arasındaki ilişkin diğer okullara göre yüksek çıktığı görülmektedir.

3.7.2. Öğrencilerin Cinsiyet ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi

Kadın ve erkek öğrencilerin hile algılarının belirlenmesi için verilen senaryolardaki davranışı doğru bulup bulmadığına ilişkin bildirmiş oldukları görüşler arasında farklılık olduğunun belirlenebilmesi için t testi yapılmıştır.

Tablo 28. Öğrencilerin Hile Algılarının Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene Testi		t testi	
					F	p	t	p
S 1	Kadın	316	3,00	1,439	1,423	0,233	-0,731	0,465
	Erkek	193	3,10	1,533				
S 2	Kadın	316	2,01	1,002	25,823	0,000	-2,763	0,006
	Erkek	193	2,30	1,217				
S 3	Kadın	316	2,52	1,233	0,132	0,716	-2,504	0,013
	Erkek	193	2,80	1,292				
S 4	Kadın	316	2,25	1,21	17,056	0,000	-2,013	0,045
	Erkek	193	2,50	1,422				
S 5	Kadın	316	2,10	1,065	10,766	0,001	-1,378	0,169
	Erkek	193	2,25	1,255				
S 6	Kadın	316	2,08	1,164	24,834	0,000	-4,567	0,000
	Erkek	193	2,64	1,434				

Tablo 28’de t testi sonucunda p değerinin 0,05’ten küçük olması nedeniyle S2, S3, S4 ve S6 için cinsiyet açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla “H_{2b}: Öğrencilerin cinsiyetleri ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır.” hipotezi S1 ve S5 için reddedilmiş olup diğer senaryolar için kabul edilmiştir.

S2, S3, S4 ve S6’daki ortalamalar incelendiğinde kadınların daha düşük ortalamalara sahip olduğu dolayısıyla genel olarak kadınların hile algılarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kadınların işlerinde daha özenli ve disiplinli olması, etik ilkelere daha önem vermesi gibi nedenlerden dolayı kadınların hile algıları erkeklerden daha yüksek çıkmış olabilir.

3.7.3. Öğrencilerin Cinsiyet ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeyine İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 29. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene Testi		t testi	
					F	p	t	p
S 1	Kadın	316	3,54	1,217	0,679	0,410	-0,481	0,631
	Erkek	193	3,60	1,292				
S 2	Kadın	316	4,03	0,883	34,503	0,000	2,037	0,043
	Erkek	193	3,83	1,198				
S 3	Kadın	316	3,59	1,116	2,41	0,121	2,059	0,040
	Erkek	193	3,37	1,193				
S 4	Kadın	316	3,63	1,213	0,34	0,560	-0,897	0,370
	Erkek	193	3,73	1,258				
S 5	Kadın	316	3,91	0,978	4,806	0,029	-0,005	0,996
	Erkek	193	3,91	1,122				
S 6	Kadın	316	3,84	1,184	5,92	0,015	2,847	0,005
	Erkek	193	3,50	1,335				

Tablo 29’a bakıldığında S2, S3 ve S6 için $p < 0,05$ olması nedeniyle cinsiyet ile hileli davranışları hileli davranışları raporlama düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklıklar olduğu söylenebilir. Bu nedenle S2, S3 ve S6 için “H_{3c}: Öğrencilerin cinsiyetleri ile hileli davranışları raporlama arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi kabul edilmiş olup diğer senaryolar için reddedilmiştir. Yüksek ortalamaya sahip öğrencilerin hileli davranışları raporlama düzeyi yüksektir. Dolayısıyla ortalamalar incelendiğinde kadın öğrencilerin hileli davranışları raporlama düzeyi erkek öğrencilerden daha yüksektir. S3 ve S6 yolsuzlukla ilgili senaryolardı. Kadınların yolsuzlukla ilgili bir durumu raporlama konusunda erkeklerden daha hassas oldukları görülmektedir.

Kadınların işlerinde daha adil, özenli ve disiplinli olması, etik ilkelere daha önem vermesi gibi nedenlerden dolayı kadınların hileli davranışları raporlama düzeyi erkeklerden daha yüksek olabilir.

3.7.4. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 30. Öğrencilerin Hile Algılarının Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Okul	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene p	ANOVA F	ANOVA p	Anlamlı Fark
S1	A-İİBF	393	3,05	1,474	0,45	6,857	0,001	A>B C>A, B
	B-Hukuk F.	37	2,27	1,326				
	C-UBYO	79	3,34	1,431				
S2	A-İİBF	393	2,2	1,095	0,382	4,956	0,007	A>B, C
	B-Hukuk F.	37	1,78	1,182				
	C-UBYO	79	1,87	1,005				
S3	A-İİBF	393	2,69	1,281	0,075	2,746	0,065	
	B-Hukuk F.	37	2,27	1,045				
	C-UBYO	79	2,46	1,228				
S4	A-İİBF	393	2,38	1,321	0,088	0,702	0,496	
	B-Hukuk F.	37	2,14	1,182				
	C-UBYO	79	2,28	1,24				
S6	A-İİBF	393	2,37	1,311	0,11	2,976	0,052	
	B-Hukuk F.	37	2,08	1,278				
	C-UBYO	79	2,01	1,225				
					Levene p	Welch p		
S5	A-İİBF	393	2,24	1,167	0,034	0,005		A>B
	B-Hukuk F.	37	1,73	0,962				
	C-UBYO	79	1,97	1,037				

Hile algılarının öğrenim gördükleri okullar arasında farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi için Tek Yönlü ANOVA analizi yapılmıştır.

Grup varyansları homojen olan S1 ve S2’de ve grup varyansları homojen olmayan S5 için gruplar arasında farklılıklar olduğu yorumu yapılabilir. Tablo 31’deki Pos Hoc testi sonuçlarından yararlanılarak hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu Tablo 30’da son sütunda gösterilmiştir. S1, S2 ve S5 için “H_{4d}: Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi kabul edilmiş olup diğer senaryolar için reddedilmiştir.

Tablo 31. Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullar Arası Post Hoc Testi

Senaryo	Okul	Ortalamalar farkı	Std. Hata	p
S1 LSD	İİBF	Hukuk F.	,778*	0,251
		UBYO	-0,293	0,18
	Hukuk F.	İİBF	-,778*	0,251
		UBYO	-1,072*	0,29
	UBYO	İİBF	0,293	0,18
		Hukuk F.	1,072*	0,29
S2 LSD	İİBF	Hukuk F.	,420*	0,187
		UBYO	,330*	0,134
	Hukuk F.	İİBF	-,420*	0,187
		UBYO	-0,09	0,217
	UBYO	İİBF	-,330*	0,134
		Hukuk F.	0,09	0,217
S5 Tamhane	İİBF	Hukuk F.	,509*	0,169
		UBYO	0,265	0,131
	Hukuk F.	İİBF	-,509*	0,169
		UBYO	-0,245	0,197
	UBYO	İİBF	-0,265	0,131
		Hukuk F.	0,245	0,197

Tablo 31’de yer alan Post Hoc test sonuçlarından yararlanarak S1 için İİBF ile diğer tüm okullar arasında; Hukuk Fakültesi ile UBYO arasında, S2 için İİBF ile diğer okullar arasında; S5 için ise İİBF ile Hukuk Fakültesi arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Okullar arasında anlamlı farklılıklar olması ile ifade edilmek istenen ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar olduğudur. Yani birinin hile algısını yüksek değerinin düşük gibi algılanmamalıdır. Tablo 30’daki ortalamalardan yararlanarak yorumlaması daha doğru olacaktır. Buna göre S1 için Hukuk Fakültesi öğrencilerin hile algısı yüksek diğer okulların ise kararsız olduğu görülmektedir. S2 ve S5 için tüm okulların hile algılarının yüksek olduğu görülmüştür. Sırasıyla Hukuk Fakültesi, UBYO ve İİBF’dir. Belirtilen senaryolar için Hukuk Fakültesi öğrencilerinin hile algılarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Farklılıklar olan gruplar incelendiğinde yüksek hile algısı olan grubun Hukuk Fakültesi öğrencilerin olduğu görülmektedir. Hak, hakkaniyet, adalet gibi kavramlara daha çok önem verilen ve bu alanda öğrenim gören öğrencilerin hile konusuna daha hassas yaklaşabilir. Bu nedenle diğer okullara nazaran hile algıları yüksek çıkmış olabilir.

3.7.5. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul ile Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 32. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Okul	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene p	ANOVA F	P	Anlamlı Fark
S1	İİBF	393	3,57	1,24	0,097	0,139	0,87	
	Hukuk F.	37	3,46	1,07				
	UBYO	79	3,58	1,355				
S3	İİBF	393	3,49	1,156	0,883	0,387	0,679	
	Hukuk F.	37	3,65	1,111				
	UBYO	79	3,54	1,141				
S4	İİBF	393	3,66	1,242	0,377	0,055	0,947	
	Hukuk F.	37	3,68	1,334				
	UBYO	79	3,71	1,134				
S6	İİBF	393	3,65	1,249	0,96	2,444	0,088	
	Hukuk F.	37	3,76	1,256				
	UBYO	79	3,99	1,245				
					Levene p	Welch p		
S2	A-İİBF	393	3,85	1,061	0,004	0,000	C>A	
	B-Hukuk F.	37	4,19	0,877				
	C-UBYO	79	4,35	0,699				
S5	İİBF	393	3,85	1,058	0,014	0,036		
	Hukuk F.	37	4,14	0,713				
	UBYO	79	4,09	1,015				

Tablo 32 incelendiğinde $p < 0,05$ olan senaryo sadece S2 ve S5'tir. Welch istatistiğindeki $p = 0,00 < 0,05$ olması nedeniyle üç grup arasında öğrencilerin okudukları okul ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu söylenebilir. Fakat Pos Hoc testi sonuçlarına bakıldığında S5 için 0,10 anlam düzeyinde gruplar arasında anlamlı fark olduğu 0,05 anlam düzeyinde ise anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Bu nedenle sadece S2 için “ H_{5e} : Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi kabul edilmiş olup diğer senaryolar için ise reddedilmiştir.

UBYO öğrencilerinin S2'deki (yolsuzluk) davranışı raporlama eğilimi İİBF öğrencilerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir. UBYO (Bankacılık ve Finans Bölümü) öğrencilerin hileli davranışları raporlama düzeyinin İİBF'ye göre yüksek olması yüksek etik değer ve sosyal sorumluluğa sahip olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 33. Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullar Arası Post Hoc Testi

Senaryo	Okul	Ortalamalar Farkı	Std. Hata	p	
S2	İİBF	Hukuk F.	-0,337	0,154	0,097
		UBYO	-,502*	0,095	0,000
	Hukuk F.	İİBF	0,337	0,154	0,097
		UBYO	-0,165	0,164	0,683
	UBYO	İİBF	,502*	0,095	0,000
		Hukuk F.	0,165	0,164	0,683
S5	İİBF	Hukuk F.	-0,28	0,129	0,099
		UBYO	-0,234	0,126	0,186
	Hukuk F.	İİBF	0,28	0,129	0,099
		UBYO	0,047	0,164	0,989
	UBYO	İİBF	0,234	0,126	0,186
		Hukuk F.	-0,047	0,164	0,989

Tablo 33 incelendiğinde S2 için İİBF ile UBYO arasında ($p=0,000<0,05$) anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. S5 için 0,05 anlam düzeyinde okullar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı görülmüştür.

3.7.6. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölüm ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 34 incelendiğinde S1, S2, S4, S5 ve S6'nın p değerleri 0,05'ten küçüktür. Bu nedenle belirtilen senaryolar için bölümler arasında hile algıları açısından anlamlı farklılıklar olduğu söylenebilir. Bu nedenle " H_{0f} : Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır" hipotezi sadece S3 için reddedilmiş olup diğer senaryolar için kabul edilmiştir.

Tablo 35'ten yararlanarak S1 için Hukuk Bölümü ile İktisat, Maliye, Bankacılık ve Finans Bölümü arasında; S2 için hem İşletme hem de Maliye Bölümü ile İktisat ve Hukuk Bölümü arasında; S4 için Maliye Bölümü ile İşletme Bölümü dışındaki diğer bölümler arasında; S5 için İşletme Bölümü ile Bankacılık ve Finans, Hukuk Bölümü arasında, İktisat Bölümü ile SBKY, Bankacılık ve Finans, Hukuk Bölümü arasında; S6 için hem İşletme hem de Maliye Bölümü ile İktisat Bölümü, Bankacılık ve Finans Bölümü arasında anlamlı farklılıklar olduğu söylenebilir.

Altı bölümde öğrenim gören öğrencilerin hem ilgili bölümü seçmeleri ve hem de ders müfredatlarının farklı olması gibi nedenlerle görüşlerinde de farklılıklarının olması muhtemel olabilir.

Tablo 34. Öğrencilerin Hile Algılarının Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Bölüm	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene p	ANOVA F	ANOVA p	Anlamlı Fark
S2	A-İşletme	134	2,31	1,098	0,522	2,74	0,019	A, C> B, F
	B-İktisat	97	2,1	1,005				
	C-Maliye	90	2,28	1,071				
	D-SBKY	72	2,06	1,221				
	E-Bankacılık	79	1,87	1,005				
	F-Hukuk	37	1,78	1,182				
S3	A-İşletme	134	2,79	1,214	0,146	1,524	0,180	
	B-İktisat	97	2,55	1,25				
	C-Maliye	90	2,69	1,363				
	D-SBKY	72	2,71	1,347				
	E-Bankacılık	79	2,46	1,228				
	F-Hukuk	37	2,27	1,045				
S4	A-İşletme	134	2,43	1,317	0,085	2,323	0,042	C> B, D, E, F
	B-İktisat	97	2,11	1,207				
	C-Maliye	90	2,69	1,395				
	D-SBKY	72	2,25	1,319				
	E-Bankacılık	79	2,28	1,24				
	F-Hukuk	37	2,14	1,182				
S5	A-İşletme	134	2,29	1,149	0,270	3,336	0,006	A> E, F B> D, E, F
	B-İktisat	97	2,43	1,126				
	C-Maliye	90	2,16	1,198				
	D-SBKY	72	1,99	1,181				
	E-Bankacılık	79	1,97	1,037				
	F-Hukuk	37	1,73	0,962				
S6	A-İşletme	134	2,5	1,319	0,485	2,87	0,014	A, C> B, E
	B-İktisat	97	2,12	1,252				
	C-Maliye	90	2,57	1,246				
	D-SBKY	72	2,19	1,401				
	E-Bankacılık	79	2,01	1,225				
	F-Hukuk	37	2,08	1,278				
S1	A-İşletme	134	2,95	1,518	0,043	0,000		B, C, E> F
	B-İktisat	97	3,22	1,445				
	C-Maliye	90	3,32	1,305				
	D-SBKY	72	2,67	1,556				
	E-Bankacılık	79	3,34	1,431				
	F-Hukuk	37	2,27	1,326				

Tablo 35. Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Bölümler Arası Post Hoc Testi

Senaryo	Bölüm	Ortalamalar Farkı	Std. Hata	p	
S1	İşletme	İktisat	-0,269	0,197	0,943
		Maliye	-0,374	0,19	0,538
		SBKY	0,281	0,226	0,973
		Bankacılık	-0,394	0,208	0,601
		Hukuk	0,677	0,254	0,137
	İktisat	İşletme	0,269	0,197	0,943
		Maliye	-0,106	0,201	1
		SBKY	0,55	0,235	0,268
		Bankacılık	-0,125	0,218	1
		Hukuk	,946*	0,263	0,009
	Maliye	İşletme	0,374	0,19	0,538
		İktisat	0,106	0,201	1
		SBKY	0,656	0,229	0,071
		Bankacılık	-0,02	0,212	1
		Hukuk	1,052*	0,258	0,002
	SBKY	İşletme	-0,281	0,226	0,973
		İktisat	-0,55	0,235	0,268
		Maliye	-0,656	0,229	0,071
		Bankacılık	-0,675	0,244	0,092
		Hukuk	0,396	0,285	0,936
	Bankacılık	İşletme	0,394	0,208	0,601
		İktisat	0,125	0,218	1
		Maliye	0,02	0,212	1
		SBKY	0,675	0,244	0,092
		Hukuk	1,072*	0,271	0,003
	Hukuk	İşletme	-0,677	0,254	0,137
		İktisat	-,946*	0,263	0,009
		Maliye	-1,052*	0,258	0,002
		SBKY	-0,396	0,285	0,936
		Bankacılık	-1,072*	0,271	0,003
S2	İşletme	İktisat	0,203	0,145	0,162
		Maliye	0,028	0,148	0,849
		SBKY	0,25	0,159	0,116
		Bankacılık	,433*	0,154	0,005
		Hukuk	,522*	0,202	0,01
	İktisat	İşletme	-0,203	0,145	0,162
		Maliye	-0,175	0,159	0,273
		SBKY	0,048	0,169	0,779
		Bankacılık	0,23	0,165	0,164
		Hukuk	0,319	0,21	0,129
	Maliye	İşletme	-0,028	0,148	0,849
		İktisat	0,175	0,159	0,273
		SBKY	0,222	0,172	0,197
		Bankacılık	,404*	0,168	0,016
		Hukuk	,494*	0,212	0,02
	SBKY	İşletme	-0,25	0,159	0,116
		İktisat	-0,048	0,169	0,779
		Maliye	-0,222	0,172	0,197
		Bankacılık	0,182	0,177	0,304
		Hukuk	0,272	0,22	0,217

Tablo 35 (Devam) Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Bölümler Arası Post Hoc Testi

S2	Bankacılık	İşletme	-,433*	0,154	0,005
		İktisat	-0,23	0,165	0,164
		Maliye	-,404*	0,168	0,016
		SBKY	-0,182	0,177	0,304
		Hukuk	0,09	0,217	0,679
	Hukuk	İşletme	-,522*	0,202	0,01
		İktisat	-0,319	0,21	0,129
		Maliye	-,494*	0,212	0,02
		SBKY	-0,272	0,22	0,217
		Bankacılık	-0,09	0,217	0,679
S4	İşletme	İktisat	0,312	0,172	0,07
		Maliye	-0,264	0,176	0,135
		SBKY	0,175	0,189	0,353
		Bankacılık	0,147	0,183	0,423
		Hukuk	0,29	0,24	0,226
	İktisat	İşletme	-0,312	0,172	0,07
		Maliye	-,575*	0,189	0,002
		SBKY	-0,137	0,201	0,496
		Bankacılık	-0,165	0,196	0,399
		Hukuk	-0,022	0,249	0,931
	Maliye	İşletme	0,264	0,176	0,135
		İktisat	,575*	0,189	0,002
		SBKY	,439*	0,204	0,032
		Bankacılık	,410*	0,199	0,04
		Hukuk	,554*	0,252	0,028
	SBKY	İşletme	-0,175	0,189	0,353
		İktisat	0,137	0,201	0,496
		Maliye	-,439*	0,204	0,032
		Bankacılık	-0,028	0,21	0,892
		Hukuk	0,115	0,261	0,66
	Bankacılık	İşletme	-0,147	0,183	0,423
		İktisat	0,165	0,196	0,399
		Maliye	-,410*	0,199	0,04
		SBKY	0,028	0,21	0,892
		Hukuk	0,143	0,257	0,577
	Hukuk	İşletme	-0,29	0,24	0,226
		İktisat	0,022	0,249	0,931
		Maliye	-,554*	0,252	0,028
		SBKY	-0,115	0,261	0,66
		Bankacılık	-0,143	0,257	0,577
S5	İşletme	İktisat	-0,142	0,151	0,346
		Maliye	0,135	0,154	0,379
		SBKY	0,305	0,165	0,065
		Bankacılık	,316*	0,16	0,049
		Hukuk	,561*	0,21	0,008
	İktisat	İşletme	0,142	0,151	0,346
		Maliye	0,277	0,165	0,094
		SBKY	,447*	0,176	0,011
		Bankacılık	,458*	0,171	0,008
		Hukuk	,703*	0,218	0,001
	Maliye	İşletme	-0,135	0,154	0,379
		İktisat	-0,277	0,165	0,094
		SBKY	0,169	0,179	0,343
		Bankacılık	0,181	0,174	0,299
		Hukuk	0,426	0,221	0,054

Tablo 35 (Devam) Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Bölümler Arası Post Hoc Testi

S5	SBKY	İşletme	-0,305	0,165	0,065
		İktisat	-,447*	0,176	0,011
		Maliye	-0,169	0,179	0,343
		Bankacılık	0,011	0,184	0,951
		Hukuk	0,256	0,228	0,262
	Bankacılık	İşletme	-,316*	0,16	0,049
		İktisat	-,458*	0,171	0,008
		Maliye	-0,181	0,174	0,299
		SBKY	-0,011	0,184	0,951
		Hukuk	0,245	0,225	0,277
	Hukuk	İşletme	-,561*	0,21	0,008
		İktisat	-,703*	0,218	0,001
		Maliye	-0,426	0,221	0,054
		SBKY	-0,256	0,228	0,262
		Bankacılık	-0,245	0,225	0,277
S6	İşletme	İktisat	,376*	0,172	0,029
		Maliye	-0,067	0,176	0,704
		SBKY	0,306	0,188	0,105
		Bankacılık	,487*	0,183	0,008
		Hukuk	0,419	0,239	0,081
	İktisat	İşletme	-,376*	0,172	0,029
		Maliye	-,443*	0,189	0,019
		SBKY	-0,071	0,2	0,724
		Bankacılık	0,111	0,195	0,57
		Hukuk	0,043	0,249	0,864
	Maliye	İşletme	0,067	0,176	0,704
		İktisat	,443*	0,189	0,019
		SBKY	0,372	0,204	0,068
		Bankacılık	,554*	0,199	0,005
		Hukuk	0,486	0,252	0,054
	SBKY	İşletme	-0,306	0,188	0,105
		İktisat	0,071	0,2	0,724
		Maliye	-0,372	0,204	0,068
		Bankacılık	0,182	0,21	0,387
		Hukuk	0,113	0,261	0,664
	Bankacılık	İşletme	-,487*	0,183	0,008
		İktisat	-0,111	0,195	0,57
		Maliye	-,554*	0,199	0,005
		SBKY	-0,182	0,21	0,387
		Hukuk	-0,068	0,257	0,79
	Hukuk	İşletme	-0,419	0,239	0,081
		İktisat	-0,043	0,249	0,864
		Maliye	-0,486	0,252	0,054
		SBKY	-0,113	0,261	0,664
		Bankacılık	0,068	0,257	0,79

3.7.7. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölüm ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeyine İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 36. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Bölüm	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene p	ANOVA F	P	Anlamlı Fark
S3	A-İşletme	134	3,37	1,128	0,78	1,424	0,214	
	B-İktisat	97	3,62	1,084				
	C-Maliye	90	3,66	1,238				
	D-SBKY	72	3,31	1,171				
	E-Bankacılık	79	3,54	1,141				
	F-Hukuk	37	3,65	1,111				
S4	A-İşletme	134	3,62	1,2	0,514	0,472	0,797	
	B-İktisat	97	3,78	1,218				
	C-Maliye	90	3,53	1,342				
	D-SBKY	72	3,72	1,224				
	E-Bankacılık	79	3,71	1,134				
	F-Hukuk	37	3,68	1,334				
S6	A-İşletme	134	3,36	1,312	0,065	3,743	0,002	B, C, E> A
	B-İktisat	97	3,91	1,109				
	C-Maliye	90	3,83	1,144				
	D-SBKY	72	3,61	1,338				
	E-Bankacılık	79	3,99	1,245				
	F-Hukuk	37	3,76	1,256				
					Levene p	Welch p		
S1	A-İşletme	134	3,43	1,368	0,008	0,725		
	B-İktisat	97	3,65	1,164				
	C-Maliye	90	3,59	1,179				
	D-SBKY	72	3,68	1,161				
	E-Bankacılık	79	3,58	1,355				
	F-Hukuk	37	3,46	1,07				
S2	A-İşletme	134	3,75	1,065	0,031	0,000		E >A, B, C
	B-İktisat	97	3,82	0,979				
	C-Maliye	90	3,87	1,114				
	D-SBKY	72	4,06	1,086				
	E-Bankacılık	79	4,35	0,699				
	F-Hukuk	37	4,19	0,877				
S5	A-İşletme	134	3,72	1,115	0,022	0,015		
	B-İktisat	97	3,77	0,941				
	C-Maliye	90	4,09	1,024				
	D-SBKY	72	3,93	1,105				
	E-Bankacılık	79	4,09	1,015				
	F-Hukuk	37	4,14	0,713				

Tablo 37. Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Bölümler Arası Post Hoc Testi

Senaryo	Bölüm	Ortalamalar Farkı	Std. Hata	p	
S2	İşletme	İktisat	-0,071	0,135	1
		Maliye	-0,113	0,149	1
		SBKY	-0,302	0,158	0,589
		Bankacılık	-,601*	0,121	0
		Hukuk	-0,435	0,171	0,18
	İktisat	İşletme	0,071	0,135	1
		Maliye	-0,042	0,154	1
		SBKY	-0,231	0,162	0,922
		Bankacılık	-,530*	0,127	0,001
		Hukuk	-0,364	0,175	0,466
	Maliye	İşletme	0,113	0,149	1
		İktisat	0,042	0,154	1
		SBKY	-0,189	0,174	0,993
		Bankacılık	-,488*	0,141	0,011
		Hukuk	-0,323	0,186	0,742
	SBKY	İşletme	0,302	0,158	0,589
		İktisat	0,231	0,162	0,922
		Maliye	0,189	0,174	0,993
		Bankacılık	-0,299	0,15	0,529
		Hukuk	-0,134	0,193	1
	Bankacılık	İşletme	,601*	0,121	0
		İktisat	,530*	0,127	0,001
		Maliye	,488*	0,141	0,011
		SBKY	0,299	0,15	0,529
		Hukuk	0,165	0,164	0,997
	Hukuk	İşletme	0,435	0,171	0,18
		İktisat	0,364	0,175	0,466
		Maliye	0,323	0,186	0,742
		SBKY	0,134	0,193	1
		Bankacılık	-0,165	0,164	0,997
S5	İşletme	İktisat	-0,057	0,136	1
		Maliye	-0,372	0,145	0,149
		SBKY	-0,214	0,162	0,956
		Bankacılık	-0,372	0,149	0,186
		Hukuk	-0,419	0,152	0,1
	İktisat	İşletme	0,057	0,136	1
		Maliye	-0,316	0,144	0,365
		SBKY	-0,157	0,161	0,998
		Bankacılık	-0,315	0,149	0,42
		Hukuk	-0,362	0,151	0,249
	Maliye	İşletme	0,372	0,145	0,149
		İktisat	0,316	0,144	0,365
		SBKY	0,158	0,169	0,998
		Bankacılık	0	0,157	1
		Hukuk	-0,046	0,159	1

Tablo 37 (Devam) Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Bölümler Arası Post Hoc Testi

S5	SBKY	İşletme	0,214	0,162	0,956
		İktisat	0,157	0,161	0,998
		Maliye	-0,158	0,169	0,998
		Bankacılık	-0,158	0,173	0,999
		Hukuk	-0,205	0,175	0,985
	Bankacılık	İşletme	0,372	0,149	0,186
		İktisat	0,315	0,149	0,42
		Maliye	0	0,157	1
		SBKY	0,158	0,173	0,999
		Hukuk	-0,047	0,164	1
	Hukuk	İşletme	0,419	0,152	0,1
		İktisat	0,362	0,151	0,249
		Maliye	0,046	0,159	1
		SBKY	0,205	0,175	0,985
		Bankacılık	0,047	0,164	1
S6	İşletme	İktisat	-,549*	0,165	0,001
		Maliye	-,475*	0,168	0,005
		SBKY	-0,253	0,181	0,162
		Bankacılık	-,629*	0,175	0
		Hukuk	-0,399	0,23	0,083
	İktisat	İşletme	,549*	0,165	0,001
		Maliye	0,074	0,181	0,683
		SBKY	0,296	0,192	0,124
		Bankacılık	-0,08	0,187	0,669
		Hukuk	0,15	0,239	0,529
	Maliye	İşletme	,475*	0,168	0,005
		İktisat	-0,074	0,181	0,683
		SBKY	0,222	0,195	0,256
		Bankacılık	-0,154	0,191	0,419
		Hukuk	0,077	0,241	0,751
	SBKY	İşletme	0,253	0,181	0,162
		İktisat	-0,296	0,192	0,124
		Maliye	-0,222	0,195	0,256
		Bankacılık	-0,376	0,201	0,062
		Hukuk	-0,146	0,25	0,56
	Bankacılık	İşletme	,629*	0,175	0
		İktisat	0,08	0,187	0,669
		Maliye	0,154	0,191	0,419
		SBKY	0,376	0,201	0,062
		Hukuk	0,231	0,246	0,349
	Hukuk	İşletme	0,399	0,23	0,083
		İktisat	-0,15	0,239	0,529
		Maliye	-0,077	0,241	0,751
		SBKY	0,146	0,25	0,56
		Bankacılık	-0,231	0,246	0,349

Tablo 36 bölüm bazında değerlendirildiğinde $p < 0,05$ olan S2, S5 ve S6 için gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Tablo 37’deki sonuçlar incelendiğinde 0,05 anlam düzeyinde S5 için gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle S2 ve S6 için “ H_{7g} : Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi kabul edilmiş olup diğer senaryolar için reddedilmiştir.

Tablo 37 incelendiğinde hileli davranışları raporlama düzeyi yönünden bölümler arası farklılıklar şu şekildedir: S2 için Bankacılık ve Finans Bölümü ile İşletme, İktisat, Maliye Bölümü arasında; S6 için İşletme Bölümü ile İktisat, Maliye, Bankacılık ve Finans Bölümü arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

S2 için Bankacılık Bölümünün İşletme, İktisat, Maliye Bölümlerine göre raporlama düzeyleri daha yüksektir. S6 için ise İktisat, Maliye, Bankacılık ve Finans Bölümlerinin İşletme Bölümüne göre hileli davranışları raporlama düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Farklı bölümleri tercih eden öğrencilerin düşünce, tutum veya algılarında da farklılıklar olabilmesi nedeniyle belirtilen bölümler arasında raporlama düzeyleri açısından farklılıklar olabilir.

3.7.8. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 38 incelendiğinde S1 ve S2 için p değeri 0,05 ten küçük olduğu görülmüştür. Bu senaryolar için sınıflar arasında hile algısına ilişkin istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğunun belirlemesi için Pos Hoc testi yapılmıştır. Bu test sonucu Tablo 39’da yer almaktadır. Bu sonuçlara göre S2 için gruplar arasında anlamlı farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle “ H_{8h} : Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi sadece S1 için kabul edilmiş olup diğer senaryolar için reddedilmiştir.

Tablo 38. Öğrencilerin Hile Algılarının Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Değerlendirilmesi

					Levene	ANOVA		
Senaryo	Sınıf	N	Mean	Std. Sapma	p	F	p	Anlamlı Fark
S3	1. sınıf	89	2,55	1,306	0,997	1,295	0,275	
	2. sınıf	38	2,61	1,264				
	3. sınıf	140	2,49	1,232				
	4. sınıf	242	2,74	1,261				
S6	1. sınıf	89	2,53	1,341	0,128	1,322	0,267	
	2. sınıf	38	2,18	1,062				
	3. sınıf	140	2,29	1,255				
	4. sınıf	242	2,22	1,341				
					Levene p	Welch p		
S1	1. sınıf	89	2,80	1,424	0,016	0,015	2.> 1., 3.	
	2. sınıf	38	3,53	1,179				
	3. sınıf	140	2,91	1,469				
	4. sınıf	242	3,12	1,519				
S2	1. sınıf	89	2,03	1,191	0,005	0,037		
	2. sınıf	38	2,37	0,913				
	3. sınıf	140	1,96	0,966				
	4. sınıf	242	2,21	1,146				
S4	1. sınıf	89	2,45	1,314	0,025	0,072		
	2. sınıf	38	2,71	1,45				
	3. sınıf	140	2,14	1,201				
	4. sınıf	242	2,37	1,311				
S5	1. sınıf	89	2,08	1,218	0,036	0,295		
	2. sınıf	38	1,92	0,969				
	3. sınıf	140	2,14	1,015				
	4. sınıf	242	2,24	1,205				

Tablo 39. Hile Algılarına İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflar Arası Post Hoc Testi

Senaryo	Sınıf	Ortalamalar Farkı	Std. Hata	p
S1 (Tamhane)	1. Sınıf	2. Sınıf	-,729*	0,022
		3. Sınıf	-0,109	0,994
		4. Sınıf	-0,326	0,359
	2. Sınıf	1. Sınıf	,729*	0,022
		3. Sınıf	,619*	0,049
		4. Sınıf	0,402	0,337
	3. Sınıf	1. Sınıf	0,109	0,994
		2. Sınıf	-,619*	0,049
		4. Sınıf	-0,217	0,675
	4. Sınıf	1. Sınıf	0,326	0,359
		2. Sınıf	-0,402	0,337
		3. Sınıf	0,217	0,675
S2 (Tamhane)	1. Sınıf	2. Sınıf	-0,335	0,428
		3. Sınıf	0,077	0,997
		4. Sınıf	-0,177	0,788
	2. Sınıf	1. Sınıf	0,335	0,428
		3. Sınıf	0,411	0,103
		4. Sınıf	0,158	0,921
	3. Sınıf	1. Sınıf	-0,077	0,997
		2. Sınıf	-0,411	0,103
		4. Sınıf	-0,254	0,123
	4. Sınıf	1. Sınıf	0,177	0,788
		2. Sınıf	-0,158	0,921
		3. Sınıf	0,254	0,123

Tablo 39'dan yararlanarak 2. Sınıflar ile 1. ve 3. Sınıflara arasında 0,05 anlam düzeyinde anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Belirtilen sınıflardaki öğrencilerin S2'deki davranışı doğru bulup bulmadığı hususunda kararsız oldukları görülmüştür. 2. Sınıf öğrencilerin belirtilen diğer sınıftaki öğrencilere göre daha kararsız oldukları söylenebilir.

2. sınıf öğrencileri Maliye Bölümü öğrencilerini, 1. Sınıf ise hem Hukuk hem de Maliye Bölümü öğrencilerini, 3. Sınıf ise İşletme, İktisat, SBKY, Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerini kapsamaktadır. Bu çerçevede sınıflar arasında farklılığın nedenini 2. Sınıf maliye Bölümü öğrencilerinin almış olduğu eğitimler ve kendi bilgi birikimleriyle senaryolardaki davranışlar konusunda zihinlerinde net bir fikir oluşturamamış olmalarından kaynaklanıyor olabilir

3.7.9. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 40. Öğrencilerinin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Sınıflara Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Sınıf	N	Mean	Std. Sapma	Levene	ANOVA	Anlamlı Fark
					p	F	p
S2	1. Sınıf	89	3,96	1,097	0,435	0,051	0,985
	2. Sınıf	38	3,97	0,972			
	3. Sınıf	140	3,98	1,069			
	4. Sınıf	242	3,94	0,969			
S3	1. Sınıf	89	3,57	1,224	0,588	1,748	0,156
	2. Sınıf	38	3,84	1,128			
	3. Sınıf	140	3,54	1,115			
	4. Sınıf	242	3,41	1,139			
S4	1. Sınıf	89	3,6	1,371	0,054	0,999	0,393
	2. Sınıf	38	3,53	1,268			
	3. Sınıf	140	3,81	1,135			
	4. Sınıf	242	3,63	1,223			
					Levene p	Welch p	
S1	1. Sınıf	89	3,48	1,109	0,031	0,667	
	2. Sınıf	38	3,71	1,228			
	3. Sınıf	140	3,63	1,208			
	4. Sınıf	242	3,53	1,317			
S5	1. Sınıf	89	4,03	0,959	0,04	0,022	2.>4.
	2. Sınıf	38	4,26	0,891			
	3. Sınıf	140	3,94	0,95			
	4. Sınıf	242	3,79	1,111			
S6	1. Sınıf	89	3,69	1,239	0,027	0,079	
	2. Sınıf	38	4,11	0,953			
	3. Sınıf	140	3,63	1,294			
	4. Sınıf	242	3,7	1,27			

Tablo 40 incelendiğinde sadece S5 dışındakilerin sig değeri 0,05 ten büyük olduğu için sınıflar arasında hileli davranışları raporlama düzeyi yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı görülmüştür. S5 için istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani S5 için öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılıklar vardır. Buna göre S5 için “H₉: Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi kabul edilmiş olup diğer senaryolar için reddedilmiştir.

Tablo 41. Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Sınıflar Arası Post Hoc Testi

Senaryo	Sınıf	Ortalamalar Farkı	Std. Hata	p	
S5 Tamhane	1. sınıf	2. sınıf	-0,229	0,177	0,734
		3. sınıf	0,091	0,13	0,981
		4. sınıf	0,24	0,124	0,286
	2. sınıf	1. sınıf	0,229	0,177	0,734
		3. sınıf	0,32	0,165	0,298
		4. sınıf	,470*	0,161	0,03
	3. sınıf	1. sınıf	-0,091	0,13	0,981
		2. sınıf	-0,32	0,165	0,298
		4. sınıf	0,149	0,107	0,662
	4. sınıf	1. sınıf	-0,24	0,124	0,286
		2. sınıf	-,470*	0,161	0,03
		3. sınıf	-0,149	0,107	0,662

S5 için hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu Tablo 41’de Pos Hoc testi sonuçlarından yararlanarak belirlenmiştir. Buna göre 2. Sınıf ile 4. Sınıf arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. 2. Sınıf öğrencilerinin 4. Sınıf öğrencilerine göre raporlama düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

2. sınıf öğrencileri Maliye Bölümü öğrencilerini, 4. Sınıf ise İşletme, İktisat, SBKY, Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerini kapsamaktadır. Bu çerçevede 2. Sınıf öğrencilerinin 4. Sınıf öğrencilerine göre duyarlılık seviyelerinin daha yüksek olması nedeniyle raporlama düzeyleri daha yüksek olabilir.

3.7.10. Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyi ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 42’ye bakıldığında p değeri 0,05 ten büyük olduğu için öğrencilerin aile gelir düzeyleri ile hile algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tüm senaryolar için “ H_{10i} : Öğrencilerin aile gelir düzeyi ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 42. Öğrencilerin Hile Algılarının Aile Gelir Düzeyine Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Aile Gelir Düzeyi	N	$\bar{x}$	Std. sapma	Levene ANOVA		
					p	F	p
S1	$AGD \leq 2500$	155	2,94	1,44	0,826	1,73	0,178
	$2500 < AGD \leq 4000$	250	3,16	1,472			
	$AGD > 4000$	104	2,89	1,52			
S2	$AGD \leq 2500$	155	2,14	1,026	0,142	0,156	0,856
	$2500 < AGD \leq 4000$	250	2,1	1,093			
	$AGD > 4000$	104	2,16	1,208			
S3	$AGD \leq 2500$	155	2,6	1,282	0,175	0,892	0,41
	$2500 < AGD \leq 4000$	250	2,69	1,215			
	$AGD > 4000$	104	2,5	1,344			
S4	$AGD \leq 2500$	155	2,27	1,255	0,463	0,498	0,608
	$2500 < AGD \leq 4000$	250	2,4	1,308			
	$AGD > 4000$	104	2,32	1,346			
S5	$AGD \leq 2500$	155	2,12	1,134	0,972	0,576	0,562
	$2500 < AGD \leq 4000$	250	2,22	1,134			
	$AGD > 4000$	104	2,1	1,178			
S6	$AGD \leq 2500$	155	2,21	1,267	0,183	0,66	0,517
	$2500 < AGD \leq 4000$	250	2,3	1,281			
	$AGD > 4000$	104	2,39	1,396			

3.7.11. Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyi ve Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 43’e bakıldığında S1 dışındaki senaryolar için p değeri 0,05 ten büyük olduğu için öğrencilerin aile gelir düzeyleri ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla “ H_{11j} : Öğrencilerin aile gelir düzeyi ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi S1 için kabul edilmiş olup diğer senaryolar için reddedilmiştir.

Tablo 43. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Aile Gelir Düzeyine Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	AGD	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene	ANOVA	
						p	F
							p
S4	A-AGD $\leq$ 2500	155	3,67	1,217	0,887	0,722	0,487
	B-2500 <AGD $\leq$ 4000	250	3,62	1,224			
	C-AGD> 4000	104	3,79	1,267			
S6	A-AGD $\leq$ 2500	155	3,79	1,231	0,952	0,541	0,583
	B-2500<AGD $\leq$ 4000	250	3,68	1,261			
	C-AGD> 4000	104	3,64	1,269			
					Levene	Welch	Anlamlı Fark
					p	p	
S1	A-AGD $\leq$ 2500	155	3,81	1,14	0,041	0,009	A>B, C
	B-2500<AGD $\leq$ 4000	250	3,47	1,268			
	C- AGD> 4000	104	3,42	1,297			
S2	A-AGD $\leq$ 2500	155	4,01	0,957	0,023	0,59	
	B-2500<AGD $\leq$ 4000	250	3,96	0,993			
	C-AGD> 4000	104	3,87	1,158			
S3	A-AGD $\leq$ 2500	155	3,58	1,156	0,034	0,616	
	B-2500<AGD $\leq$ 4000	250	3,49	1,091			
	C-AGD> 4000	104	3,44	1,276			
S5	A-AGD $\leq$ 2500	155	4,03	0,987	0,00	0,114	
	B-2500<AGD $\leq$ 4000	250	3,92	0,954			
	C-AGD> 4000	104	3,72	1,25			

Tablo 44. Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerine İlişkin Öğrencilerin Aile Gelir Düzeyleri Arasında Post Hoc Testi

	Aile Gelir Düzeyi		Ortalamalar Farkı	Std. Hata	p
S1 Tamhane	AGD $\leq$ 2500	2500<AGD $\leq$ 4000	,338*	0,126	0,008
		AGD> 4000	,383*	0,157	0,015
	2500<AGD $\leq$ 4000	AGD $\leq$ 2500	-,338*	0,126	0,008
		AGD> 4000	0,045	0,144	0,756
	AGD> 4000	AGD $\leq$ 2500	-,383*	0,157	0,015
		2500<AGD $\leq$ 4000	-0,045	0,144	0,756

Tablo 44'ten yararlanarak orta ve yüksek gelire sahip olan öğrenciler ile düşük gelirli olan öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Düşük gelirli öğrencilerin orta ve yüksek gelirli öğrencilere göre hileli davranışları raporlama düzeylerin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Düşük gelire sahip öğrencilerin etik değerlere daha önem veren, sosyal sorumluluk bilinci yüksek olması gibi nedenlerden dolayı raporlama düzeyleri diğer gelir gruplarına göre yüksek olabilir.

3.7.12. Öğrencilerin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri ve Hile Algılarına İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 45'teki her bir senaryo incelendiğinde evet ve hayır diyenler arasında p değeri 0,05'ten büyük çıkması nedeniyle anlamlı farklılıklar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bütün senaryolar için “H_{12k}: Öğrencilerin mesleği tercih etme istekleri ile hile algıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 45. Öğrencilerin Hile Algılarının Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İsteklerine Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene Testi		t testi	
					F	p	t	p
S1	Evet	258	3,02	1,48	0,399	0,528	-0,278	0,781
	Hayır	251	3,06	1,471				
S2	Evet	258	2,08	1,05	1,917	0,167	-0,843	0,4
	Hayır	251	2,16	1,142				
S3	Evet	258	2,59	1,288	1,074	0,301	-0,715	0,475
	Hayır	251	2,67	1,236				
S4	Evet	258	2,36	1,332	0,46	0,498	0,361	0,718
	Hayır	251	2,32	1,266				
S5	Evet	258	2,17	1,132	0,029	0,865	0,266	0,79
	Hayır	251	2,15	1,155				
S6	Evet	258	2,29	1,292	0,011	0,918	-0,069	0,945
	Hayır	251	2,29	1,312				

3.7.13. Öğrencilerin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri ve Raporlama Düzeylerine İlişkin Farklılık Analizi

Tablo 46 incelendiğinde p değeri 0,05'ten büyük olması nedeniyle “H_{13m}: Öğrencilerin mesleği tercih etme istekleri ile hileli davranışları raporlama düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır” hipotezi tüm senaryolar için reddedilmiştir.

Tablo 46. Öğrencilerin Hileli Davranışları Raporlama Düzeylerinin Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İsteklerine Göre Değerlendirilmesi

Senaryo	Muhasebe Mesleğini Tercih Etme İstekleri	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	Levene		t-Testi	
					F	p	t	p
S1	Evet	258	3,64	1,234	0,096	0,757	1,428	0,154
	Hayır	251	3,48	1,253				
S2	Evet	258	3,95	1,029	0,037	0,847	-0,117	0,907
	Hayır	251	3,96	1,007				
S3	Evet	258	3,54	1,177	1,609	0,205	0,634	0,526
	Hayır	251	3,47	1,122				
S4	Evet	258	3,67	1,224	0,212	0,645	0,048	0,962
	Hayır	251	3,67	1,239				
S5	Evet	258	3,95	1,046	0,01	0,922	0,755	0,451
	Hayır	251	3,88	1,022				
S6	Evet	258	3,68	1,294	3,495	0,062	-0,565	0,573
	Hayır	251	3,74	1,21				

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma muhasebe meslek mensubu adayları olan öğrencilerin hile algılarını ve ayrıca hileli davranışları raporlama düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda RTEÜ’de öğrenim gören muhasebe meslek mensubu adayları olan öğrencilere yapılan anketlerden elde edilen veriler aracılığıyla hipotezler test edilmiş ve bulgular değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin hile algıları ve hileli davranışları raporlama düzeylerini belirlemek amacıyla senaryolara verdikleri cevapların frekansları incelendiğinde öğrencilerin çoğunun hile algılarının ve raporlama düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin okul bazında hile algılarına ilişkin ortalamalar değerlendirildiğinde İİBF öğrencilerin S1 ve S3 için kararsız, diğer senaryolar için hile algılarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuç S1 ve S3 dışındaki diğer senaryolar için Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) tarafından yapılan araştırma ile örtüşmektedir. Her iki araştırmada da yolsuzluk hile türüne ilişkin senaryolar olan S2 ve S5 en düşük ortalamaya sahiptir. Bu yönüyle iki araştırmada da İİBF öğrencilerin yolsuzluğa karşı daha hassas oldukları söylenebilir. Ayrıca her iki araştırmada da bu öğrencilerin hileli davranışları raporlama düzeylerinin yüksek olması yönünden örtüştüğü görülmektedir.

İşletme Bölümü ile ilgili S2, S4 ve S5 için hile algısına ilişkin sonuçlar, İktisat Bölümü ile ilgili S2, S4, S5 ve S6 için hileli davranışları raporlama düzeyine ilişkin sonuçlar Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) ile uyumludur.

Öğrencilerin hile algısı yüksekse hileli davranışları raporlama düzeyinin de yüksek olması yani öğrencilerin doğru bulmadığı davranışları raporlama eğiliminde olması beklenmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin hile algıları ile raporlama düzeyleri arasında negatif korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç Dönmez ve Karausta (2011) ile Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile örtüşmektedir.

Cinsiyet ile hile algıları arasında S3 ve S6 için anlamlı farklılıklar olması yönüyle Dönmez ve Karausta (2011) tarafından yapılan çalışmayla örtüşmektedir. Diğer senaryolar açısından sonuçların çeliştiği görülmüştür.

Cinsiyet ile hile algıları arasında S1, S2 ve S6 için elde edilen sonuçlar Dönmez ve Karausta (2011) tarafından yapılan çalışmayla örtüşmektedir. Diğer senaryolar açısından sonuçların çeliştiği görülmüştür.

Bu araştırmada genel olarak cinsiyet ile hile algıları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz. Bu sonuç Baird ve Zelin (2008) tarafından yapılan çalışma ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Cinsiyetin hile algısı üzerinde etkili olup olmadığını belirlenmesine yönelik Doğan, Nazlı ve Gülçin (2018), Meriç ve Elden (2019), Yaman (2019) ve Meriç (2020) tarafından yapılan benzer çalışmaların sonuçlarıyla çeliştiği, Beller Dikmen ve Köksal (2019) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile örtüştüğü söylenebilir.

Cinsiyet ve raporlama düzeyleri arasında S2, S4, S5 ve S6 için elde edilen sonuçlar Dönmez ve Karausta (2011) tarafından yapılan çalışmayla örtüşmektedir. Diğer senaryolar açısından sonuçların çeliştiği görülmüştür.

Öğrencilerin öğrenim gördüğü bölüm ile hile algısı arasında S1, S2, S4, S5 ve S6 için anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla genel olarak öğrencilerin öğrenim gördüğü bölümün hile algıları üzerine etkili olduğu söylenebilir. Bu sonuç S3 ve S4 için Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) tarafından yapılan çalışma sonuçlarıyla örtüşmekte, diğer senaryoların sonuçları açısından çeliştiği görülmüştür. Bölümün hile algıları üzerinde etkili olması yönünde Beller Dikmen ve Köksal (2019) tarafından yapılan benzer bir araştırma sonuçlarıyla tutarlı olduğu söylenebilir.

Genel olarak öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfların hile algısı üzerine etkili olmadığı tespit edilmiş ve bu sonuç Dönmez ve Karausta (2011) tarafından yapılan çalışma ile uyumludur. Beller Dikmen ve Köksal (2019) tarafından yapılan benzer bir çalışmanın sonuçlarıyla da uyumlu olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin aile gelir düzeylerinin hile algısı ve raporlama düzeyleri üzerine etkisi olmadığı tespit edilmiş ve bu sonuç Hacıhasanoğlu ve Karaca (2015) tarafından yapılan çalışma sonucuyla uyumludur. Hile algısı yönünden Beller Dikmen ve Köksal (2019) tarafından yapılan benzer bir çalışmanın sonuçlarıyla da

uyumludur. Bu bağlamda öğrencilerin aile gelir düzeylerinin hile algısı üzerine etkili olmadığı söylenebilir.

Öğrencilerin muhasebe mesleğini tercih etme istekleri ile hile algıları arasında anlamlı farklılıklar olmadığı sunucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç farklı ölçekler kullanılarak Meriç ve Elden (2019) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla uyumlu, Meriç (2020) tarafından yapılan çalışmanın sonucu ile uyumlu olmadığı gözlemlenmiştir.

Cinsiyet, okul ve bölüm değişkenlerin genel olarak öğrencilerin hile algıları üzerinde etkili olduğu, diğer değişkenlerin ise etkili olmadığı; cinsiyet değişkeninin genel olarak öğrencilerin hileli davranışları raporlama düzeyi üzerinde etkili olduğu diğer değişkenler ise etkili olmadığı söylenebilir. Bu farklılıkların nedeni her bir senaryoda yer alan hile türüne karşı öğrencilerin bakış açısının farklı olmasından kaynaklanmış olabilir.

Bu araştırmada kullanılan ankette yer alan senaryolar aracılığıyla öğrencilerin hile algı düzeylerine ilişkin bir genelleme yapılması doğru olmayabilir. Çünkü hile türleri bu senaryolardaki davranışlar ile sınırlı tutulmuştur. Bu araştırmada senaryolarda yer alan hile türlerinin ve bağımsız değişkenlerin kapsamı daha da genişletilebilir. Ayrıca hilelerin hukuki sonuçları da dikkate alınarak bir araştırmanın yapılması daha faydalı olabilir. Hukuki sonuçların hile algısına etkili olup olmadığına ilişkin bir araştırma gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abadi, H. A., Ayentimi, D. T. & Coetzer, A. (2020). The meaning and essential nature of a profession: A multi-perspective approach. *Labour & Industry: A Journal of the Social and Economic Relations of Work*, 30(1), 85-96.
- ACFE. (2010). Association of Certified Fraud Examiners. https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/documents/rtn-2010.pdf adresinden 17.12.2020 tarihinde edinilmiştir.
- ACFE. (2012). Association of Certified Fraud Examiners. https://www.acfe.com/uploadedfiles/acfe_website/content/rtn/2012-report-to-nations.pdf adresinden 17.12.2020 tarihinde edinilmiştir.
- ACFE. (2014). Association of Certified Fraud Examiners. <https://www.acfe.com/rtn/docs/2014-report-to-nations.pdf> adresinden 17.12.2020 tarihinde edinilmiştir.
- ACFE. (2016). Association of Certified Fraud Examiners. <https://www.acfe.com/rtn2016/docs/2016-report-to-the-nations.pdf> adresinden 17.12.2020 tarihinde edinilmiştir.
- ACFE. (2018). Association of Certified Fraud Examiners. <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfe-public/2018-report-to-the-nations.pdf> adresinden 17.12.2020 tarihinde edinilmiştir.
- ACFE. (2020). Association of Certified Fraud Examiners. <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf> adresinden 17.12.2020 tarihinde edinilmiştir.
- AICPA. Association of International Certified Professional Accountants. Retrieved from <https://www.aicpa.org/content/dam/aicpa/becomeacpa/gettingstarted/downloadabledocuments/steps-to-becoming-a-cpa.pdf> on 17. 02. 2020
- Ak, B. Parametrik Hipotez Testleri. Ş. Kalaycı, (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* içinde (s. 73-82). Ankara: Dinamik Akademi.

- Akbıyık, S. (2005). *Vergi uygulamaları yönüyle denetim ve raporlama*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Akdemir, Y. (2019). Hizmet Akdiyle Çalışan Meslek Mensuplarının Yol Haritası. http://archive.ismmmo.org.tr/YAYINLAR/e_kitap/Hizmet_Akdiyle_Calis_anlar_Yol_Haritasi.pdf adresinden 15. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Akın, O. ve Özdaşlı, K. (2014). Muhasebe meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerinde uymaları gereken etik ilkelere uyma düzeyine yönelik meslek mensupları ile Meslek Yüksek Okulu Muhasebe Bölümü öğrencilerinin algıları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (63), 59-73.
- Akkaya, M. A. (2017). Bilgi merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin önemi ve uygulanabilirliğine ilişkin bir durum değerlendirmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(4), 501-519.
- Alkan, A. T. ve Tuncez, H. A. (2019). Muhasebe dersi alan öğrencilerin ebeveynlerine yönelik muhasebe meslek algısı: Saha araştırması. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (BOR Özel Sayısı), 79-92.
- Atmaca, P. (2020). *Muhasebe mesleğinin bugünü ve geleceği: Meslekte uzmanlaşma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Aybas, M. ve Meydan, C. (2018). Potansiyel karar vericilerin etik dışı karar verme eğiliminin hile üçgeni ve değerler açısından incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(4), 1389-1408.
- Aykın, H. (2017). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunlu Unvan Kullanımları. <https://vergidosyasi.com/2017/01/04/meslek-mensuplarinin-sorunlu-unvan-kullanimlari/> adresinden 11. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Ayotuz, A. (2016). *Türkiye’de yeminli mali müşavirlerin ve kamu vergi denetçilerinin vergi denetimindeki işlevlerinin kıyaslamalı olarak incelenmesi* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

- Aytekin, İ. (2017). *SMMM ve YMM mesleklerinde etik algısı ve bunun muhasebe hata ve hileler üzerine etkisi: TRC 1 Bölgesi analizi* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Baird, J. E. & Zelin, R. C. (2008). Understanding employee perceptions of fraudulent activities and their propensity to report those activities using anonymous tip lines: The influence of fraud type, perpetrator gender, and observer demographics. *Southern Business Review*, 33(1), 1-14.
- Banerjee, R. (2015). *Who cheats and how? Scams, fraud and the dark side of the corporate world*. New Delhi: Sage Publications Pvt. Ltd. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=1054255&site=ehost-live>
- Bayrakdar, M. (2019). *Muhasebe hata ve hilelerinin muhasebe bilgi sistemi üzerine etkileri ve meslek mensuplarının muhasebe hata ve hilelerine bakış açılarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma: Sivas örneği* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Bayraklı, H., Erkan, M. ve Elitaş, C. (2012). *Muhasebe ve vergi denetiminde muhasebe hata ve hileleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Beller Dikmen, B. ve Köksal, A. G. (2019). Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin hile yapma eğilim düzeylerinin tespiti: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda bir alan çalışması. *Business, Management Studies: An International Journal*, 7(3), 221-241.
- Berkman, A. Ü. (2009). *Gelişmekte olan ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet* (2. Baskı). Ankara: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Bilen, A. ve Yılmaz, Y. (2014). Muhasebe mesleğinde etik ve etikle ilgili çalışmalar. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(6), 57-72.
- Bircan, G. (2015). Kar amaçsız işletmelerde hile denetiminin önemi. *Mali Çözüm Dergisi*, 25(127), 93-115.
- Bora Kılınçarslan, T. ve Küçüksüleymanoğlu, R. (2019). Muhasebe meslek mensuplarının örgütsel bağlılıklarının iş tatmini üzerindeki etkisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(4), 1078-1090.

- Boyle, D. M., Boyle, J. F. & Mahoney, D. P. (2015). Avoiding the fraud mindset. *Strategic Finance*, 96(8), 41-47.
- Bozkurt, N. (2011). *İşletmelerin kara deliği hile: Çalışan hileleri* (2. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Chocolate, C. P. (2013). The effect of ethics education on the development of ethical sensitivity of undergraduate accounting students: An exploratory study in Angola (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/1722004584?accountid=25094>
- Choi, F. D. S., & Meek, G. K. (2008). *International accounting*. (6th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Prentice Hall. Retrived from http://digilib.stiem.ac.id:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/191/International%20Accounting_Choi%20and%20Meek.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Cihan, O. (2020). *Muhasebe meslek mensuplarının mesleki imaj algısı: Trabzon ilinde bir uygulama* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Clason, D. L., & Dormody, T. J. (1994). Analyzing data measured by individual Likert-type items. *Journal of Agricultural Education*, 35(4), 31-35.
- Çalış, Y. A., Keleş, E. ve Engin, A. (2014). Hilenin ortaya çıkartılmasında bilgi teknolojilerinin önemi ve bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (63), 93-108.
- Çatıkkaş, Ö. ve Çalış, E. (2010). Hile denetiminde proaktif yaklaşımlar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (45), 146-156.
- Çelen, M. (2007). *Yolsuzluk ekonomisi: Kamusal bir kötülük olarak yolsuzluğun ekonomik analizi* (Yayın no 77). İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.
- Çelik, T. (2010). *Muhasebede hata ve hileler ile ilgili muhasebe meslek mensupları üzerinde bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Çetin, H. (2018). *Adli muhasebe ve çalışan hileleri ile hile yapanların karakteristik özellikleri* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

- Çiçek, H., Canbaz, S. ve Keskin, A. (2013). Muhasebe meslek mensuplarının meslek etiğine bakış açıları: Kırklareli ilinde bir araştırma. *Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 1-20.
- Daştan, A. (2001). *Meslek ahlakı kuralları ve muhasebe mesleğindeki yeri* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Demir, M., Alıcı, M. S. ve Karadağ, N. (2020). Öğrencilerin muhasebe meslek etiği algısı: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İİBF örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(61), 1840-1851.
- Demir, M., Ülker, Y. ve Şenol, M. M. (2020). Muhasebe temel kavramları açısından muhasebe uygulamalarının değerlendirilmesi: Sivas ilinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1358-1272.
- Dinç, E. ve Tunçer, M. (2015). Muhasebe meslek mensuplarının etik duyarlılıkları ile ilgili vergi müfettişlerinin algılarına yönelik bir araştırma. *International Journal of Economic & Administrative Studies*, 7(14), 317-338.
- Doğan, S. & Kayakıran, D. (2017). İşletmelerde hile denetiminin önemi. *Maliye ve Finans Yazıları*, (108), 167-187.
- Doğan, U. (2015, Ekim). *Vergi teknolojilerinin meslek mensuplarına etkileri*. IX. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Ankara.
- Doğan, Z., Gülçin, K. ve Nazlı, E. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının hile yapmaya eğilim düzeylerinin tespitine ilişkin bir araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(4), 64-83.
- Doğan, Z., Nazlı, E. ve Gülçin, K. (2018). Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin hile yapmaya eğilim düzeylerinin tespitine ilişkin bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 799-810.
- Dönmez, A. ve Karausta, T. (2011). Çalışanların mesleki hile algısı ve ihbar hattı kullanarak rapor etme eğilimleri üzerine Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde yapılan bir araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, (104), 17-41.

- Duran, O. (2016). *Muhasebe hileleri ve yöneticiler üzerindeki hile baskısı İstanbul ili Avrupa Yakası üzerine bir uygulama* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Durgunböcü, Ö. (2017). *Muhasebe meslek mensuplarının hata ve hile ile ilgili algılarının tespiti: Bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Elitaş, B. L. (2013). Muhasebe manipülasyonu ve muhasebe bilgi kalitesine etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (58), 41-54.
- Erdoğan, M., Elitaş, C., Erkan, M. ve Aydemir, O. (2014). *Muhasebe hilelerinin denetiminde Benford Yasası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ergün, H. ve Gül, K. (2005). Muhasebe mesleği etik kuralları ve bu kuralların meslek mensuplarınca algılanışı. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (25), 144-154.
- Eroğlu, A. Çok değişkenli istatistik tekniklerinin varsayımları. Ş. Kalaycı, (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri içinde* (s. 207-233). Ankara: Dinamik Akademi.
- Erol Fidan, M., ve Mumcu, E. Ş. (2019). Madencilik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde iç kontrol ve hile riski: Bir mermer işletmesi üzerinde inceleme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21(37), 61-81.
- Etimoloji Türkçe. (2021). Meslek. <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/meslek> adresinden 31. 01. 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Geçici, H. (2020). *Muhasebe hata ve hilelerinin meslek ahlakı çerçevesinde değerlendirilmesi: Adana ilinde muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Genç, M. (2018). SPK'dan bağımsız denetim yetkisi almış denetim şirketlerindeki denetçiler açısından yaratıcı muhasebe uygulamalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (17. UİK Özel Sayısı), 347-368.
- Gliner, J. A., Morgan, G. A. & Leech N. L. *Uygulamada araştırma yöntemleri Desen ve analizi bütünleştiren yaklaşım* (Çev. S. Turhan) Ankara: Nobel.

- Gökçen, G. ve Tipi, O. (2019). İşletmelerde hilelerin önlenmesine yönelik iç kontroller ve BİST imalat sektöründe bir araştırma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41(1), 145-169.
- Gücenme Gençoğlu, Ü. ve İşseveroğlu, G. (2010). Türkiye’de Meslek Yüksekokullarındaki eğitimin muhasebe mesleğine katkısı üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (47), 28-40.
- Güçlü, F. (2013). *Muhasebe denetimi [İlkeler ve teknikler]* (4. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gülseren, H. (2020). *Muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata ve hile algısı: Çanakkale ilinde ampirik bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Gündüz, M. (2018). Muhasebe hata ve hileleri. M. Kırılı ve M. Ardiç, (Ed.), *Muhasebe denetimi içinde* (s.145-168). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Güner, O. ve Çarıkçı, O. (2018). Mali müşavir olabilme hakkına sahip olan öğrencilerin muhasebe meslek algısı üzerine bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (17.UİK Özel Sayısı), 627-640.
- Güngör, A. (2019). Ethical character of accounting and auditing. In H. Babacan & A. Temizer (Eds.), *Academic studies in social, human and administrative sciences-2019* (pp. 1-10). Cetinje, Montenegro: Ivpe.
- Güredin, E. (2014). *Denetim ve güvence hizmetleri SMMM ve YMM'lere yönelik ilkeler ve teknikler* (14. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güvemli, O. (2005). 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Yasası'nın 15. yılı üzerine. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (25), 24-29.
- Güvemli, O. ve Yaz, D. A. (2019). Muhasebe mesleğinin örgütlenmesi sonrası ortaya çıkan muhasebe profili (1989-2019). *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (17), 3-16.
- Hacıhasanoğlu, T. ve Karaca, N. (2015). Potansiyel meslek mensuplarının hile algısı üzerine bir araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(8), 117-130.
- Haftacı, V. (2014). *Muhasebe denetimi* (3. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

- Hughes, E.C. (1996). *Meslekler ve Sosyoloji*. (Çev. Z. Cırhinlioğlu) Ankara: Gündoğan Yayınları.
- IFAC. (2019). Handbook of International Education Standards. Retrieved from <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/Handbook-of-International-Education-Standards-2019.pdf> on 20.02.2020
- İslamoğlu, A. H. ve Alınçık, Ü. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (5. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- İŞKUR. (2019). 2019 İşgücü Piyasası Araştırması Türkiye Raporu. <https://media.iskur.gov.tr/34629/turkiye.pdf> adresinden 21. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Jajjairam, P. (2017). Ethics in Accounting. *Journal of Finance and Accountancy*, 172705, 1-13.
- Karaatlı, M. Verilerin düzenlenmesi ve gösterimi. Ş. Kalaycı, (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* içinde (s. 1-47). Ankara: Dinamik Akademi.
- Karahan, M. (2017). Muhasebe dersi alan öğrencilerde mesleki etik algısı: Gaziantep ve Çukurova üniversitesinde bir uygulama. *Social Sciences Studies Journal*, 3(11), 1533-1541.
- Karasioğlu, F. ve Altan, M. (2004). Muhasebecilerin bilgi, beceri, güvenilirlik ve toplumsal sorumluluk açısından toplumun çeşitli katmanları tarafından algılanma biçimi üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (21), 53-64.
- Karasioğlu, F. ve Karahan, N. S. (2016). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun muhasebe uygulamalarına getirdiği yeniliklerin uygulayıcılar (SM, SMMM, YMM) tarafından algılanma düzeyi Konya yerelinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 175-183.
- Karasioğlu, F., Alagöz, A. ve Allahverdi, M. (2018). Türkiye'de muhasebe meslek elemanı niteliklerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (17. UİK Özel Sayısı), 19-40.
- Kartal, C. ve Taş, E. (2010). *Mesleki uyum sürecinde muhasebe meslek etiği: Bir alan çalışması*. 9. Ulusal İşletmecilik Kongresi'nde sunulan bildiri,

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü, Zonguldak.

- Kesimli, İ., Doğramacı Yalçın, B. ve Kılıç, B. (2018). Serbest çalışan muhasebe meslek mensuplarının yaşam doyum düzeyleri. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (17. UİK Özel Sayısı), 845-856.
- Keskin, S. (2014). *Muhasebe hata ve hileleri karşısında etik tutumlar: Meslek mensupları üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Kishalı, Y. (2016). *Tekdüzen hesap sistemi ve çözümlü muhasebe problemleri* (5. Baskı). İstanbul: Beta.
- Kitchen, S. A. (2006). *Gender-specific ethical and behavioral differences and employees who engage in accounting fraud: A qualitative case study* (Master's thesis). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (UMI No. 3233720).
- Koç, T. (2019). *Muhasebe meslek mensuplarının etik yaklaşımları ile hileye yönelme eğilimleri arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma: Ankara örneği* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Korucu, E. (2018). *Muhasebe hata ve hileleri ile muhasebe mesleğinde etik* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Kök, M. (2018). *Diyarbakır ili muhasebe meslek mensuplarının muhasebe meslek etiği algısı üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- KPMG. (2016). Bir Suistimalcinin Profili 2016. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-bir-suistimalcinin-profil-2016.pdf> adresinden 11. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- KPMG. (2017). Kalenin İçindeki Tehdit: Mesleki Suistimler. <https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2017/03/kalenin-icindeki-tehdit-mesleki-suistimler.html> adresinden 11. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Kurtcebe, E. (2008). *21. yüzyılda muhasebe mesleğinin vizyonu* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

- Kutlu, H. (2020). *Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri hakkında algı ve tutumlarının belirlenmesi: Osmaniye ilinde bir uygulama* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Küçük, E. ve Uzay, Ş. (2009). Hileli finansal raporlamanın oluşumu ve doğurduğu sorunlar. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (32), 239-258.
- Lorcu, F. (2015). *Örneklerle veri analizi SPSS uygulamalı* (1. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Meriç, A. (2020). Muhasebe öğrencilerinin hile algısı: Kayseri Üniversitesi örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 313-326.
- Meriç, A. ve Elden, B. (2019). Muhasebe öğrencilerinin hile eğilimlerinin karakteristik özellikler çerçevesinde değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi (SOBİDER)*, 6(35), 230-242.
- Mintchik, N. & Riley, J. (2019). Rationalizing fraud. How thinking like a crook can help prevent fraud. Retrieved from <https://www.cpajournal.com/2019/04/15/rationalizing-fraud/> on 10. 02. 2020
- Mortaş, M. (2019). Obstacle to transparency in financial reporting: fraudulent financial reporting. In S. Dönmez, E. Özçoban, D. Balkan & H. Karakuş, (Ed.), *New Horizons in Social, Human and Administrative Sciences* (pp. 271-286). Ankara: Gece Akademi.
- Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ Sıra No:1. (1992). *T.C. Resmî Gazete*, 21447, 26 Aralık 1992.
- O'brien, D. "The Epistemology Of Perception". Internet Encyclopedia of Philosophy. Retrieved from <https://www.iep.utm.edu/epis-per/> on 23. 01. 2019
- Oğrak, A., Kibar, S. & Kızıldere, C. (2018). Ekonomik krizlerin küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ) üzerindeki etkileri: Van örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(4), 19-36.

- Okan Gökten, P. (2018). Hileli eylemlerin nedenlerine ilişkin paradigma değişimleri: Üçgen, elmas ve diğerleri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 655-669.
- Okan Gökten, P. ve Gökten S. (2016). Uluslararası Eğitim Standartlarına genel bakış: Geçerliğinin Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 49-66.
- Okanlı, A. Çocuk psikolojisi ve ruh sağlığı. <https://www.ataaof.edu.tr/Dosyalar/CocukPsikolojisiVeRuhSagligi.pdf> adresinden 22. 01. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Ömürbek, V. ve Durgunböcü, Ö. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe hata ve hileleri ile ilgili algılarının incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(4), 1251-1265.
- Özçelik, A. (2020). *Muhasebe meslek mensuplarında etik algılamaya yönelik araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Özçelik, H., Aracı Karataş, Ö. N. ve Keskin, S. (2017). Muhasebe hata ve hileleri: Meslek mensupları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), 197-214.
- Özçimen, F. (2019). *Muhasebe manipülasyonu ve muhasebe meslek mensuplarının muhasebe manipülasyonuna karşı eğilim düzeylerinin incelenmesi; Bursa ili uygulaması*. (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Öztoprak, Y. (2017). *Denetimde hata ve hile, önleme ve tespit yöntemleri ile serbest muhasebeci mali müşavirlerin hata ve hileler ile ilgili bilinç ve tutumları* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Öztürk, S. (2019). Ethical character of accounting and auditing. In H. Babacan & A. Temizer (Eds.), *Academic studies in social, human and administrative sciences-2019* (pp. 25-35). Cetinje, Montenegro: Ivpe.

- Öztürk, S. ve Hüryurt, K. (2020). Muhasebe çalışanları açısından vergi ahlakını etkileyen faktörler: Kars, Ardahan, Iğdır örneği. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13(1), 51-71.
- Özyürek, H. (2012). Muhasebe meslek mensuplarının taşıması gereken nitelikler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 139-148.
- Rae, K. & Subramaniam, N. (2008), Quality of internal control procedures: Antecedents and moderating effect on organisational justice and employee fraud. *Managerial Auditing Journal*, 23(2), 104- 124.
- Rodoplu, B. ve Teker, D. (2020). Muhasebede yapılan hata ve hilelerin meslek etiği açısından incelenmesi. *PressAcademia Procedia*, 11, 38-42.
- Rubin, G. A. (2007). *Fraud risk checklist: A guide for assessing the risk of internal fraud*. Florham Park, N.J.: Financial Executives Research Foundation. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=230241&site=ehost-live>
- Selimoğlu, S. K., Temizel, F. ve Özdemir, A. (2016). Hukuk Fakültesi öğrencilerinin muhasebe meslek mensubu olabilme farkındalığı: Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (72), 37-50.
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (1990). *T.C. Resmî Gazete*, 20391, 3 Ocak 1990.
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik. (2007). *T.C. Resmî Gazete*, 26675, 19 Ekim 2007.
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu. (1989). *T. C. Resmî Gazete*, 20194, 13 Haziran 1989.
- Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2008). *T.C. Resmî Gazete*, 26948, 26 Temmuz 2008.

- Sert, B. (2019). *Muhasebe ve hukuk meslek mensuplarının adli muhasebe ihtiyacına yönelik değerlendirmeleri- Sakarya ili örneği* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Sevilengül, O. (2008). *Genel muhasebe* (14. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Silverstone, H. & Sheetz, M. (2007). *Forensic accounting and fraud investigation for non-experts* (2nd ed.). United States of America: John Wiley & Sons.
- Sungur, O. Korelasyon analizi. Ş. Kalaycı, (Ed.), *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri içinde* (s. 116-127). Ankara: Dinamik Akademi.
- Şahin Dağlı, S. (2013). *Muhasebe meslek etiği ve meslek mensuplarının etik hakkındaki görüşleri üzerine Isparta ilinde bir uygulama* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Şahin, Ş. (2017). *Muhasebe meslek mensupları ve muhasebe dersi alan öğrenciler üzerinde ahlaki gelişim ve muhasebe etiği tutumları ile ilgili bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Şahin, Ş. ve Akın, O. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının ve muhasebe dersi alan öğrencilerin ahlaki gelişim ve etik ile ilgili tutumlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(25), 397-420.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik* (1. Baskı). Ankara. https://ders.es/son2_gecerlilik_guvenilirlik.pdf adresinden 04.02.2021 tarihinde edinilmiştir.
- Şengür, E. D. (2010). *İşletmelerde hile, hilelerin önlenmesi, hileli finansal raporlama ile ilgili düzenlemeler ve bir araştırma* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Şenol, H. (2014). Muhasebe mesleğinin toplum tarafından algılanması üzerine bir alan araştırması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 102-120.
- Tarhan Mengi, B. (2012). Hile denetiminde yetkinliklerin değerlendirilmesi- Hile karosu. *Mali Çözüm Dergisi*, 22(114), 113-128.
- Tarhan Mengi, B. (2013). *Hileli finansal raporlama* (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

- Taşçı, D. (2019). *Türkiye’de muhasebe mesleği, meslek mensupları ve çalışanlarının sorunları ve beklentileri: Kars- Ardahan- Iğdır illerinde bir araştırma* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Taştan, H. (2018, Ekim). *Adli muhasebe kapsamında bilirkışiliğin muhasebe meslek mensupları açısından önemi*. XX. Türkiye Muhasebe Kongresi’nde sunulan bildiri, TÜRMOB, İstanbul.
- TDK. (2019). Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 27.12.2019 tarihinde edinilmiştir.
- Temelli, F. (2020). Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Programı öğrencilerinin muhasebe meslek etiği algısı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi’nde bir araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13(3), 637-665.
- Temiz, H., Hacıhasanoğlu, T. ve Özdemir, N. (2018). Muhasebe meslek mensupları, muhasebe çalışanları ve meslek mensubu adaylarının hile tutumları ve raporlama eğilimlerinin incelenmesi: Yozgat örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (52), 213-240.
- Topsak, F. (2009). *Muhasebe meslek mensuplarının hata, hile ve meslek etiği konularındaki tutumları üzerine bir araştırma: Ankara ve Balıkesir örneği* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Translate. (2021). Meslek. <https://translate.google.com/?hl=tr&sl=tr&tl=en&text=meslek&op=translate> adresinden 31. 01. 2021 tarihinde edinilmiştir.
- TÜRMOB. (2019). Çalışma Raporu-2019. <https://turmob.org.tr/ekutuphane/detailPdf/97a3b9f8-d2b5-4dc0-8f58-74d4a42c3bd0/calisma-raporu-2019> adresinden 06.02.2020 tarihinde edinilmiştir.
- TÜRMOB. (2020). Çalışanların Kütüğe Kayıtlı Olanlar-Olmayanlar Özet Tablosu. <https://www.turmob.org.tr/istatistikler/72930aad-2c4a-4592-b492-6b5f4df1c503/calisanlarin-kutuge-kayitli-olanlar---olmayanlar-ozet-tablosu> adresinden 21. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.

- TÜRMOB. (2020). <https://www.turmob.org.tr/istatistikler/b074a3e0-6282-41ef-8dd6-526e9f2ed59e/meslek-mensubu-egitim-tablosu> adresinden 22. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- TÜRMOB. (2020). <https://www.turmob.org.tr/istatistikler/bf9036e1-06f1-40e7-bb89-0b29f0dbe15a/meslek-mensubu-yas-gruplari-dagilim-tablosu> adresinden 22. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- TÜRMOB. (2020). <https://www.turmob.org.tr/istatistikler/df447eb1-e8ef-4df2-a3c0-92376d568eba/meslek-mensubu-cinsiyet-tablosu> adresinden 22. 02. 2020 tarihinde edinilmiştir.
- University Of California, Merced. Fraud triangle. Retrieved from <https://bfs.ucmerced.edu/deptstaff-directory/financial-management-controls/fraud-triangle> on 27. 12. 2019
- Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının Kurulması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. (2011). *T.C. Resmî Gazete*, 27990, 10 Temmuz 2011.
- Warren, C. S., Jonick, C., & Schneider, J. (2020). *Accounting*. (28th ed.). United States: Cengage Learning.
- Wu, C. H. (2007). An empirical study on the transformation of likert-scale data to numerical scores. *Applied Mathematical Sciences*, 1(58), 2851-2862.
- Yaman, A. (2019). *İşletmelerde hile, çalışanların hile algısı ve etik anlayışları arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Yaman, T. (2008). *Finansal tablolar aracılığıyla kullanıcılara yanıltıcı bilgi sunulması ve sonuçları* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Yazıcı, N. (2018). Hile üçgeni: Fırsatların önlenmesinde kırık camlar teorisi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(3), 843-851.
- Yıldırım, S. ve Turgut, Ö. (2016). Yönetim hilelerinin demografik analizi ve bir uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(1), 215-236.

- Yıldız, G. (2010). Muhasebe mesleğinde meslek etiği ve Kayseri il merkezinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (36), 155-178.
- Yıldız, G. (2017). Muhasebe meslek mensuplarının Meslek Yüksekokulu Muhasebe Programı öğrencilerinden beklentileri: Kayseri ilinde bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (73), 169-184.
- Yürekli, E. ve Gönen, S. (2015). Muhasebe meslek mensuplarının nitelikli meslek mensubu yetiştirilmesine yönelik önlisans programından beklentileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(10), 301-315.
- Yürekli, E. ve Gönen, S. (2019). Muhasebe meslek mensuplarının mesleki uygulamalarındaki etik algılarına yönelik bir araştırma Denizli-Bişkek örneği. *Türk-İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(22), 78-86.
- Zengin, H. (2016). *Muhasebe mesleğinde meslek mensubunun problemleri ve muhasebe denetiminde karşılaşılan hileler, meslek mensubunun tutumu* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

EKLER

Ek-1: Anket Formu

MUHASEBE MESLEK MENSUBU ADAYLARININ HİLE ALGISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ			
Değerli katılımcı, Bu anket formu Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalında, Doç. Dr. Ahmet Yanık danışmanlığında yürütülmekte olan “Muhasebe Meslek Mensubu Adaylarının Hile Algısı Üzerine Bir Araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Örneği” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Anketi içtenlikle yanıtlamanız ve hiçbir maddeyi boş bırakmamanız araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından çok önemlidir. Araştırmada önemli olan, kişilerin bireysel cevapları değil, örneklemden elde edilecek toplu sonuçlardır. Bu doğrultuda soru formuna adınızı veya kimliğinizi ifade eden herhangi bir şey yazmanıza gerek yoktur. Araştırmaya getirdiğiniz değerli katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim. Nazmiye YILMAZ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi			
Kişisel Bilgiler			
1)Cinsiyetiniz	☐ Kadın		☐ Erkek
2)Okul	☐ İİBF	☐ UBYO	☐ HUKUK F.
3)Öğrenim Türü	☐ 1.Öğretim ☐ 2. Öğretim		
4) Bölüm	☐ İşletme ☐ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ☐ İktisat ☐ Bankacılık ve Finans ☐ Maliye ☐ Hukuk		
5)Sınıf	☐ 1. Sınıf ☐ 2. Sınıf ☐ 3. Sınıf ☐ 4. Sınıf		
6) Aile Gelir Düzeyi	☐ AGD ≤ 2500	☐ 2500 < AGD ≤ 4000	☐ AGD > 4000
7) Çalışma hayatınızda muhasebe meslek mensubu olarak veya muhasebe ile ilgili bir pozisyonda çalışmak ister misiniz?			☐ Evet ☐ Hayır

Ek-1: Anket Formu (Devam)

Bu bölümde 6 ayrı senaryo yer almaktadır. Aşağıdaki senaryolarda, çalışanların aldıkları kararlara ve sergiledikleri davranışlara ne derece katıldığınızı ya da katılmadığınızı ayrıca rapor etme (ihbar etme) ihtimali söz konusu olması durumunda rapor edip etmeyeceğinizi senaryoların altında bulunan tablolara göre cevaplayınız.

Senaryo 1: Büşra, bir danışmanlık firmasında çalışmaktadır. Görevi gereği, mesaisi %70 şehir dışına seyahatler şeklinde geçmektedir. Çalıştığı firmanın politikası, Büşra'nın seyahatte olduğu günlerde günlük 200 TL'ye kadar yemek masraflarını şirketten geri istemesine imkân tanımaktadır. Büşra'nın bu yemek harcamaları için fatura ve harcama belgesi sunması gerekmemektedir. Çoğu zaman müşteri işletmelerin sağladığı ücretsiz yemek hizmetinden faydalanmasına rağmen, Büşra rutin olarak günlük 200 TL yemek paralarını talep eden raporunu muhasebeye sunmaktadır. Büşra geçen yıl boyunca cebinden ödememiş olduğu yaklaşık 30 000 TL'lik yemek parasını çalıştığı firmadan tahsil etmiştir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5

Kesinlikle rapor etmezdim	Rapor etmezdim	Kararsızım	Rapor ederdim	Kesinlikle rapor ederdim
1	2	3	4	5

Senaryo 2: Mehmet, ABC adlı büyük bir spor malzemeleri satış zincirinin ticari mallar satın alma görevlisidir. Hangi malların hangi tedarikçilerden alınacağına o karar vermektedir. Bir yıl önce Mehmet'in kardeşi egzersiz cihazları toptan satışı yapan XYZ adlı küçük bir işletmeyi satın almıştır. O günden beri Mehmet diğer tedarikçilerden aynı veya daha kaliteli cihazları daha uygun fiyatlara alabileceksen kardeşinin işletmesini kendi çalıştığı firmanın tek egzersiz cihazları tedarikçisi yapmıştır. Geçen bir yıl boyunca Mehmet bu alımlar için kardeşinin firmasına diğer tedarikçilere ödeyeceğinden 100 000 TL daha fazla para ödemiştir. ABC firmasının üst yönetiminin Mehmet'in kardeşinin XYZ isimli firma ile ilişkisinden haberleri yoktur.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5

Kesinlikle rapor etmezdim	Rapor etmezdim	Kararsızım	Rapor ederdim	Kesinlikle rapor ederdim
1	2	3	4	5

Ek-1: Anket Formu (Devam)

Senaryo 3: Gülşah orta ölçekli bir üretim firmasında muhasebecidir. Firma faaliyetlerini geliştirmek için yeni yatırımcılar bulma çalışmaları yapmaktadır. Firmanın amacı 120 milyon TL bulmaktır. Gülşah'ın patronu KLM firmasının potansiyel yatırımcılara daha çekici görünmesi için yüksek kar göstermek istemektedir. KLM, Gülşah'ın bu yıla ait bazı büyük danışmanlık giderlerini (Uygulamada yasa dışı olmasına karşın) gelecek yıla ertelemesini ister. Danışmanlık giderlerini gelecek yıla ertelemek işletmenin karını %20 artmış gösterecektir. Gülşah işletmenin istediği 120 milyon TL'lik finansın işletmenin başarısı için ne kadar önemli olduğunun bilincindedir ve patronun dediğini yaparak danışmanlık giderlerini gelecek yıla erteler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5

Kesinlikle rapor etmezdim	Rapor etmezdim	Kararsızım	Rapor ederdim	Kesinlikle rapor ederdim
1	2	3	4	5

Senaryo 4: Yahya, bar tarzında bir restoranın yönetici yardımcısıdır. Hafta içi gece saat 01.00'da restorantı kapatmak Yahya'nın görevidir. Restoran hafta içi akşam 10.00'a kadar yemek servisi yapmakta, içki servisi kapanışa kadar devam etmektedir. Restorantta hafta içi 11.00'dan sonra çok az iş olmaktadır ve bu yüzden pazartesi, salı ve çarşamba günleri 11.00 ve 01.00 saatleri arası restoranın tek çalışanı Yahya'dır. Yahya bu akşamlar yalnız olduğu için müşteri olmadığında genellikle restorantı erken saatlerde kapatmaktadır ve patronuna saat 01.00'da kapattığını söylemektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5

Kesinlikle rapor etmezdim	Rapor etmezdim	Kararsızım	Rapor ederdim	Kesinlikle rapor ederdim
1	2	3	4	5

Ek-1: Anket Formu (Devam)

Senaryo 5: Cengiz orta ölçekli bir üretim işletmesinde satın alma direktörüdür. Yıllardır bu pozisyonda çalıştığı için tedarikçileri iyi tanımaktadır. Cengiz ve en büyük tedarikçinin satış temsilcisi her 150.000 TL’lik satın almada Cengiz’e 500 TL’lik komisyon verilmesi hususunda anlaşma yaparlar. Cengiz yetkisini kullanarak (Kimi zaman çalıştığı firmanın ihtiyacı bile olmayan) geçen iki yıl içinde bu firmadan gittikçe artan oranda ürün alır. Cengiz’in çalıştığı firmanın komisyon alınmasına karşı olan bir politikası vardır, ancak firma yönetimi bu anlaşmadan asla haberdar olamaz.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5

Kesinlikle rapor etmezdim	Rapor etmezdim	Kararsızım	Rapor ederdim	Kesinlikle rapor ederdim
1	2	3	4	5

Senaryo 6: Ali, konut üretimi konusunda uzmanlaşmış yerel bir inşaat firmasının sahibidir. Geçen yıl işler durgunlaşmış ve Ali, işletmesini ayakta tutabilmek için daha fazla paraya ihtiyaç duymuştur. Ali, bu sebeple bankadan 500.000 TL kredi talebinde bulunmuştur. Ali’nin bankaya firmasının finansal raporlarını vermesi gerekmektedir. Ali eğer bankaya firmasının geçen yılki gerçek durumunu gösteren finansal raporlarını verirse kredisinin onaylanmayacağını bilmektedir. Ali, bazı uydurma inşaat kontratları hazırlayıp firmasının finansal durumunu olduğundan daha iyi göstererek bankadan krediyi alır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5

Kesinlikle rapor etmezdim	Rapor etmezdim	Kararsızım	Rapor ederdim	Kesinlikle rapor ederdim
1	2	3	4	5

